

บทที่ 5

บทสรุป อภิปรายผล ข้อเสนอแนะ

ตอน 1 บทสรุป

การศึกษาการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาจากสื่อมวลชนไทย

การศึกษาการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ปริมาณ ปัญหา อุปสรรค จากการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาในสื่อมวลชนไทย 3 ประเภท คือ โทรทัศน์ วิทยุ กระจายเสียง และหนังสือพิมพ์

การศึกษาจะเน้นการศึกษาจาก 2 กลุ่ม โดยมีลักษณะวิธีการศึกษาคือ

1. ด้านผู้ส่งสารสนเทศเพื่อการศึกษาคือสื่อมวลชนต่าง ๆ เน้นการศึกษาเชิงคุณลักษณะ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกในกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิสามด้านคือ นักการศึกษา นักนิเทศศาสตร์ และสื่อมวลชน

2. ด้านผู้รับสารสนเทศเพื่อการศึกษาคือผู้รับสื่อมวลชนเน้นการศึกษาเชิงปริมาณ โดยใช้แบบสอบถามตัวแทนกลุ่มตัวแทนประชากรผู้ที่สนใจทางการศึกษา ทั้งผู้ศึกษาในระบบ ผู้ศึกษานอกระบบ และผู้ศึกษาตามอัธยาศัย

บทบาทโครงสร้างหน้าที่ มีผลต่อปริมาณการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษา สื่อมวลชนของรัฐที่ดำเนินการ โดยรัฐจะมีสารสนเทศเพื่อศึกษามาก แต่มีผู้รับสื่อมวลชนของรัฐที่ให้เอกชนเช่าหรือรับสัมปทานไปส่วนใหญ่ จะมีสารสนเทศเพื่อศึกษาน้อย แต่มีผู้รับสื่อมาก การเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาจึงมีน้อย มีผู้รับสารสนเทศเพื่อการศึกษาประมาณร้อยละ 20 สาเหตุเป็นเพราะ สื่อมวลชนเปลี่ยนจากการอยู่ในลักษณะสังคมแบบแบบอำนาจนิยม มาสู่การแข่งขันแบบเสรีนิยมมากขึ้น สื่อมวลชนจึงต้องให้ความสำคัญต่อการสนับสนุนของภาครัฐกิจให้มาก และความนิยมของผู้ชมมากขึ้น

ในขณะเดียวกัน อีกด้านหนึ่งก็มีความพยายามให้สื่อมวลชนมีความรับผิดชอบและคำนึงถึงประโยชน์สาธารณะมากขึ้น ตามแนวรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 40 และมีการปรับปรุงงานส่งสารสนเทศเพื่อศึกษากับประชาชน ให้กว้างขวาง สมคูลมากขึ้น

1. สื่อมวลชนไทย

จากการศึกษาการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาจากสื่อมวลชนไทย โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทางนิเทศศาสตร์ทางการศึกษาและสื่อมวลชน และสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม ผู้สนใจการศึกษาซึ่งเป็นประชากรกลุ่มเป้าหมาย พบว่า

1. บทบาทโครงสร้างหน้าที่ของสื่อมวลชนไทย ซึ่งมีผลต่อการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาแบ่งออกได้ 2 กลุ่ม คือสื่อมวลชนของรัฐดำเนินการและเอกชนดำเนินการ

จากการศึกษาพบว่าสื่อมวลชนที่รัฐดำเนินการเองเช่น การจัดรายการวิทยุ โทรทัศน์ มักจะมีสารสนเทศเพื่อศึกษามาก แต่มีผู้เปิดรับน้อยในขณะที่สื่อมวลชนที่เอกชนดำเนินงานจะมีสารสนเทศเพื่อศึกษาน้อยแต่มีผู้เปิดรับมาก สาเหตุเป็นเพราะสื่อมวลชนซึ่งดำเนินการโดยรัฐมักจะเน้นการบริการสาธารณะ ในขณะที่สื่อมวลชนซึ่งดำเนินการโดยภาคเอกชน มักจะเน้นจัดสารสนเทศที่ประชาชนนิยมเปิดรับเพื่อผลประโยชน์ทางธุรกิจ ซึ่งสนับสนุนโดยผู้ให้โฆษณา

ภาพรวมโดยสรุป สื่อวิทยุและโทรทัศน์จะเป็นของรัฐ ที่ดำเนินการรายการโดยรัฐในระบบราชการและดำเนินการโดยธุรกิจเอกชน

2. การพิจารณาคัดเลือกสารสนเทศเพื่อการศึกษาของสื่อมวลชนไทย จะพิจารณาคัดจากสำนักข่าวและบริษัทผู้ผลิตสารคดีต่างๆ และคัดเลือกจากการผลิตขึ้นโดยสื่อมวลชนเอง จากการส่งผู้สื่อข่าว นักเขียน และผู้ดำเนินรายการไปประจำตามแหล่งข่าวต่างๆ การพิจารณาสารสนเทศเพื่อการศึกษาจะพิจารณาตามความน่าสนใจและเป็นประโยชน์แก่สังคม

3. ลักษณะการเลือกรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาจากสื่อมวลชนของคนไทย

ผู้รับสื่อไทยส่วนใหญ่จะเลือกสารสนเทศบันเทิง หรือสารสนเทศเพื่อการศึกษาที่มีบันเทิงผสมอยู่มากที่สุด และเลือกสารสนเทศเพื่อการศึกษาล้วนๆ น้อยที่สุด สาเหตุเป็นเพราะคนไทยจะใช้สื่อมวลชนเพื่อความบันเทิงผ่อนคลายมากกว่าเพื่อการศึกษา อีกทั้งการผลิตสารสนเทศเพื่อการศึกษาล้วน ๆ ของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่ามักจะมีลักษณะไม่ดึงดูดใจ เรียบ แจ่ม ไม่มีชีวิตชีวา

4. ปริมาณสารสนเทศเพื่อการศึกษาในสื่อมวลชนไทย

ปริมาณสารสนเทศเพื่อการศึกษาในสื่อมวลชนไทยโดยรวมจะมีประมาณร้อยละ 20 โดยผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าโทรทัศน์จะให้สารสนเทศเพื่อศึกษามากที่สุด ร้อยละ 68.8 รองลงมา คือหนังสือพิมพ์และวิทยุ ร้อยละ 19.1 และ 4.4 ตามลำดับ ในขณะที่ผู้ให้สัมภาษณ์เห็นว่าหนังสือพิมพ์ให้สารสนเทศเพื่อศึกษามากที่สุด

จากการศึกษาในหลาย ๆ ด้าน ทั้งฝั่งรายการ คอลัมน์ และการเปิดรับพบว่าสื่อมวลชนไทย ส่วนใหญ่จะมีปริมาณสารสนเทศเพื่อการศึกษาใกล้เคียงกัน แต่เมื่อพิจารณาจากปริมาณผู้เปิดรับสื่อ โทรทัศน์ จากการสำรวจโทรทัศน์ช่องที่มีสารสนเทศเพื่อศึกษามาก เช่น ช่อง 5, 9, 11, ITV ทั้ง 4 ช่องมีผู้เปิดรับร้อยละ 14 15.3 12.7 และ 14.9 ใกล้เคียงกับช่อง 3 และ 7 ซึ่งมีผู้เปิดรับร้อยละ 21.2 และ 20.6 แสดงว่าปริมาณผู้รับสารสนเทศเพื่อการศึกษาทางโทรทัศน์มีสูงที่สุด

หากเปรียบเทียบกับหนังสือพิมพ์และวิทยุซึ่งมีสารสนเทศเพื่อเพื่อความบันเทิงผ่อนคลายมากกว่าสารสนเทศเพื่อศึกษามาก ตัวอย่างเช่น หนังสือพิมพ์เชิงปริมาณไทยรัฐมีผู้อ่านร้อยละ 29.7 หนังสือพิมพ์เชิงคุณภาพมติชนมีผู้อ่านร้อยละ 2.9

5. ปริมาณความถี่ในการรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาจากสื่อมวลชนของคนไทย

จากการสอบถามผู้รับสื่อมวลชนไทยโดยการสำรวจผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ดูโทรทัศน์วันละ 3 – 4 ชั่วโมง ฟังวิทยุวันละ 1 – 2 ชั่วโมง อ่านหนังสือพิมพ์วันละ 1 – 2 ฉบับ และจากการสัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นว่า สื่อมวลชนให้สารสนเทศเพื่อการศึกษาประมาณร้อยละ 20 - 30 แสดงว่ากลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาประมาณครึ่งชั่วโมง อ่านหนังสือพิมพ์ที่เป็นสารสนเทศเพื่อศึกษาวันละไม่ถึงครึ่งฉบับโดยประมาณ

6. ปัญหาและอุปสรรคในการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาจากสื่อมวลชนไทย

ผู้เปิดรับสื่อ ซึ่งเป็นตัวแทนประชากร พบว่า ปัญหาในการเปิดรับสื่อมวลชนที่สำคัญที่สุด คือ การมีรายการให้เลือกน้อย และรายการที่มีไม่ตรงกับความต้องการ ยกเว้นสื่อวิทยุที่มีปัญหาคลื่นส่งไม่ชัดเจนมากที่สุด สอดคล้องกับความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่ว่าสื่อมวลชนสังไทย จะกระจุกตัวอยู่ในส่วนกลางมาก ทำให้คนส่วนใหญ่ที่อยู่ต่างจังหวัดต้องรับสารสนเทศของคน กรุงเทพฯ เพราะไม่มีรายการที่ตนเองสนใจให้เลือกพอ

ปัญหาด้านผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญต่อปัญหาการจัดสรรคลื่นความถี่ใหม่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 40 ปัญหาการกระจายอำนาจไปสู่สื่อชุมชนท้องถิ่น ไม่รับรายการประเภทวิเคราะห์เชิงลึก อาจเป็นเพราะไม่ชอบ ความเครียด ซึ่งเกี่ยวข้องกับปัญหากระบวนการศึกษา เพื่อวิธีการศึกษาในระบบซึ่งเน้นท่องจำ คัดลอก ไม่ได้เป็นการวิเคราะห์ หรือการค้นคว้าที่เป็นวิทยาศาสตร์

2. โทรทัศน์

1. บทบาท โครงสร้างหน้าที่ของโทรทัศน์ไทย ซึ่งมีผลต่อการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษา

โดยที่โทรทัศน์ไทยเป็นของรัฐมานาน ทั้งช่อง 3, 5, 7, 9, 11 สารสนเทศจึงเป็นการบริการสาธารณะเป็นส่วนใหญ่ แต่เนื่องจากเป็นสิ่งที่ต้องลงทุนสูง รัฐจึงให้เอกชนเช่าเวลาหรือรับสัมปทานไปทำ สารสนเทศจึงมีลักษณะเป็นการบันเทิง ผ่อนคลาย เป็นส่วนใหญ่

เมื่อเกิดเหตุการณ์ไม่สงบในเดือนพฤษภาคม 2535 มีผู้เห็นว่าโทรทัศน์ของภาครัฐไม่เป็นกลางทางการเมือง ไม่มีเสรีภาพเพียงพอ จึงได้มีการให้สัมปทานเอกชนจัดตั้งสถานีโทรทัศน์คือ ITV ซึ่งมีเงื่อนไขให้มีบริการสาธารณะในสัดส่วนที่เหมาะสม สถานีโทรทัศน์ของเอกชนแห่งแรกของไทย จึงมีสารสนเทศเพื่อศึกษามาก

จากการที่โครงสร้างสื่อโทรทัศน์ไทยจึงเป็นของรัฐแบบอำนาจนิยม แต่เอกชนเข้าดำเนินการแข่งขันแบบเสรีนิยม โดยภาคธุรกิจ และการโฆษณา สารสนเทศเพื่อความบันเทิงและผ่อนคลายจึงมีมากกว่าสารสนเทศเพื่อการศึกษา เพราะมีผู้เปิดรับมากกว่า

อย่างไรก็ตาม โครงสร้างสื่อโทรทัศน์ไทยกำลังจำมีการเปลี่ยนแปลงตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมาตรา 40 ซึ่งวางหลักให้คลื่นวิทยุและโทรทัศน์ เป็นของสาธารณะชนน่าจะทำให้มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาเพิ่มมากขึ้น

2. การพิจารณาคัดเลือกสารสนเทศเพื่อการศึกษาของสถานีโทรทัศน์ไทย ซึ่งมีผลต่อการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษา

การพิจารณาคัดเลือกสารสนเทศเพื่อการศึกษาของสถานีโทรทัศน์ไทย อาจแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่ม 2 สถานีโทรทัศน์ที่มีสารสนเทศเพื่อศึกษามาก เช่น ช่อง 5 ช่อง 9 ช่อง 11 และ ITV และสถานีเครือข่ายของกรมประชาสัมพันธ์ในสังกัดต่าง ๆ เชื่อมกับกลุ่มสถานีโทรทัศน์ที่มีสารสนเทศเพื่อศึกษาน้อย เช่น ช่อง 3 และช่อง 7 ซึ่งอาจจะพิจารณาได้จากการฟังรายการ และการเปิดรับฟังของประชาชน

กลุ่มสถานีโทรทัศน์ที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาสูง มีแนวโน้มจะพิจารณาสารสนเทศที่มีประโยชน์กับสาธารณะไปพร้อมกับประโยชน์ทางธุรกิจและให้ผู้โฆษณา การพิจารณาฟังรายการส่วนใหญ่จะอยู่ในคณะกรรมการไม่ได้พิจารณาจากผลประโยชน์จากการประมูลสูง แต่พิจารณาจากลักษณะสารสนเทศที่เหมาะสมมากกว่า

กลุ่มสถานีโทรทัศน์ที่มีสารสนเทศเพื่อศึกษาน้อย จะเน้นสารสนเทศภาคบันเทิงผ่อนคลายในเชิงธุรกิจมากกว่า การให้สารสนเทศเพื่อการศึกษาสำหรับประชาชน

3. ปริมาณการเปิดรับรายการสารสนเทศเพื่อการศึกษาของผู้ชมโทรทัศน์ไทย

ผู้ชมโทรทัศน์ไทยส่วนใหญ่จะเลือกสารสนเทศเพื่อการศึกษา ซึ่งมีภาคบันเทิงผสมอยู่ด้วยมากที่สุด เช่น รายการวาไรตี้ สัมภาษณ์ สันทนาการ และเลือกชมรายการที่เป็นสารสนเทศเพื่อการศึกษาส่วน ๆ น้อยที่สุด เช่น รายการวิเคราะห์ รายการธรรมะ รายการเพื่อการศึกษาของสถาบันต่าง ๆ เป็นการสะท้อนปัญหาทางการศึกษาไทย ที่ไม่ได้เน้นการวิเคราะห์ การคิด หรือการคัดเลือกสารสนเทศที่ดีพอ

ในด้านเนื้อหาของสารสนเทศเพื่อการศึกษาที่ผู้ชมโทรทัศน์ เปิดดูมากที่สุดคือ เนื้อหาเกี่ยวกับ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วิทยาศาสตร์ คอมพิวเตอร์ การสื่อสาร ส่วนที่เปิดดูน้อยที่สุด คือ รายการเชิงหน้าที่พลเมือง อหิงสา การสอนภาษาต่างประเทศ และสารสนเทศเพื่อการศึกษาโดยตรงของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เนื่องจากวิธีการผลิตสารสนเทศเพื่อการศึกษาโดยตรงยังขาดสิ่งเร้าความสนใจ

4. ปริมาณการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาในโทรทัศน์ไทย

ปริมาณการรับชมสารสนเทศเพื่อการศึกษาในโทรทัศน์ช่องต่างๆ มีปริมาณใกล้เคียงกัน คือ มีผู้เปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาอยู่ในระดับร้อยละ 10-30 หรือประมาณร้อยละ 20 โดยเฉลี่ย ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับวิทยุและหนังสือพิมพ์ โดยช่องที่มีผู้ชมมากใกล้เคียงกันคือ ช่อง 3, 7, 9, 11 และ ITV ในอัตราร้อยละ 21.2, 20.6, 15.3, 12.7 และ 14

การค้นพบดังกล่าวแตกต่างจากงานวิจัยของ A.C. Nielson ที่เห็นว่า ช่อง 3 และช่อง 7 มีผู้นิยมสูงมาก รวม 2 ช่อง เกือบร้อยละ 90 ในขณะที่ช่อง 5, 9, 11 และ ITV มีผู้ชมเพียงร้อยละ 1 - 5 เท่านั้น และจากการสัมภาษณ์ช่อง 5, 9, 11, ITV มีผู้นิยมเกินกว่าร้อยละ 10 ขึ้นไป ถ้าพิจารณาทางสารสนเทศเพื่อการศึกษา

5. ปริมาณความถี่ในการรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาของผู้ชมโทรทัศน์ไทย

ผู้ชมโทรทัศน์ไทย ส่วนใหญ่จะชมโทรทัศน์วันละ 1 - 2 ชั่วโมง มากที่สุด รองลงมาคือ 3 - 4 ชั่วโมง ความถี่ในการชมรายการที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษา ส่วนใหญ่จึงอยู่ในระดับเฉลี่ยประมาณวันละ 30 นาที

จากการศึกษาพบว่า มีการส่งต่อสารสนเทศเพื่อการศึกษาในกลุ่มเพื่อนมากที่สุด รองลงมาคือ ผู้ร่วมงานและในชั้นเรียน การส่งต่อในครอบครัวมีน้อยที่สุด อาจจะเป็นเพราะรับชมรายการคล้ายๆ กัน

6. ปัญหาและอุปสรรคในการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษา

ปัญหาของผู้ชมรายการสารสนเทศเพื่อการศึกษา คือ มีรายการให้เลือกน้อย ถึงร้อยละ 44.7 ของกลุ่มตัวอย่างที่ให้ความเห็น และรายการที่มีก็ไม่ตรงกับความสนใจ ร้อยละ 33.8

ส่วนปัญหาของสถานีวิทยาศาสตร์ จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ส่วนใหญ่เห็นว่า ปัญหาสำคัญของวิทยุศาสตร์ไทย คือ ปัญหาโครงสร้าง หน้าที่ ซึ่งไม่เอื้อต่อการเพิ่มสารสนเทศเพื่อการศึกษา เช่น รายการต้องฟังฟังโฆษณา มาก จึงจัดทำรายการเพื่อสารสนเทศเพื่อศึกษาน้อย ผู้ชมไม่น้อยรับสารสนเทศเพื่อการศึกษา ปัญหาการผลิตรายการเพื่อสารสนเทศเพื่อการศึกษา คือ การผลิตแบบแข็งๆ ขาดชีวิตชีวา ขาดภาพและข้อมูลประกอบ โดยเฉพาะรายการเพื่อการศึกษาโดยตรงของสถาบันการศึกษา

ในส่วนปัญหาของสถานีวิทยาศาสตร์จากการให้ข้อมูลของผู้ทรงคุณวุฒิ เห็นว่า ปัญหาสำคัญ คือ การจัดสรรคลื่นความถี่ใหม่ ตามมาตรา 40 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ให้มีการจัดสรรคลื่นความถี่ใหม่ ให้มีวิทยุศาสตร์ท้องถิ่น วิทยุศาสตร์ชุมชน เพื่อให้มีรายการตรงกับความต้องการของผู้ชมมากขึ้น การผลิตรายการสารสนเทศเพื่อศึกษายังไม่มีลักษณะเป็นมืออาชีพ โดยเฉพาะรายการเพื่อการศึกษาโดยตรง

3. วิทยูกระจายเสียง

1. บทบาทโครงสร้างหน้าที่ของวิทยุกระจายเสียง กับการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษา

โครงสร้างวิทยุกระจายเสียงของไทยกว่า 500 สถานี เป็นของรัฐทั้งหมด หากไม่นับรวมวิทยุชุมชนกว่า 200 สถานี ซึ่งเพิ่งจัดตั้งเพียงช่วงเวลาประมาณ 2 ปี ซึ่งยังไม่ได้รับใบอนุญาตให้จัดตั้งเป็นทางการแต่ได้รับ การยอมรับว่าเป็นแนวโน้มใหม่ของการจัดทำสถานีวิทยุกระจายเสียง

เนื่องจากกฎหมายบังคับให้การจัดตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงของภาครัฐ แต่ยังไม่เคยมี เอกชนรายใดได้รับอนุมัติให้จัดตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงมาก่อน สถานีวิทยุกระจายเสียงที่มีอยู่เกือบทั้งหมดสังกัด กรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงกลาโหม และองค์การสื่อสารแห่งประเทศไทย (อสมท.)

ทำนองเดียวกับสถานีวิทยาศาสตร์ของรัฐ ทำให้มีพันธกิจในการให้สารสนเทศเพื่อการศึกษาแก่ประชาชน แต่สถานีวิทยุกระจายเสียงส่วนใหญ่ได้ให้ภาคเอกชนเช่าเวลาไปจัดทำรายการเอง ซึ่งเอกชนส่วนใหญ่จะไม่จัดรายการที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาสูง โดยเฉพาะสถานีวิทยุกระจายเสียงของทหารและของ อสมท. ส่วนสถานีวิทยุกระจายเสียงของกรมประชาสัมพันธ์ จะจัดทำรายการเองเป็นส่วนใหญ่

ด้วยโครงสร้างดังกล่าวทำให้สถานีวิทยุของกรมประชาสัมพันธ์มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาผ่านสถานีวิทยุกลุ่มอื่น ๆ แต่รายการสร้างสรรค์สารสนเทศเพื่อการศึกษาจะได้รับความนิยมน้อย

ส่วนวิทยุกระจายเสียงจากต่างประเทศ เช่น VOA BBC จะได้รับความนิยมเฉลี่ยประมาณร้อยละ 6 โดย BBC ได้รับความนิยมมากกว่า VOA

นอกจากนั้น อาจแบ่งโครงสร้างเป็นสถานีวิทยุคลื่น AM ซึ่งมีสารสนเทศเพื่อการศึกษาแต่มีผู้เปิดฟังน้อย กับวิทยุ FM ซึ่งมีสารสนเทศเพื่อศึกษาน้อยแต่มีผู้เปิดฟังรายการมาก

2. ปริมาณการคัดเลือกสารสนเทศเพื่อการศึกษาของสถานีวิทยุกระจายเสียงไทย การคัดเลือกสารสนเทศเพื่อการศึกษาของสถานีวิทยุกระจายเสียง จะคัดเลือกทั้งจากต่างประเทศ เช่น จากสำนักข่าว และบริษัทกระจายเสียงต่าง ๆ และผลิตรายการเองกระจายเสียงผ่านห้องส่ง

การคัดเลือกจะเป็นไปตามโครงสร้างของสถานีวิทยุ ถ้าเป็นคลื่นของสถานีเพลงและบันเทิงจะเลือกสารสนเทศเพื่อศึกษาน้อย เช่น คลื่น Hotwave Radio no Problem Love Station FM คลื่นเหล่านี้จัดทำโดยบริษัทเอกชนใหม่ 4 – 5 บริษัท ส่วนใหญ่จะได้รับความนิยมสูง

ในทางตรงกันข้าม คลื่นสถานีข่าวและวิเคราะห์ส่วนใหญ่จะจัดทำโดยเอกชนและภาครัฐ แต่มีคัดเลือกทำเสนอสารสนเทศเพื่อศึกษามาก แต่ได้รับความนิยมปานกลางหรือต่ำ เช่น คลื่นกรีนเวฟ, จส.100

3. ปริมาณการเปิดรับรายการที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษา ในสถานีวิทยุกระจายเสียง

จากการศึกษาพบว่า เนื้อหาของวิทยุกระจายเสียงที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาที่จะได้รับความนิยมสูง มักจะเป็นรายการที่ผนวกกับภาคบันเทิง เช่น รายการวาไรตี้ สนทนา สัมภาษณ์ ข่าว บทความ สารคดี ส่วนที่ได้รับความนิยมน้อยคือ รายการวิเคราะห์และรายการเพื่อการศึกษาโดยตรงของมหาวิทยาลัย ลักษณะเนื้อหาและประเภทรายการจะมีลักษณะคล้าย ๆ โทรทัศน์ เนื่องจากวัฒนธรรมการรับสื่อของผู้ฟัง การผลิต การเป็นเจ้าของ เป็นคนกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน

เนื้อหารายการที่ได้รับความนิยมสูงขึ้น เนื้อหาเกี่ยวกับเศรษฐกิจ สังคมการเมือง วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ปกป้อง ส่วนที่ได้รับความนิยมน้อย คือ รายการเกี่ยวกับธรรมะ รายการบริหารจัดการ และรายการเพื่อการศึกษาโดยตรง

สาเหตุเนื่องจากรายการที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาสูงจะมีลักษณะแข็ง จริงจัง และไม่อ่อนคลาญ ประกอบกับพื้นฐานความรู้ของผู้รับสื่อไทยยังไม่ดีนัก

4. ปริมาณสารสนเทศเพื่อการศึกษาในสื่อวิทยุไทย

จากการศึกษาเชิงสำรวจพบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้รับสื่อจะฟังวิทยุ FM ร้อยละ 90.8 มากกว่า AM ร้อยละ 9.2 ประมาณ 5 เท่า และวิทยุ FM จะมีรายการที่มีสารสนเทศเพื่อความบันเทิง ผ่อนคลายมากกว่า AM ประมาณ 5 เท่า รายการที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาในสื่อวิทยุกระจายเสียง จึงมีปริมาณผู้ฟังประมาณร้อยละ 20 ของผู้ฟังทั้งหมด คล้ายคลึงกับสถิติของผู้ชมสถานีโทรทัศน์ และผู้อ่านสิ่งพิมพ์ที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษา

5. ปริมาณความถี่ในการฟังรายการสารสนเทศเพื่อการศึกษา

ชั่วโมงการฟังวิทยุของคลื่น ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จะฟังเฉลี่ยประมาณ วันละ 1 – 3 ชั่วโมง เป็นสารสนเทศเพื่อการศึกษาประมาณร้อยละ 20 คือ ประมาณ 30 นาทีต่อวัน

6. ปัญหาและอุปสรรคในการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาผ่านรายการวิทยุ

ปัญหาและอุปสรรคในด้านของผู้รับสารสนเทศเพื่อการศึกษาที่มีมากที่สุด คือ ปัญหาคลื่นส่งไม่ชัดเจน ร้อยละ 60.2 ของปัญหาที่ผู้ฟังเห็นว่าสำคัญ รองลงไปคือ สถานีวิทยุมีรายการให้เลือกแต่ไม่ตรงกับความต้องการ

ปัญหาและอุปสรรคของสถานีวิทยุกระจายเสียงที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษา คือ การขาดการสนับสนุนจากผู้ให้โฆษณาและผู้ฟัง ตลอดจนงบประมาณจากภาครัฐมีน้อย

ในด้านการผลิตรายการที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาสูง ซึ่งผลิตโดยวิทยุของทางรายการ โดยเฉพาะวิทยุเพื่การศึกษาโดยตรง ยังทำรายการไม่น่าสนใจ ส่วนวิทยุกระจายเสียงไปต่างประเทศ ยังทำน้อยและไม่ต่อเนื่อง

โดยสรุป การเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาทางวิทยุกระจายเสียงจะมีปริมาณน้อย เนื่องจากรายการซึ่งมีสารสนเทศเพื่อศึกษามาก ส่วนใหญ่จะอยู่ในคลื่น AM. ซึ่งมีผู้เปิดรับเพียงร้อยละ 9.4 และอุปสรรคในการเปิดรับที่มีมากที่สุด คือ คลื่นส่งไม่ชัดเจนร้อยละ 60.2 โครงสร้างสถานีวิทยุ ไม่เอื้ออำนวยต่อการเพิ่มปริมาณการรับสารสนเทศเพื่อการศึกษา

4. หนังสือพิมพ์

1. บทบาท โครงสร้าง หน้าที่ของหนังสือพิมพ์ไทยกับการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษา

โครงสร้างหนังสือพิมพ์ไทย ในส่วนที่มีสารสนเทศเพื่อศึกษามาก เช่น มติชน ผู้จัดการ หนังสือพิมพ์ทางธุรกิจ และหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ ฯลฯ ซึ่งมียอดพิมพ์และจำหน่ายน้อย ประมาณร้อยละ 20 ส่วนหนังสือพิมพ์ที่มีสารสนเทศเพื่อศึกษาน้อย เช่น ไทยรัฐ เดลินิวส์ কমച്ഛകക ക്ക ക്ക ฯลฯ ซึ่งจะมียอดพิมพ์และจำหน่ายมากประมาณร้อยละ 80 สอดคล้องกับ

วิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ เนื่องจากอยู่ในบริบทที่มีวัฒนธรรมแบบการรับสื่อคล้ายกัน โดยผู้รับสื่อหนังสือพิมพ์อ่านไทยรัฐ เคลินิวส์ คมชัดลึก มากที่สุด ร้อยละ 29.7, 27.1 และ 24.3 ตามลำดับ ในขณะที่อ่านมติชน ผู้จัดการ และหนังสือพิมพ์ธุรกิจ ประมาณร้อยละ 0.5 – 2.9

2. ปริมาณการคัดเลือกสารสนเทศเพื่อการศึกษาหนังสือพิมพ์ไทย

หนังสือพิมพ์ที่ได้รับความนิยมอ่าน ส่วนใหญ่มีสารสนเทศเพื่อศึกษาน้อยถึงปานกลาง จะคัดเลือกสารสนเทศที่สร้างความสนใจ เช่น อาชญากรรม ความรุนแรง เพศ ความแปลกเรื่องส่วนตัว บันเทิง และมีสารสนเทศเพื่อการศึกษาปานกลาง ส่วนใหญ่จะเป็นสารสนเทศทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ที่เน้นความขัดแย้งกันสูง มีคอลัมน์หลากหลายให้รายละเอียด แต่ไม่ลึกมาก มีลักษณะเป็นรูปธรรม เข้าใจง่าย

หนังสือพิมพ์ที่มีสารสนเทศเพื่อศึกษามาก แต่ได้รับความนิยมอ่านน้อย จะคัดเลือกสารสนเทศทางด้าน เศรษฐกิจ การเมือง สังคม ที่ไม่เน้นการสร้าง ความสนใจด้วยสารสนเทศทางบันเทิง ผ่อนคลาย มีคอลัมน์เชิงลึกแทรกอยู่บ้างละ 1-2 คอลัมน์ มีบทความเชิงลึกแทรกอยู่บ้าง มีลักษณะเป็นนามธรรมสูงกว่าหนังสือพิมพ์ที่ได้รับความนิยมจากตลาดผู้อ่าน

การคัดเลือกสารสนเทศเพื่อการศึกษาจากต่างประเทศ ของหนังสือพิมพ์ทั้ง 2 ประเภทจะคล้ายกันคือ เลือกจาก รอยเตอร์ เอเอฟพี เอพี ยูพีไอพีเอ็น

3. ปริมาณเนื้อหาสารสนเทศเพื่อการศึกษาในหนังสือพิมพ์ไทยที่ผู้อ่านเปิดรับ

จากการสำรวจการอ่านของประชากรกลุ่มตัวอย่าง พบว่า เนื้อหาของสารสนเทศเพื่อการศึกษา ซึ่งได้รับความนิยมสูง ในหนังสือพิมพ์จะเป็นเนื้อหาเบาๆ กึ่งบันเทิงกึ่งความรู้ทาง เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ และปกิณกะเรื่องทั่วไป

ส่วนเนื้อหาสารสนเทศเพื่อการศึกษาซึ่งไม่ได้รับความนิยมอ่าน จะเป็นสารสนเทศเพื่อศึกษาประเภท ธรรมะ อิงศา ความไม่รุนแรง ทรัพยากรธรรมชาติ การอนุรักษ์ สภาพแวดล้อม การช่าง การปรุงอาหาร การบริหารจัดการ และสารสนเทศที่เสริมการเรียนรู้ในมหาวิทยาลัย หรือเสริมอาชีพจะเห็นได้ว่ามีคอลัมน์ดีๆ หลายคอลัมน์ที่ผู้อ่านควรจะได้รู้ ตามนัยแห่งพลเมืองดีในทศวรรษที่ 21 แต่ไม่ได้รับความสนใจ อาจจะเป็นเพราะมีคอลัมน์ประเภทเหล่านี้มีให้เล็กน้อย หรือเป็นวัฒนธรรมในการเลือกรับสื่อของคนไทย เพราะมีลักษณะคล้ายคลึงกับวิทยุ และโทรทัศน์ ซึ่งรับสารสนเทศเชิงวิเคราะห์

ในอีกด้านหนึ่งลักษณะคอลัมน์ที่ผู้อ่านนิยมจะเป็นคอลัมน์สัมภาษณ์ วิจารณ์ ข่าวด่วน บทความ เรื่องเด่น สารคดี ส่วนที่ได้รับความนิยมน้อย คือ คอลัมน์วิเคราะห์สถานการณ์ ศาสนา ธุรกิจ เนื่องจากผู้อ่านต้องการทั้งสารสนเทศเพื่อการศึกษาและบันเทิงผ่อนคลายไปพร้อม ๆ กัน

4. ปริมาณสารสนเทศเพื่อการศึกษาในหนังสือพิมพ์ไทย

จากการสอบถามและการสัมภาษณ์ พบว่า หนังสือพิมพ์ไทยมีขอดพิมพ์และจำหน่ายประมาณวันละ 2 ล้านฉบับ ส่วนใหญ่จะเป็นหนังสือพิมพ์เชิงปริมาณ มีสารสนเทศเพื่อการศึกษา น้อย หนังสือพิมพ์ที่มีสารสนเทศเพื่อศึกษาน้อยมีขอดพิมพ์ประมาณร้อยละ 80 และหนังสือพิมพ์ที่มีสารสนเทศเพื่อศึกษามากประมาณร้อยละ 20 ในขณะที่สำรวจจากความนิยมเลือกอ่านของผู้อ่านหนังสือพิมพ์ไทยก็มีปริมาณใกล้เคียงกัน อีกทั้งใกล้เคียงกับสื่อมวลชนอื่น ๆ ด้วย ในขณะที่จำนวนหัวหรือรายชื่อหนังสือพิมพ์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพมีจำนวนใกล้เคียงกัน แต่การซื้ออ่านหรือเปิดรับของผู้อ่านหนังสือพิมพ์เชิงปริมาณที่มีสารสนเทศเพื่อศึกษาน้อย จะมากกว่าหนังสือพิมพ์เชิงคุณภาพที่มีสารสนเทศเพื่อศึกษามากถึง 5 เท่า

การเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาทางหนังสือพิมพ์มีน้อย เนื่องจากประชากรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่อ่านหนังสือพิมพ์ที่มีสารสนเทศเพื่อศึกษาไม่มาก เช่น ไทยรัฐ เดลินิวส์ คมชัดลึก คิดเป็นร้อยละ 29.7, 27.1 และ 24.3 ตามลำดับ ส่วนหนังสือพิมพ์ที่มีสารสนเทศเพื่อศึกษามาก มีผู้เปิดอ่านน้อย เช่น มติชน ประชาชาติธุรกิจ เส้นทางเศรษฐกิจ และผู้จัดการ คิดเป็นร้อยละ 2.9, 1.5, 0.8 และ 0.3 ตามลำดับ มีปัญหาและอุปสรรค คือ มีคอลัมน์ให้เลือกน้อย ร้อยละ 34 คนไทยอ่านหนังสือพิมพ์น้อยเพราะ ขอดจำหน่ายหนังสือพิมพ์ประมาณวันละ 1.5 ล้านฉบับ ค่อนข้างต่ำ เมื่อเทียบกับประเทศพัฒนาแล้ว

5. ปริมาณความถี่ในการอ่านสารสนเทศเพื่อการศึกษา

ผู้อ่านส่วนใหญ่จะอ่านหนังสือพิมพ์วันละ 1-2 ฉบับ จะเป็นการอ่านสารสนเทศเพื่อการศึกษาประมาณร้อยละ 20 หรือประมาณ 5-10 หน้าต่อวัน

6. ปัญหาและอุปสรรคในการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษา

ทางด้านผู้อ่านปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญที่สุดคือ มีคอลัมน์ที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาให้เลือกน้อยและคอลัมน์ที่มีก็ไม่ตรงกับความต้องการ ส่วนความยากง่ายนั้นผู้อ่านไม่เห็นเป็นปัญหาและอุปสรรค

ทางด้านหนังสือพิมพ์ จากการ สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ คือ ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาคือ ปัญหาการตลาด คือ หนังสือพิมพ์ที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาสูงมีขอดจำหน่ายต่ำ ซึ่งเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและรสนิยมในการรับสื่อของคนไทย

ตอน 2 อภิปรายผล

หมวด 1 สื่อมวลชนไทย

1. บทบาท โครงสร้าง หน้าที่ของสื่อมวลชนไทยที่มีผลต่อการเปิดรับสารเพื่อการศึกษา บทบาทโครงสร้างหน้าที่ของสื่อมวลชนโดยทั่วไป คือ การให้การศึกษา ให้สารสนเทศสะท้อนปัญหา ให้ข้อคิดเห็นและให้ความบันเทิง

การศึกษาสื่อมวลชนไทยในบทบาทหน้าที่ในการศึกษา โดยมีสารสนเทศเพื่อการศึกษาเป็นตัวแทน จึงเกี่ยวข้องกับโครงสร้างหน้าที่ของสื่อมวลชน

จากการศึกษา พบว่า การเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาจากสื่อมวลชนไทย มีปัญหาเนื่องจากบทบาท โครงสร้าง หน้าที่ ของสื่อมวลชน โดยเฉพาะสื่อมวลชนที่เป็นของรัฐ ซึ่งผลิตและเผยแพร่สารสนเทศเพื่อการศึกษาเอง และสื่อมวลชนที่เอกชนเช่าหรือประมูล มีส่วนทำให้การไหลเวียนของสารสนเทศเพื่อศึกษามีน้อย เพราะต้องแสดงหากำไรมากแบบเอกชน ในขณะเดียวกัน สื่อมวลชนที่มีสารสนเทศเพื่อศึกษามาก แต่มีปัญหาด้านประสิทธิผลอันเนื่องมาจากวิธีการผลิตแบบราชการ

การศึกษาโครงสร้างหน้าที่ของสื่อมวลชนไทย ที่มีผลต่อการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษา พบว่า โครงสร้างสื่อมวลชนไทยกำลังมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากในสื่อวิทยุและโทรทัศน์ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 40 ที่ต้องการให้คลื่นวิทยุ โทรทัศน์ เป็นของสาธารณะ ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่าน่าจะทำให้มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาเพิ่มมากขึ้น

ในส่วนของหนังสือพิมพ์ ก็มีการปรับตัวเพื่อให้เข้ากับการตลาดหลังจากที่มีวิกฤตเศรษฐกิจตกต่ำ คือ หนังสือพิมพ์ที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาสูง แต่มียอดจำหน่ายไม่มากนัก ได้หันไปจัดทำสื่อทางด้านอื่น เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หรือ ออกหนังสือพิมพ์ ที่มีสารสนเทศเพื่อศึกษาน้อยลง อาจทำให้ปริมาณสารสนเทศเพื่อการศึกษาเพิ่มขึ้น

จากการศึกษามีข้อสังเกตว่า ในสภาพและความเป็นจริง สารสนเทศของสื่อมวลชนในประเทศหรือชุมชนที่พัฒนาแล้ว กำลังพัฒนา และค่อยพัฒนา จะมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด เพราะสื่อมวลชนจะเกี่ยวข้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา และวัฒนธรรม

ตามแนวทฤษฎีปทัสฐานทางสังคม สื่อมวลชนในประเทศพัฒนาแล้ว เช่น ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา คานาดา ออสเตรเลีย มักจะมีโครงสร้างของสื่อมวลชน แบบแนวคิดอิสรภาพนิยม จึงมีทั้งสารสนเทศเพื่อการศึกษาและสารสนเทศบันเทิงให้เลือกจำนวนมาก เพราะประเทศเหล่านี้มักเป็นผู้ผลิตและส่งออกสารสนเทศ ในขณะที่รสนิยมของผู้รับข่าวสารซึ่งวัดจากจำนวนผู้ชม ผู้ฟัง

และยอดจำหน่ายสื่อมวลชน ก่อนข้างจะให้ความสำคัญต่อสารสนเทศเพื่อการศึกษามากกว่า ประเทศด้อยพัฒนา ทำให้ลักษณะความเข้มแข็งทางปัญญาของแต่ละประเทศแตกต่างกันออกไป ในทางตรงกันข้าม สื่อมวลชนของประเทศกำลังพัฒนา ด้อยพัฒนา หรือพัฒนาช้า มักจะ ถูกขาดโดยรัฐและกลุ่มทุน ทำให้ทางเลือกของประชาชนในการรับสารสนเทศที่หลากหลายมี น้อย ช้ายังให้ความสำคัญต่อสารสนเทศประเภทบันเทิงมากกว่าสารสนเทศเพื่อการศึกษา มีส่วนทำ ให้ประเทศอ่อนแอทางปัญญา และมีระดับแห่งความยากจน ด้อยพัฒนาสูง มีวิกฤตง่ายและหาทาง แก้ด้วยตัวเองยาก

จากการศึกษาโครงสร้าง หน้าที่ของสื่อมวลชนไทย ซึ่งมีผลต่างเปิดรับของสารสนเทศ เพื่อการศึกษา พบว่า

การเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ ผู้เช่า เช่าช่วงหรือรับสัมปทานของสื่อมวลชนไทย แทบจะ ไม่มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเลย ตั้งแต่มีสื่อมวลชนมาเกือบศตวรรษ กล่าวคือ สื่อสิ่งพิมพ์เป็นของ เอกชน สื่อกระจายเสียงและภาพเป็นของรัฐ โดยมีเอกชน เช่า เชิง เหมาะเวลาหรือรับสัมปทานไป จัดทำรายการ

อย่างไรก็ตามกำลังจะมีการเปลี่ยนแปลงใหญ่ในสื่อวิทยุโทรทัศน์ในปัจจุบัน เพราะ กฎหมายรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2540 ซึ่งมาจากการร่างของตัวแทนประชาชน ในมาตรา 40 กำหนดให้ คลื่นวิทยุ และ โทรทัศน์ เป็นของสาธารณะ

จากข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์และพิจารณาตามทฤษฎีปัทธฐาน สื่อมวลชนไทยอาจ สังกัดได้ทุกทฤษฎี ไม่ว่าจะทฤษฎีเสรีนิยม ซึ่งสื่อมวลชนบางกลุ่มมีอิสระเสรีภาพอย่างเต็มที่ในบางยุค สมัย ทฤษฎีความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งสื่อหลายสื่อ มีสภาพปกครองกันเอง เช่น สภานั่งสื่อพิมพ์ ทฤษฎีอำนาจนิยม เช่น การควบคุมสื่อโทรทัศน์โดยรัฐ หรือแม้แต่เบ็ดเสร็จนิยม ที่รัฐเป็นเจ้าของสื่อ วิทยุกระจายเสียงทั้งหมด ไม่ต่างจากระบบแบบคอมมิวนิสต์ โซเวียต – จีน

อย่างไรก็ตาม แม้สภาพปัจจุบันสื่อมวลชนไทยจะมีลักษณะคล้าย ๆ กับทฤษฎีอำนาจ นิยม ซึ่ง วิลเบอร์ ชเรมม์ และคณะเขียนไว้ตั้งแต่ทศวรรษที่ 60 แต่แนวโน้มใหญ่ของสื่อมวลชน ไทยและสื่อมวลชนโลก เริ่มไปในทิศทางเดียวกัน คือ การก้าวเข้าสู่ สื่อแนวเสรีนิยม และรับผิดชอบต่อ สังคม ซึ่งเข้ากับระบบตลาดในสังคมทุนนิยมและระบบบริการสาธารณะ ได้ดีกว่า หลังจากที่แนว การควบคุมสื่อมวลชนแบบสังคมนิยมอย่างเข้ม และคอมมิวนิสต์ได้ลดลงตั้งแต่ทศวรรษที่ 80 –90

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของสื่อวิทยุและโทรทัศน์ตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญไทย แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 40 ที่วางหลักให้คลื่นเป็นของสาธารณะชน พบว่า การ เปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ทำให้มีการพิจารณาเพิ่มการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาในหลาย รูปแบบ

ตัวอย่างของสื่อมวลชนในประเทศกลุ่มเสรี ซึ่งมักจะอยู่ในมือของเอกชน อย่างเช่น สังกอมอเมริกัน ซึ่งมีผู้รับสื่อวันละกว่า 100 ล้านคน โดยมีเวลาชมเฉลี่ยคนละ 3.7 ชั่วโมง สารสนเทศจะถูกกำหนดโดยบริษัทขนาดใหญ่ที่ผสมผสานเป็นกลุ่มรวมกระจุก (Conglomerates) เข้าด้วยกัน ดังเช่นเมื่อ NBC ถูกซื้อกิจการโดยกลุ่ม G.E. เมื่อกลางทศวรรษที่ 1980 Gerry Solomon ซึ่งทำงานกับ NBC มากกว่า 17 ปี ให้ความเห็นว่า

“ต่อไปนี่คำว่าคุณภาพก็จะมีการพูดถึงกันน้อยลง เพราะ G.E. ไม่ค่อยจะเข้าใจสิ่งเหล่านี้ นอกจากสนใจในผลกำไร และรายได้ในเชิงปริมาณ” (Dean Alga, 1995)

สภาพเช่นนี้ก็มีให้เห็นในสื่อมวลชนไทย เช่น ช่อง 3 อยู่ในการควบคุมอันยาวนานของกลุ่มมาลินนท์ ช่อง 7 อยู่ภายใต้การบริหารโดย สุรางค์ เปรมปรีดิ์ ภายใต้การพัฒนาของกลุ่มกรรมบุตรและเทียนประภาส ไทยรัฐ โดยกลุ่มวัชรพล เติมนิวส์โดยกลุ่มหัตถระกูล ซึ่งเป็นเอกชนเชิงธุรกิจเต็มตัว สื่อมวลชนจะถูกกระจายเข้าตลาดหุ้นบ้าง หากควบคุมถือหุ้นใหญ่โดยกลุ่มเอกชน การคำนึงถึงสารสนเทศเพื่อการศึกษาซึ่งเป็นประโยชน์ของมหาชน วิธีการให้สารสนเทศเพื่อการศึกษา ความรู้ ข้อมูล ทักษะ แม้จะมีอยู่บ้าง แต่ก็มักจะมาเป็นอันดับรองจากผลประโยชน์ รายได้สนับสนุนจากผู้ให้โฆษณา จำนวนผู้ชม ผู้อ่าน ในเชิงปริมาณเป็นส่วนสำคัญ ทั้งสามารถทำรายได้ได้สูงกว่า สื่อมวลชนที่ถูกควบคุมแบบบริหารโดยระบบ ราชการไทยอย่างมาก เช่น ช่อง 3 ช่อง 7 มีผู้ชมช่องละเกือบร้อยละ 50 ของผู้ชมทั้งประเทศ ในขณะที่ ช่อง 5 ช่อง 9 ช่อง 11 มีผู้ชมช่องละไม่เกินร้อยละ 20

อย่างไรก็ตามจากการศึกษาเปรียบเทียบเชิงสำรวจ เฉพาะการเปิดรับของสารสนเทศเพื่อการศึกษา แม้จะยังมีปริมาณน้อยอยู่ เมื่อเทียบกับสารสนเทศเพื่อความบันเทิง แต่ความนิยมในการรับชมรายการช่องต่างๆ ไม่ได้แตกต่างกันมากนัก กล่าวคือ มีผู้ชมรายการสารสนเทศเพื่อการศึกษาของช่อง 5, 9, 11 และ ITV น้อยกว่าช่อง 3 และช่อง 7 เพียงเล็กน้อย

สารสนเทศเพื่อการศึกษาของช่อง 3 และช่อง 7 คือประมาณร้อยละ 15 ถึงร้อยละ 30 แล้วแต่ลักษณะรายการ รายการของช่อง 9, 11 และ ITV มีผู้ชมร้อยละ 10 ถึง 30 ทั้งบางรายการของช่อง 9, 11 และ ITV มีผู้ชมมากกว่า รายการสารสนเทศ เพื่อการศึกษาของช่อง 3 และ 7

จากผังรายการ รายการสารสนเทศเพื่อการศึกษาของช่อง 5 9 11 และ ITV มีให้เลือกมากกว่า รายการสารสนเทศเพื่อการศึกษาของช่อง 3 และ 7 ประมาณ 5-10 เท่า อัตราการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาช่องต่างๆ จึงไม่ได้แตกต่างกันมากนัก แต่เมื่อเปรียบเทียบกับสารสนเทศเพื่อความบันเทิง ความนิยมในการรับชมรายการช่อง 3 และช่อง 7 จะมีอัตราจำนวนผู้ชมแตกต่างกับช่องช่อง 5, 9, 11 และ ITV มาก

เหตุผลก็อาจจะเป็นเพราะรายการสารสนเทศเพื่อการศึกษาของช่อง 3 และช่อง 7 มีให้เลือกน้อย จึงมีอัตราจำนวนผู้ชมไม่แตกต่างกับช่องอื่นๆ

โดยภาพรวมของโครงสร้างหน้าที่สื่อมวลชนไทย คือสื่อสิ่งพิมพ์ เป็นของเอกชน และสื่อการกระจายเสียงเป็นของรัฐ แต่ดำเนินงานโดยเอกชนที่ควบคุมโดยรัฐ

ทั้งนี้เพราะสังคมไทย ซึ่งในสื่อมวลชนขยายตัวมาก แต่รัฐเปลี่ยนแปลงช้า ช้ายังมีกฎหมาย ควบคุมสื่อแบบอำนาจนิยมอยู่หลายฉบับ อันเป็นผลต่อเนื่องจากยุคสงครามเย็น ที่ทำให้สื่อกระจายเสียงและภาพมีลักษณะเป็น “ยุทธปัจจัย” ในการต่อต้านคอมมิวนิสต์ในอคิด ทำให้สถานีวิทยุกว่า 500 แห่ง และโทรทัศน์กว่า 10 สถานี เป็นของระบบรัฐ ราชการ ทั้งหมด โดยมีผู้คุ้มครองสิทธิใหญ่ 3 กลุ่ม คือ กรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงกลาโหม และ อสมท.

ในขณะเดียวกัน การเหมาเช่า ชื่อเวลา และรับสัมปทาน โดยระบบธุรกิจทุนนิยมมายาวนานมีสร้างการรวมเป็นกระจุก และการรวมเป็นกระจุกเกิดขึ้นในส่วนของผู้รับเหมา ผู้เช่าช่วงรายการอยู่บ้าง

การเปลี่ยนแปลงผู้บริหารเพื่อการเป็นเจ้าของจะมีผลต่อ การเปลี่ยนแปลงในด้านเนื้อหาสารสนเทศเพื่อการศึกษา นโยบายการนำเสนอสารสนเทศต่าง ๆ อันหมายถึง การลดน้อยลงหรือสิ้นสุดของสื่อมวลชนแบบแข็ง ๆ ทื่อ ๆ ขรึม ๆ มีอุดมการณ์ ตรงไปตรงมา และเต็มไปด้วยสารสนเทศเพื่อการศึกษา กลายเป็นสื่อมวลชนซึ่งมีสีสัน มีเทคนิคพิเศษ มีสารสนเทศประเภทบันเทิงมากขึ้น เพื่อให้สื่อมวลชนกลายเป็นที่น่านสนใจ เพิ่มขนาดธุรกิจ และเพิ่มกำไรให้มากขึ้น

จากการศึกษาการเปลี่ยนแปลงรวมกระจุกและรวมเป็นกระจุก เช่นการที่กลุ่มหนังสือพิมพ์หันไปทำธุรกิจอย่างอื่นด้วย เช่นกลุ่มผู้จัดการเคอะเนชั่นไปทำธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ หรือ ทำธุรกิจสื่อมวลชน เช่นวิทยุและโทรทัศน์ จะมีผลต่อเนื้อหาสารสนเทศเพื่อการศึกษาอย่างไร มีงานศึกษาวิจัยหลายชิ้นที่แสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลง เช่น

Squipes (1993) ได้ ศึกษาสื่อที่มีการเปลี่ยนแปลงเจ้าของมีการรวมกระจุก และรวมเป็นกระจุกแล้ว มักจะเพิ่มบทบาทในการสร้างความสนใจและด้านบันเทิงมากกว่า จะเน้นด้านบริการข่าวสารแก่สาธารณชน ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ Auletta (1998 b. p.22) ซึ่งศึกษาหนังสือพิมพ์ Chicago Tribune ซึ่งเน้นคุณภาพข่าวเชิงธุรกิจมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงองค์กรจะมี ผู้ที่จบทางบริหารธุรกิจ (MBA) จะเข้ามามีบทบาทแทนที่นักวารสารศาสตร์ หรือผู้มีประสบการณ์ทางด้านสื่อแบบดั้งเดิม ลักษณะสารสนเทศก็เปลี่ยนไป นั่นคือ การเปลี่ยนแปลงเจ้าของจะมีส่วนสำคัญในการกำหนดสารสนเทศเพื่อการศึกษาหรือสารสนเทศบันเทิง เป็นจุดขายของสื่อ

ในสื่อมวลชนไทย มีตัวอย่างของความขัดแย้งใน ITV ซึ่งในอคิดกลุ่ม The Nation บริหารต้องการนำเสนอสารสนเทศเพื่อการศึกษาประเภทข่าว สารคดีอย่างเข้มข้น ในขณะที่กลุ่ม

ทุนไทยพาณิชย์ต้องการให้เน้นบันเทิง เพราะอัตราการผลิต ITV ช่วงซึ่งมีสารเพื่อการศึกษาเวลานั้น ยังต่ำ เมื่อกลุ่มบริษัท ซินคอร์ป ได้เข้ามาซื้อหุ้นใน ITV ในกลางปี 2543 จนกลายเป็นผู้ถือหุ้นรายใหญ่ ใกล้เคียงกับกลุ่มไทยพาณิชย์ ทำให้กลุ่ม The Nation ซึ่งนำเสนอข่าวแบบเข้มข้น ต้องหันไปทำเคเบิลทีวี ที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาตลอด 24 ชั่วโมง แบบเดียวกับ CNN

ในขณะที่ ITV ก็มีความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงนโยบายไปสู่โทรทัศน์เน้นบันเทิงแบบช่อง 3, 7 เพื่อให้ได้รับความนิยมจากตลาดมากขึ้น แม้จะติดเงื่อนไขในสัญญาที่รับสัมปทานมาก็ตาม

ผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในกลุ่มหนังสือพิมพ์อย่างน้อย 2 ท่าน ซึ่งให้เห็นตรงกันว่า เจ้าของหนังสือพิมพ์คุณภาพบางฉบับ เมื่อกิจการหนังสือพิมพ์ดำเนินไปได้ดี ก็หันไปทำธุรกิจ สร้างตึก คอนโดมิเนียม สนามกอล์ฟ แล้วก็ประสบปัญหาขาดทุน มีส่วนทำให้หนังสือพิมพ์ขาดเงินหมุนไปด้วย ทำให้ต้องเลิกจ้างนักหนังสือพิมพ์ หรือล้มเลิกกิจการไป สาเหตุเพราะไม่ชำนาญธุรกิจนอกวงจรของสื่อมวลชน

ในบางกรณีกลุ่มหนังสือพิมพ์ก็ไปจัดทำธุรกิจด้านสื่อ เช่น ทำวิทยุกระจายเสียง หรือโทรทัศน์ บางกลุ่มก็สามารถดำเนินการไปได้ดี เพราะสามารถใช้ประสบการณ์ด้านสื่อมวลชนที่มีไปทำใหม่ หรือมีการใช้ข้อมูลสารสนเทศร่วมกันได้

ตัวอย่างเช่น กลุ่ม The Nation มี ถึงข่าวรวม หาข่าวครั้งเดียวใช้ได้ทั้ง หนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ พนักงานก็ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันทั้ง 3 สื่อ โดยไม่ต้องเพิ่มคนมากนัก ปัญหาที่ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอคือ อาจจะมีปัญหาด้านเวลาและคุณภาพได้ ถ้าสื่อมวลชนคนเดียวกันทำงานหลายๆ สื่อ

อย่างไรก็ตามแนวโน้มสื่อมวลชนในสหรัฐอเมริกา และหลาย ๆ ประเทศก็เป็นไปในลักษณะนี้ และเมื่อมีการควบกิจการหรือเปลี่ยนเจ้าของ เนื้อหาสารสนเทศและนโยบายก็จะเปลี่ยนไป ตัวอย่างเช่น CNN เมื่อยังควบคุมโดยเจ้าของและผู้ก่อตั้งคนเดิม ก็อนาย เท็ด เทนเนอร์ ในสงครามอ่าวเปอร์เซีย สมัยประธานาธิบดี บอริจ บุช ได้รับอนุญาตจากประธานาธิบดีชัคคัม สุขเซ็น ให้ไปทำข่าวในอิรักได้ เพราะมีความเป็นกลางสูงมาก 10 ปีต่อมา CNN ขาดกิจการ การทำข่าวในสงครามอ่าวเปอร์เซีย สมัยประธานาธิบดี บอริจ คับเบ็ลยู บุช ประธานาธิบดี ชัคคัม สุขเซ็น ก็ไม่อนุญาตให้ไปทำข่าวดังเดิม โดยเน้นว่ารายงานข่าวไม่เป็นกลางเข้าข้างสหรัฐอเมริกา ซึ่งจากการสังเกตการทำข่าวทั้ง 2 ครั้ง จะเห็นความแตกต่างอย่างชัดเจน

จากการสัมภาษณ์สื่อมวลชนใน ITV พบว่า มีการเปลี่ยนนโยบายในการนำเสนอสารสนเทศเพื่อการศึกษาหลายอย่าง

หลังจากที่กลุ่มชินคอร์ปเข้าไปซื้อกิจการ และกลุ่มเนชั่น จึงไม่ได้เป็นผู้ควบคุมสารสนเทศ นโยบายก็เปลี่ยน แม้แต่การเปลี่ยนตัวผู้บริหารช่อง 9 อสมท. นโยบายการนำเสนอสารสนเทศเพื่อการศึกษา ก็เปลี่ยนไปเช่นกัน

2. การพิจารณาคัดเลือกสารสนเทศเพื่อการศึกษาของสื่อมวลชนไทย ซึ่งมีผลต่อการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษา

จากการศึกษาการเลือกรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาของสื่อมวลชน พบว่า สื่อมวลชนส่วนใหญ่จะรับและส่งสื่อทางด้านบันเทิง มีการรับสื่อสารสนเทศเพื่อการศึกษาประมาณร้อยละ 10 – 30 ตามประเภทของสื่อ รายการที่รับส่วนใหญ่จะเป็นรายการเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ ปกป้อง คุ้มครอง ความรู้ทั่วไป ในขณะที่รายการที่เปิดรับน้อยส่วนใหญ่จะเป็นรายการของสถาบัน การศึกษา รายการของมหาวิทยาลัย รายการเกี่ยวกับธรรมชาติ รายการวิเคราะห์แบบลึก และการค้าการจัดการ

ส่วนประเภทของรายการที่ได้รับความสนใจมาก คือ รายการทางด้านการสัมภาษณ์ วาไรตี้ บทสนทนา ข่าว และประเภทรายการที่ได้รับความสนใจน้อย คือ รายการวิเคราะห์เจาะลึก และรายการเพื่อการศึกษาโดยตรง

3. ลักษณะการเลือกรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาของผู้รับสื่อมวลชนไทย

จากการศึกษาโดยการสำรวจจากกลุ่มตัวอย่างพบว่า ผู้รับสื่อมวลชนไทย จะเลือกชมรายการวาไรตี้ สนทนาข่าว สารคดี เรื่องเด่น มากที่สุด ส่วนที่ชมน้อยที่สุดคือ วิเคราะห์ของมหาวิทยาลัย และรายการทางด้านธรรมชาติ ในรายการธรรมชาติเนื่องจากกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเยาวชน เพิ่งบรรลุนิติภาวะไม่นาน การชมรายการธรรมชาติจึงอาจจะน้อย ส่วนที่ขัดแย้งกันคือ รายการของโรงเรียนและมหาวิทยาลัยได้รับความสนใจน้อยที่สุดเช่นกัน ทั้งที่ประชากรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นนิสิตนักศึกษา สาเหตุอาจจะสอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่ว่า ผู้ที่เรียนอยู่ในระบบแล้ว ไม่ต้องการฟังรายการของมหาวิทยาลัยเพิ่มเติมอีก และในอีกด้านหนึ่งคือ ปัญหาการผลิตและการเผยแพร่ของรายการเพื่อการศึกษาโดยตรง ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า การผลิตออกจะจืด แจ่ม และขาดชีวิตชีวา เปรียบเสมือนการสอนในห้องเรียนส่วนใหญ่ไม่มีการสอดแทรกภาพประกอบ ภาพเคลื่อนไหว ภาพเปรียบเทียบ หรือสารสนเทศในลักษณะบันเทิง

นอกจากนั้นรายการเพื่อการศึกษาโดยตรง มักจะได้เวลาที่ไม่ตรงกับเวลาว่างของผู้สนใจศึกษา หรือได้เวลาสั้นของสถานีโทรทัศน์ที่มีวิธีการผลิตแบบราชการ มีจำนวนผู้ดูน้อย

4. ปริมาณสารสนเทศเพื่อการศึกษาในสื่อมวลชนไทย

จากการศึกษาจากตัวแทนประชากรกลุ่มตัวอย่างที่สนใจการศึกษา ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า สื่อมวลชนให้ความรู้ปานกลางถึงมาก โดยโทรทัศน์ให้ความรู้มากกว่าหนังสือพิมพ์ถึง 3 เท่า ข้อมูลซึ่งได้จากการตอบแบบสอบถามนี้ไม่สอดคล้องกับความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเห็นว่า สื่อมวลชนไทยให้การศึกษแก่ประชาชนน้อยถึงปานกลาง ซึ่งความแตกต่างนี้อาจจะเกิดจากความคาดหวังซึ่งแตกต่างกันของกลุ่มตัวแทนที่ศึกษา 2 กลุ่ม แต่ข้อมูลจากการสำรวจในรายการต่าง ๆ และการให้สารสนเทศของสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ ก่อนข้างจะสอดคล้องกับความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ คือรายการที่เป็นสารสนเทศเพื่อการศึกษา จะมีผู้รับฟัง รับชม หรืออ่าน ประมาณร้อยละ 10 – 30

ส่วนแตกต่างอีกด้านหนึ่งคือ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่า โทรทัศน์ให้สารสนเทศเพื่อศึกษามากที่สุด ส่วนผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่าหนังสือพิมพ์ ให้สารสนเทศเพื่อศึกษามากที่สุด จากการประเมินจากข้อมูลเมื่อสื่อทั้ง 2 ประเภทมีการจัดกลุ่ม คล้ายกัน คือกลุ่มที่มีสารสนเทศเพื่อศึกษาน้อย เช่น โทรทัศน์ ช่อง 3, ช่อง 7 และหนังสือพิมพ์ ไทยรัฐ เดลินิวส์ แต่กลุ่มเหล่านี้มีผู้รับสื่อมาก ในอีด้านสื่อที่มีจำนวนผู้รับสื่อ น้อย เช่น โทรทัศน์ ช่อง 5 , 7, 9 , ITV คล้ายกับหนังสือพิมพ์ ธุรกิจ มติชน ผู้จัดการ และหนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ ซึ่ง หนังสือพิมพ์เหล่านี้มีรายการที่มีผู้อ่านมากบางคอลัมน์ คล้ายคลึงกับรายการสารสนเทศเพื่อการศึกษาของช่อง 5 , 9 , 11 และ ITV มีผู้ชมใกล้เคียงกับช่อง 3 และช่อง 7 ในบางรายการ

โดยสรุปสารสนเทศเพื่อการศึกษาในสื่อมวลชน มีให้เลือกมาก แต่มีผู้เปิดรับน้อย ในปริมาณที่ใกล้เคียงกันทุก ๆ สื่อรายการและคอลัมน์ แต่สารสนเทศเพื่อความบันเทิงจะมีให้เลือกมาก และมีผู้เปิดรับมาก คล้ายกันทุกสื่อรายการ คอลัมน์ เมื่อสื่อมีสารสนเทศเพื่อศึกษาน้อย มีสารสนเทศเพื่อความบันเทิงมาก โดยรวมจะมีผู้เปิดรับมาก เมื่อสื่อมีสารสนเทศเพื่อศึกษามาก มีสารสนเทศเพื่อความบันเทิงน้อย โดยรวมจะมีผู้เปิดรับน้อย

ผังรายการของสถานีวิทยุหรือสถานีโทรทัศน์ คอลัมน์นิสต์และพื้นที่คอลัมน์นิวของหนังสือพิมพ์ ซึ่งสามารถตรวจสอบหรือประมาณการได้เป็นส่วนสำคัญในการแสดงลักษณะของสื่อสารสนเทศในแง่ต่าง ๆ คือ เชิงคุณภาพหรือเชิงปริมาณ ข่าวสารหนักหรือข่าวสารเบา มีสารสนเทศเพื่อศึกษามากหรือน้อย มีรสนิยมนหรือไร้รสนิยม เน้นยอดขายหรือเน้นสังคม ตลอดจนใช้เป็นข้อพิสูจน์ว่ามีการเลือกรับสารสนเทศอย่างไร มีสารสนเทศเพื่อศึกษามากหรือน้อยเพียงใด

5. ปริมาณความถี่ในการรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาจากสื่อมวลชนไทย

จากการศึกษาปริมาณความถี่ในการรับสื่อมวลชนของตัวแทนประชากรที่สนใจการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่จะดูโทรทัศน์และฟังวิทยุ 1 – 3 ชม. และอ่านหนังสือพิมพ์ 1 – 2 ฉบับ ในกรณีวิทยุโทรทัศน์ไม่สามารถที่จะวัดปริมาณผู้ชมได้ชัดเจน แต่จะแตกต่างจากหนังสือพิมพ์ ซึ่งสามารถทราบยอดพิมพ์และยอดจำหน่ายได้ โดยหนังสือพิมพ์ไทย มียอดขายประมาณ 2 ล้านฉบับ ซึ่งเป็น หนังสือพิมพ์ ไทยรัฐ ร้อยละ 80 เป็นหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ เดลินิวส์ คมชัดลึก ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ที่มีสารสนเทศเพื่อศึกษาน้อย ในขณะที่มติชน ผู้จัดการหนังสือพิมพ์ธุรกิจ และ หนังสือพิมพ์ภาษาอังกฤษ ซึ่งมีสารสนเทศเพื่อศึกษามาก มียอดพิมพ์รวมกันประมาณร้อยละ 10 ส่วนที่เหลือเป็นหนังสือพิมพ์เชิงกีฬา และบันเทิง

6. ปัญหาและอุปสรรคในการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาผ่านสื่อมวลชนไทย

จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและการสอบถามเชิงสำรวจ มีประเด็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาในสื่อมวลชนมาก ซึ่งปัญหาส่วนใหญ่จะเกิดจากบทบาท โครงสร้างหน้าที่ซึ่งยังไม่เหมาะสม ช่องว่างและความไม่สมดุลในการรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาของผู้รับสื่อไทย สารสนเทศเพื่อการศึกษาในสื่อมวลชนมีผู้สนับสนุนน้อย ทั้งผู้รับสื่อและผู้ให้โฆษณา ส่วนหนึ่งเกิดจากวิธีการผลิต และเผยแพร่ที่มีประสิทธิผลน้อย

ปัญหาและอุปสรรคของสื่อมวลชนไทยในแต่ละสื่อ จากการศึกษาค้นคว้าสื่อมวลชนแต่ละสื่อมีปัญหาและอุปสรรคแตกต่างกันออกไป เช่น สื่อวิทยุโทรทัศน์จะมีปัญหาเรื่องโครงสร้างซึ่งคาบเกี่ยวระหว่างการเป็นเจ้าของโดยรัฐ และการดำเนินงานโดยเอกชนในส่วนของความเป็นสื่อของรัฐ ต้องมีบทบาทหน้าที่ในการให้สารสนเทศเพื่อการศึกษาแก่ผู้รับสื่อ ซึ่งถือเป็นการบริหารสาธารณะ ในขณะที่การดำเนินงานของเอกชน จำเป็นต้องแสวงหากำไร ซึ่งมาจากกรณีโฆษณาเป็นหลัก

สำหรับสื่อหนังสือพิมพ์ ปัญหาหลักมักจะมาจากจำนวนผู้อ่านซึ่งมีน้อย โดยเฉพาะสารสนเทศเพื่อการศึกษาสูงจะมีผู้ซึ่งอ่านน้อยและมีผู้ให้โฆษณาน้อยด้วย จำเป็นต้องปรับตัวหรือเปลี่ยนงานเสนอสารสนเทศเพื่อการผ่อนคลายมากขึ้น

ปัญหาทางการตลาดสื่อมวลชนที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาสูง จะมีปัญหาทางการตลาดมากเพราะมียอดจำหน่ายต่ำ อันมีผลให้มีผู้ให้โฆษณาน้อย

สาเหตุของการที่มีการรับสารสนเทศเพื่อศึกษาน้อย ในความเป็นมาจะขึ้นอยู่กับกลุ่ม ผู้รับสื่ออย่างมาก

ในทางการตลาดสื่อมวลชนหากเทียบเคียงระหว่างโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ ก็จะมีทั้งความเหมือนและความแตกต่างหลายประการ

ความเหมือนคือ ตลาดชนชั้นล่างเป็นเป้าหมายใหญ่ ทั้งสื่อวิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เพราะมีต้นทุนที่จะหาซื้อได้ไม่สูงนัก จึงสามารถกระจายได้ทุกชนชั้น ละครที่มีเนื้อหาคล้าย ๆ ภาพยนตร์จึงได้รับความนิยมสูงมาก

แต่ในความแตกต่างคือ สื่อหนังสือพิมพ์เริ่มต้นโดยจำหน่ายแก่ผู้ที่สามารถอ่านออกเขียนได้ ในชนชั้นนำ เมื่อการศึกษาเข้าถึงชนชั้นล่างมากขึ้น หนังสือพิมพ์เชิงปริมาณข่าวเบาก็จ่ายยการตลาดสู่ชนชั้นล่าง ซึ่งเป็นประชาชนกลุ่มใหญ่ หนังสือพิมพ์เชิงปริมาณจึงเติบโตได้รวดเร็ว และมียอดจำหน่ายสูงกว่า อันเป็นปรากฏการณ์ในทำนองเดียวกันกับโทรทัศน์และวิทยุในที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาน้อย

ในบทบาท หน้าที่ ของสื่อมวลชน มีหน้าที่มากกว่าให้สารสนเทศทางด้านบันเทิง Schramm (1972) เห็นว่าสื่อมวลชนควรเป็นผู้ให้ข่าวสาร เป็นผู้สอน เป็นผู้ให้ความบันเทิง เสนอหรือเชิญชวน สร้างทางเลือกให้ประชาชน

ซึ่งหน้าที่เหล่านี้เปรียบเทียบกับได้กับการเป็นกระจก ตะเกียง นกพิราบ แวนขาย และโรงมหรสพเสนอความบันเทิง (บุญรักษ์ บุญญะเขตมาลา, 2540)

หากสื่อมวลชนไทย ได้ทำหน้าที่ดังที่ Schramm กล่าวไว้อย่างครบถ้วนก็จะเป็นประโยชน์และสร้างสรรค์สังคม แต่ถ้าสื่อมวลชนไทยทำหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่งมากเกินไป เช่น เน้นการเสนอสารสนเทศเพื่อความบันเทิง พักผ่อน แต่นำเสนอสารสนเทศเพื่อการศึกษา น้อย ไม่ว่าจะมิมูลเหตุมาจากสื่อ ผู้ส่งสื่อ หรือผู้รับสื่อก็ตาม อาจทำให้ผู้รับสื่อในแต่ละสังคมมีความแตกต่างกันทั้งด้านความรู้ ความคิด สติปัญญา ข่าวสาร ข้อมูล ทักษะ นวัตกรรม ทำให้สังคมอ่อนแอ หรือเข้มแข็งแตกต่างกันออกไป ตามปัจจัยที่ก่อให้เกิดความแตกต่างหลาย ๆ ด้าน รวมทั้งปัจจัยด้านการรับสารสนเทศเพื่อการศึกษา

หากสังคมใดประชาชนรับแต่สารสนเทศประเภทบันเทิงจำนวนมากเกินไป และรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาจำนวนน้อยเกินไป อาจจะทำให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการพัฒนาทางสติปัญญาของสังคมนั้นเป็นไปได้น้อย แม้จะดูก้าวหน้าทางวัตถุและการบริโภคตามระบบทุนนิยม แต่อาจจะไม่ยั่งยืนหรือแข็งแกร่งพอที่จะด้านวิกฤตยุคใหม่ที่เกี่ยวพันกับสารสนเทศอย่างมากได้อย่างเช่นสังคมไทยเคยมีประสบการณ์มาแล้ว ในช่วงวิกฤตเศรษฐกิจก่อนก้าวเข้าสู่ปี ค.ศ. 2000

เนื่องจากบทบาทของสื่อมวลชนในด้านหนึ่งคือ การเป็นพาหนะนำพาสารสนเทศ ซึ่งมีทั้งส่วนที่เป็น สารสนเทศที่มีลักษณะเป็นสาระเพื่อการศึกษา อันมีส่วนช่วยในการพัฒนาสติปัญญาของมนุษย์ เพิ่มความเข้มแข็งให้กับสังคม และในส่วนที่เป็นสารสนเทศที่มีลักษณะไม่ใช่เพื่อการศึกษา แต่มีวัตถุประสงค์เพื่อความบันเทิง ผ่อนคลาย ไม่มีส่วนในการเพิ่มสติปัญญา หรือมีส่วนใน

การเพิ่มสติปัญญาไม่มากนัก ทั้งอาจจะมีผลกระทบต่อความเข้มแข็งของสังคม ทำให้อัตราความเข้มแข็งของสังคมเพิ่มขึ้นน้อย (ธีรยุทธ บุญมี, 2540) สารสนเทศบางอย่างอาจดึงให้สังคมอยู่กับที่หรืออ่อนแอลงในบางด้านด้วยซ้ำ เช่น สารสนเทศที่ชี้นำบริโภคนิยม เสนอความรุนแรงหมกมุ่นทางเพศ นำเสนอเรื่องส่วนตัวหรือชี้นำค่านิยมที่ผิด ๆ ให้สังคม (สมควร กวียะ, 2542)

หมวด 2 โทรทัศน์

1. โครงสร้าง หน้าที่ ของโทรทัศน์ซึ่งมีผลต่อการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษา

โทรทัศน์ไทย มีจำนวนช่องอยู่ไม่มากนัก โดยมีช่อง 3, 5, 7, 9, 11, เป็นของรัฐบาล และ ITV เป็นของเอกชน มีเคเบิลทีวี 1 ช่อง เป็นของ UBC ช่อง 3 และ ช่อง 7 ให้เอกชนได้รับสัมปทานระยะยาว ช่อง 9 เป็นรัฐวิสาหกิจ ช่อง 5, 11 เป็นส่วนองราชการ ช่อง 5 จะให้เอกชนเช่าเวลาเป็นส่วนใหญ่ ช่อง 11 มีทั้งให้เช่าเวลาและจัดทำรายการเอง แต่โครงสร้างเหล่านี้กำลังจะเปลี่ยนแปลงไป ตามรัฐธรรมนูญตามราชอาณาจักรไทย ที่ให้คลื่นวิทยุโทรทัศน์เป็นทรัพยากรสาธารณะ จึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงการเป็นเจ้าของคลื่นกันใหม่ ปัญหาผลกระทบของโครงสร้างหน้าที่ ต่อการเปิดรับของสารสนเทศอาจแยกได้เป็นหลายประการ คือ

1. สถานีโทรทัศน์ ซึ่งให้เอกชนรับสัมปทานระยะยาว ประมาณ 50 ปี เช่น ช่อง 3 และช่อง 7 จะมีสารสนเทศเพื่อศึกษาน้อย มีรายการเพื่อความบันเทิงมาก แต่จะมีคนเปิดรับรายการสารสนเทศเพื่อศึกษามาก มีทุนและเงินโฆษณาสนับสนุนมาก มีการบริหารงานเป็นธุรกิจเต็มตัว

2. สถานีโทรทัศน์ที่เป็นรัฐวิสาหกิจ ช่อง 9 อ ส ม ท จะมีปริมาณสารสนเทศเพื่อศึกษามากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับนโยบายของผู้บริหาร โดยทั่วไปจะมีการทำงานที่คล่องตัวกว่าระบบราชการ แต่เชื่อซ้ากว่าเอกชน และมีรายการสารสนเทศเพื่อศึกษามากกว่าสถานีเอกชน แต่น้อยกว่าสถานีนี้ราชการ มีจำนวนผู้ชมค่อนข้างน้อย

3. สถานีโทรทัศน์ที่เป็นของรัฐ คือ ช่อง 5 และช่อง 11 ดำเนินงานในแบบราชการ โดยช่อง 5 สังกัดกระทรวงกลาโหม ช่อง 11 สังกัดกรมประชาสัมพันธ์ การดำเนินงานยังมีลักษณะเป็นราชการ โดยช่อง 5 มีลักษณะเป็นเอกชนมากกว่า ช่อง 11 ช่อง 5 จะให้เอกชนเช่าเป็นส่วนใหญ่ ในขณะที่ช่อง 11 จะผลิตและเผยแพร่เองเป็นส่วนใหญ่

4. สถานีโทรทัศน์เอกชน โทรทัศน์ UHF ก่อตั้งโดยการรับสัมปทานจากรัฐ ดำเนินงานโดยเอกชนเต็มตัว คือ ITV การส่งสารสนเทศเพื่อศึกษามีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับผู้บริหาร

เริ่มบริหารงานในกลุ่ม เนชั่น มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาสูง แต่มีสถิติผู้เปิดรับค่า ปัจจุบันมีคณะบริหารงานใหม่ และมีแนวโน้มจะมีรายการบันเทิงเพิ่มมากขึ้น

จากการศึกษา พบว่า โครงสร้างหน้าที่มีอิทธิพลต่อการนำเสนอสารสนเทศเพื่อการศึกษา โดยเฉพาะปัจจัยทางด้านตลาด เพื่อให้โฆษณามีอิทธิพลอย่างสูง ในการสนับสนุนในการบันเทิง และสารสนเทศเพื่อการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่ เห็นว่า ผู้ให้โฆษณามักจะให้การสนับสนุนรายการบันเทิงมากกว่า รายการที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษา เพราะสถิติที่มีรายการบันเทิงจะมีผู้ชมมากกว่า

จากโครงสร้างของสถานีโทรทัศน์ที่ทำให้มีการศึกษาน้อย ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นด้วยที่จะมีการเปลี่ยนแปลงตามรัฐธรรมนูญ ตามราชอาณาจักรไทย มาตรา 40 โดยสนับสนุนการจัดสรรคลื่นโทรทัศน์ใหม่ ให้เป็นโทรทัศน์ภาครัฐและภาคเอกชน และภาคประชาชน ตลอดจนให้มีโทรทัศน์ ชุมชน การปรับเปลี่ยนคลื่นความถี่ และขยายช่องสถานีมากขึ้น นอกจากนี้ ยังนำเสนอแนวทางการปรับการบริหาร และระบบการผลิต การเผยแพร่ ของสถานีโทรทัศน์ภาครัฐ ให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น

ความสำคัญในแง่ของโครงสร้างหน้าที่ คือ บทบาทของการเป็นเจ้าของสถานีโทรทัศน์ มีส่วนในการเผยแพร่สารสนเทศมากหรือน้อย เพราะเจ้าของมีส่วนในการกำหนดและผลักดันเนื้อหาและเอกลักษณ์ของสื่อ เช่น โทรทัศน์ ช่อง 3, 7 ซึ่งได้รับความนิยมสูงสุดในประเทศไทย มีส่วนแบ่งในตลาดผู้ชมกว่า 80% ส่วนหนึ่งเป็นเพราะรับสัมปทานยาวนานโดยเอกชน จึงเน้นรายการที่มีบันเทิงมากกว่าสารสนเทศเพื่อการศึกษา

ในทางตรงกันข้าม ช่อง 5, 9, 11 และ ITV ที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาสูง เพราะเจ้าของเป็นส่วนราชการ เช่นเดียวกับ ITV ซึ่งกลุ่ม Nation เคยบริหารงาน และมีนโยบายเน้นสารสนเทศเพื่อการศึกษาแบบหนังสือพิมพ์ The Nations ซึ่งทำให้เกิดความขัดแย้งกับผู้บริหารกลุ่มไทยพาณิชย์ที่ต้องการให้เน้นตลาดบันเทิง แนวเดียวกับช่อง 3 และ 7 ในที่สุดเมื่อกลุ่ม The Nation ออกไป รายการบันเทิงของ ITV ก็เพิ่มมากขึ้น เจ้าของจึงมีบทบาทและอิทธิพลในการกำหนดเนื้อหาที่มีสารสนเทศเพื่อศึกษามากหรือน้อย

อย่างไรก็ตามจากการศึกษา โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิต่างเห็นไปในทางเดียวกันว่า โทรทัศน์ไทยกำลังจะมีการปฏิรูปครั้งใหญ่ ให้มีสัมปทานเป็นองค์กรเอกชน องค์กรอิสระภาคประชาชน และเป็นของชุมชนมากขึ้น โดยเฉพาะเป็นส่วนสำคัญในการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษา สอดคล้องกับความเห็นของนักวิชาการที่ว่า ในบรรดาสื่อต่างๆ นั้น สื่อโทรทัศน์เป็นสื่อที่มีอิทธิพลต่อความนึกคิดของคนเราได้มากกว่าสื่อประเภทอื่น เนื่องจากเครื่องรับโทรทัศน์ที่ใช้กันอย่างกว้างขวาง สามารถเข้าถึงคนได้ง่าย ทุกเพศ ทุกวัย ทุกสถานะการศึกษา รวมทั้งมีอิทธิพลต่อ

การใช้ประสาทสัมผัสในการรับรู้ทั้งรูปและเสียงมากกว่าสื่ออื่น คือใช้ตา ร้อยละ 75 และหูร้อยละ 13 ดังนั้นในการคู่มือโทรทัศน์จึงใช้ประสาทสัมผัสในการรับรู้ถึงร้อยละ 88 (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2539)

จากการศึกษาพบว่ามีหลายประเด็นที่แตกต่างจากข้อมูลเดิมที่ว่า ประเทศไทยเริ่มมีโทรทัศน์ใช้มาตั้งแต่ พ.ศ. 2495 แต่มีสัดส่วนของรายการข่าวสารและการศึกษาไม่ถึงร้อยละ 30 ของเวลาที่จัดรายการทั้งหมด ส่วนใหญ่เป็นรายการบันเทิง ต่อมาในปี 2528 มีการแพร่ภาพโทรทัศน์เพื่อการศึกษาขึ้นผ่านทางสถานีโทรทัศน์ช่อง 11 รายการจะเน้นในการให้ความรู้และการศึกษาเป็นอันดับแรก และให้มีรายการบันเทิงอาจมีออกอากาศได้แต่ไม่เกินร้อยละ 10 ของเวลาออกอากาศทั้งหมด อย่างไรก็ตาม ผู้ชมรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษาที่ยังจำกัดอยู่มากโดยส่วนใหญ่เป็นนักศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชและนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงสูงสุดถึงร้อยละ 86 และ 82 ตามลำดับ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปใช้ในการสอบ ไม่ค่อยมีประโยชน์ต่อการเรียนรู้ในชีวิตประจำวันมากนัก (สัมภาษณ์ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2538)

จากการใช้แบบสอบถามผู้สนใจการศึกษาโดยมีตัวเลือกถึง 14 รายการ ซึ่งมีผู้ศึกษาในมหาวิทยาลัยรามคำแหง และสุโขทัยธรรมาธิราชรวมอยู่ด้วย ปรากฏว่าในกลุ่มตัวอย่างไม่มีผู้ชมรายการเพื่อการศึกษาของมหาวิทยาลัย และมีการเล่าต่อรายการเพื่อการศึกษาโดยตรงน้อยมาก สอดคล้องกับการสอบถามผู้ทรงคุณวุฒิว่ามีผู้ชมรายการเพื่อการศึกษาโดยตรงน้อยไม่ถึงร้อยละ 10 โดยมีเหตุผลของเทคนิคการผลิตไม่น่าสนใจคล้ายห้องเรียน และเวลาที่นำเสนอไม่เหมาะสม ปัจจุบันรายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษาโดยตรงของช่อง 11 ได้ยกเลิกไปเป็นจำนวนมาก รวมทั้งรายการของมหาวิทยาลัยรามคำแหง ซึ่งหันไปเน้นเผยแพร่ผ่านดาวเทียมและอินเทอร์เน็ตแทน

2. ปริมาณการสารสนเทศเพื่อการศึกษาของสถานีโทรทัศน์ไทย

จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิในวงการโทรทัศน์ ในการคัดเลือกรับส่งสารสนเทศเพื่อการศึกษา พบว่าการคัดเลือกสารสนเทศ 2 ด้าน

1. สารสนเทศเพื่อการศึกษาจากสื่อมวลชนโลก ส่วนใหญ่จะพิจารณาโดย กองบรรณาธิการข่าวต่างประเทศในกรณีของข่าว และพิจารณาร่วมกับฝ่ายจัดผังรายการในกรณีของสารคดีเรื่องเด่น ข่าวและเหตุการณ์ สถานีโทรทัศน์ส่วนใหญ่จะรับจากสำนักข่าวรอยเตอร์ เอเอฟที ซีเอ็นเอ็น บีบีซี เอพีไอทีเอ็น ส่วนสารคดีส่วนใหญ่จะซื้อจากช่อง Discovery และ National Geographic

2. สารสนเทศเพื่อการศึกษาของไทย จะทำการผลิตเอง หรือให้บริษัทเช่าเวลาผลิต

3. ลักษณะเนื้อหาและประเภทรายการสารสนเทศเพื่อการศึกษาในโทรทัศน์ไทย

จากการศึกษา โดยการสำรวจกลุ่มผู้สนใจการศึกษา รายการที่ได้รับความนิยมทางโทรทัศน์มากที่สุด คือรายการสารสนเทศเพื่อการศึกษาซึ่งมีการผสมผสานกับรายการภาคบันเทิง เช่น รายการวาไรตี้ สนทนา ทอล์กโชว์ การสัมภาษณ์ ซึ่งมีรายการสารสนเทศเพื่อการศึกษาไม่มากนัก รองลงมาคือรายการ ข่าว บทความ สารคดี เรื่องเด่น ซึ่งมีสารสนเทศเพื่อการศึกษาปานกลาง ส่วนรายการที่ได้รับความนิยมน้อยที่สุด คือรายการที่มีสารสนเทศเพื่อศึกษามากที่สุด เช่น รายการวิเคราะห์สถานการณ์ เจาะลึก ธรรมชาติ และรายการของมหาวิทยาลัย

จากสถิติดังกล่าว แสดงว่า วิธีจัดรายการมีความสัมพันธ์กับปริมาณผู้ชมมากหรือน้อย การจัดรายการที่มีแต่สารสนเทศเพื่อการศึกษา ผู้ชมอาจได้รับประโยชน์สูง แต่มีผู้ชมน้อย การจัดรายการที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาผสมผสานกับรายการภาคบันเทิงมากขึ้น ก็จะมีผู้ชมมากขึ้น เพราะโดยปกติ ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เชื่อว่า รายการบันเทิงจะได้รับความสนใจจากผู้ชมมากกว่ารายการสารสนเทศเพื่อการศึกษา ดังเช่น สถิติที่ปรากฏอยู่ในงานวิจัยต่างๆ ไป ซึ่งผู้ชมจะดูรายการของช่อง 3 และ ช่อง 7 มากกว่าช่อง 5, 9, 11 และ ITV หลายเท่า เพราะช่อง 3 และช่อง 7 รายการบันเทิงมากกว่า โดยเฉพาะรายการบันเทิงล้วนๆ หรือลักษณะรายการเกินจริง หรือรายการที่บางกลุ่มเรียกว่า “น้ำเน่า” จะได้รับความสนใจจากผู้ชมและมีผู้ให้โฆษณาสูงมาก สถานีโทรทัศน์บางสถานีนำรายการบันเทิงเหล่านี้มาเป็นเกณฑ์สำคัญในการคัดเลือกรายการสู่ผังรายการด้วย

รายการซึ่งมีสารสนเทศเพื่อการศึกษาที่ได้รับความนิยมสูง ก็รายการเกี่ยวกับเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และรายการเกี่ยวกับธรรมชาติ สภาพแวดล้อม เช่น รายการรัฐบาลหุ่นของ ITV รายการจักรวาลโลก ITV รายการซูรักซูรส ช่อง 3 รายการสปอร์ตทิพย์ ช่อง ITV รายการเหล่านี้ อาจจะมีการนำเสนอที่รวดเร็ว มีมุขกลิ้งที่ตลก น่าเชื่อถือ มีเนื้อหาพอสมควร

4. ปริมาณสารสนเทศเพื่อการศึกษาในสื่อโทรทัศน์ไทย

จากการศึกษาเชิงสำรวจในกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับจำนวนเวลาที่ใช้ดูโทรทัศน์ต่อวัน ส่วนใหญ่จะดู 1-2 ชั่วโมงมากที่สุด ร้อยละ 47.32 และที่ดู 3-4 ชั่วโมง ร้อยละ 39.3 ซึ่งส่วนใหญ่จะดูช่อง 3 และช่อง 7 มากที่สุด

จำนวนเวลาที่ใช้ดูโทรทัศน์ จัดว่าไม่มากนักเมื่อเทียบกับประเทศตะวันตก ซึ่งในสหรัฐอเมริกาส่วนใหญ่จะมีเวลาดูมากกว่า 3 ชั่วโมง โดยเฉพาะเด็กๆ สำหรับจำนวนเวลาที่ดูสารสนเทศเพื่อการศึกษาโดยตรง ผลจากการสำรวจโดยใช้แบบสอบถาม กลุ่มตัวอย่างจะดูสารสนเทศเพื่อการศึกษาโดยเฉลี่ยประมาณร้อยละ 20-30 ผู้สนใจการศึกษาส่วนใหญ่จะดูสารสนเทศเพื่อการศึกษาประมาณ 10-20 นาทีต่อวัน ซึ่งจัดว่าไม่มากนัก

จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่า โทรทัศน์ไทยน่าจะมีช่องที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาโดยเฉพาะให้เลือก คล้ายกับการมีช่อง Discovery หรือ National Geographic โดยหน่วยงานที่

น่าจะเข้ามามีบทบาท คือ สถาบันการศึกษา วัฒนธรรม การท่องเที่ยว และการค้าระหว่างประเทศ ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่าควรเป็นองค์กรอิสระไม่ใช่ส่วนราชการ และเห็นว่าสถานีวิทยของมหาวิทยาลัยควรจัดทำเพื่อการศึกษาจริง ๆ มากกว่าการเป็นเจ้าของคลื่นแล้วให้ออกชนเช่ารายการต่อ ทำให้มีสารสนเทศเพื่อศึกษาน้อย

5. ปริมาณและความถี่ในการรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาของสื่อโทรทัศน์

จากการศึกษาโดยการสำรวจ การเปิดรับโทรทัศน์ของตัวแทนประชากรที่สำรวจพบว่า หากเป็นรายการโทรทัศน์ทั่วไป จะมีผู้ชมช่อง 3 และช่อง 7 มากที่สุด รองลงมาคือ ช่อง 5, 9, 11 และช่อง ITV โดยช่อง 3 และช่อง 7 มีผู้ชมมากกว่าช่องอื่นๆเท่าตัว

เมื่อพิจารณาเฉพาะรายการที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษา โทรทัศน์เกือบทุกช่องจะมีผู้ชมใกล้เคียงกัน โดยมีผู้ชมช่อง 3 และช่อง 7 มากกว่าช่องอื่นๆ เพียงเล็กน้อย สาเหตุอาจจะเป็นเพราะว่า ช่อง 3 และช่อง 7 มีสารสนเทศน้อยกว่าช่อง 5, 9, 11 และ ITV สาเหตุที่มีผู้ชมเท่าๆ กับช่องอื่นๆ เนื่องจากมีผู้ชมรายการบันเทิงของช่อง 3 และช่อง 7 มาก และบางส่วนของรายการที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาต่อเนื่องกับรายการเดิม

จากการศึกษามีข้อสังเกตว่า หากพิจารณาเพราะรายการที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษา ช่อง 11 และช่อง ITV ได้รับความนิยมในกลุ่มผู้รับสื่อซึ่งเป็นตัวแทนประชากรบางกลุ่มสูงกว่าช่อง 3 และช่อง 7 เช่น ผู้รับสื่อสารสนเทศเพื่อการศึกษาในต่างจังหวัดของ ITV และผู้ชมรายการโทรทัศน์เป็นเวลานาน 3 – 4 ชั่วโมงของช่อง 11 ซึ่งสถิติของกลุ่ม เอซี เนลสันและงานวิจัยอื่นๆ ไม่เคยปรากฏเช่นนี้ ทำนองเดียวกับ ผู้รับสารสนเทศเพื่อการศึกษาบางกลุ่มชมรายการของช่อง 9 มากกว่าช่อง 7

โดยสรุป การเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาทางโทรทัศน์ทุกช่อง มีอัตราการเปิดรับใกล้เคียงกัน โดยเปิดรับช่อง 3 และ ช่อง 7 มากที่สุด ในอัตรา 21.2 และ 20.6 รองลงมา คือ ช่อง 9, ITV, 5 และ 11 ในอัตราร้อยละ 15.3, 14.9, 14 และ 12.7 ตามลำดับ ปัญหาอุปสรรคคือมีรายการให้เลือกน้อย คิดเป็นร้อยละ 44.7 ของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด และมีรายการไม่ตรงความต้องการร้อยละ 33.5

6. ปัญหาและอุปสรรคในการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาของรายการโทรทัศน์ไทย

จากการศึกษาโดยการสำรวจ พบว่าปัญหาผู้ชมที่ดูรายการโทรทัศน์ที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษา ซึ่งให้เห็นมากที่สุด คือ มีรายการให้เลือกน้อย โดยเฉพาะบางช่อง เช่น ช่อง 3 และ ช่อง 7 มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาให้เลือกน้อยที่สุด อย่างไรก็ตามสถานีโทรทัศน์ช่อง 11 และ ITV มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาให้เลือกมาก แต่มีผู้เปิดรับสารสนเทศเพื่อศึกษาน้อยกว่าช่อง 3 และ ช่อง 7

สอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิชี้ให้เห็นว่า รายการโทรทัศน์ไทย มีรายการสารสนเทศให้เลือกน้อย โดยเฉพาะช่วงเวลาที่มีคนดูมากที่สุด โทรทัศน์เกือบทุกช่องจะนำเสนอรายการข่าวและละคร สารสนเทศเพื่อการศึกษาจะมีเวลาดีๆ ซึ่ง เด็กๆ และเยาวชนเข้าอนแล้ว และมีนำเสนอให้เลือกไม่มากนัก

สอดคล้องกับผลการสำรวจที่รายการที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาของช่อง 9 ช่อง 11 และ ITV บางรายการมีคนชมเกือบเท่าหรือมากกว่า ช่อง 3 และช่อง 7 ซึ่งโดยปกติจะมีผู้ชมในรายการบันเทิงและรายการอื่นๆ มากกว่าเกือบ 10 เท่า ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะว่ารายการที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาโดยตรงน้อย แต่มีผู้เปิดสูงพอสมควรเนื่องจากรายการอาจต่อเนื่องกับรายการบันเทิงซึ่งมีผู้เปิดเข้าชมมาก

น่าสังเกตว่าในการออกแบบสอบถามบางตัวแทนกลุ่มประชากรจะเสนอปัญหาว่า โทรทัศน์มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาให้เลือกน้อย แต่หากพิจารณาผังรายการของช่อง 5, 9, 11 และ ITV จะมีรายการที่สารสนเทศเพื่อการศึกษาให้เลือกมากพอสมควร และผู้รับสื่อก็เปิดรับพอสมควร แต่ยังมีน้อยอยู่หากเปรียบเทียบกับสารสนเทศเพื่อความบันเทิง ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนหนึ่งให้เหตุผลว่าเป็นปัญหาในเชิงวัฒนธรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับพัฒนาการของสังคม กล่าวคือ การรับสื่อในสังคมเกษตรกรรม จะเป็นสื่อเบา สารสนเทศเป็นสารประเภทบันเทิง ผ่อนคลาย สื่อบันเทิงอย่างง่าย ๆ จะได้รับการต้อนรับสูง เช่น เกมโชว์ เพลงลูกทุ่ง มวย ภาพยนตร์/ละครไทย เพราะในอดีตที่เคยชินมานานคือการดูละคร โขน หนัง ลีเก ลำตัด แม้จะเป็นเรื่องซ้ำ เดิมๆ ก็ดูได้

หากวิเคราะห์โดยแบ่งประชากรออกเป็นกลุ่ม เช่น ชนชั้นสูง ชนชั้นกลางและชนชั้นล่างออกมาให้เห็นเด่นชัด ความแตกต่างของผู้คนในเมืองและชนบทจะมีวิถีคิดแตกต่างกัน การเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษา แปรผันกับปัญหามูลฐานของสังคมไทยในระยะหลายทศวรรษที่ผ่านมา ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม ความแตกต่างระหว่างชาวไร่ชาวนาในชนบทกับชนชั้นกลางและชนชั้นสูงในเมือง

สภาพเศรษฐกิจที่ทำให้เกิดภาวะแตกต่างในการรับสารสนเทศ ความต้องการและพฤติกรรมของชาวชนบทและชนชั้นกลางในเมืองแตกต่างกัน ประหนึ่งมีสองประเทศอยู่ในประเทศเดียวกัน เช่นเดียวกับการแบ่งประชากรออกเป็นกลุ่มคนแบบสังคมเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และบริการข่าวสาร ซึ่งผู้คนจะมีวิถีคิดและวิธีการรับสารสนเทศแตกต่างกันไปเช่นเดียวกัน

ความแตกต่างทางความคิดของคนไทยไม่ใช่อยู่เฉพาะสภาพเศรษฐกิจและการเมือง ซึ่งค่อนข้างจะเป็นวัฒนธรรม แต่ความแตกต่างทางอื่นๆ ก็เป็นประเด็นที่สำคัญและสามารถแก้ไขได้ เช่น ความแตกต่างทางการศึกษา วัฒนธรรม ความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร ทักษะ ก่านิยม วิถีคิด วิถีรับสื่อ

รับสารสนเทศเพื่อการศึกษา หรือสารสนเทศเพื่อความบันเทิง ซึ่งมีเนื้อหาเป็นสาระหรือไร้สาระที่ครอบงำสังคมอยู่

ในสังคมไทยหากพิจารณาตามแนวคิดของ Alvin Toffler (1980) เรื่องคลื่นลูกที่ 3 ประเทศไทยก็มีทั้ง 3 สังคมอยู่ร่วมกัน มีเขตศูนย์กลางในกรุงเทพและเมืองใหญ่ๆ เป็นสังคมสารสนเทศที่เน้นภาคบริการสารสนเทศ การติดต่อกับระบบโลก ความเป็นธุรกิจ และมีลักษณะอื่นๆ ใกล้เคียงกับสังคมอเมริกัน ซึ่งสื่อจะมีสารสนเทศเพื่อการศึกษาให้เลือกมาก ในขณะที่สารสนเทศเพื่อการศึกษาจะได้รับความนิยมสูง ในขณะที่สารสนเทศบันเทิงก็ได้รับความนิยมสูงเช่นกัน แต่จะเลือกในส่วนที่ดู มีรสนิยมด้านความสลับซับซ้อนมาจากระบบโลก เช่น การดูภาพยนตร์ นักสืบ ลึกลับ กึ่งวิทยาศาสตร์ เหนือธรรมชาติที่เป็นจริง

สังคมที่ 2 ซึ่งอยู่รอบกรุงเทพฯและปริมณฑล คือ สังคมอุตสาหกรรม ซึ่งมีเจ้าของและผู้ผลิตซึ่งเป็นคนส่วนน้อย ซึ่งมีผู้คล้ายผู้คนในสังคมสารสนเทศ คือแสวงหาข้อมูลข่าวสารหรือเป็นครั้งคราว

ในขณะที่ผู้คนในสังคมอุตสาหกรรมส่วนใหญ่คือกรรมกร ซึ่งแปรสภาพมาจากเกษตรกรก็จะมีบุคลิกผสมระหว่างชีวิตนครแบบอุตสาหกรรมและข่าวสาร พร้อมทั้งมีวิถีคิดวิธีรับสื่อแบบสังคมเกษตรกรรมผสมอยู่ด้วย การรับสื่อสารสนเทศเพื่อการศึกษาจะเป็นไปตามวัฒนธรรมผสมเหล่านี้ ซึ่งมีส่วนสำคัญคือการรับสื่อของชนชั้นกลางถึงสูง ในขณะที่มีชีวิตและรายได้แบบชนชั้นล่าง การเลียนแบบจึงเป็นไปได้ในบางระดับ สื่อบันเทิง สื่อแห่งความรุนแรง เช่น หนังสือนิยาย จะได้รับความนิยมสูง

สังคมที่ 3 คือ สังคมเกษตรกรรมในชนบท ที่ชีวิตเคยมีความเรียบง่ายอยู่กินแบบธรรมชาติเมื่อธรรมชาติถูกทำลายมากขึ้นๆ ชีวิตจึงมีการเปลี่ยนแปลงและมีความไม่แน่นอนสูง โดยเฉพาะหนุ่มสาวจะข้ามไปมาระหว่างการเป็นกรรมกรโรงงานกับการทำกสิกรรมในบางฤดู ความมั่นคงของชีวิตขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศ และราคาพืชพรรณ ผลผลิต การดูรายการโทรทัศน์จะแตกต่างจากกรุงเทพ จากการตอบแบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่าง ชาวต่างจังหวัดจะเลือกช่อง 3 และช่อง 7 ซึ่งมีสารสนเทศเพื่อศึกษาน้อย ค่อนข้างสูง ในระดับร้อยละ 70-80 ในขณะที่คนกรุงเทพฯจะดูในระดับ ร้อยละ 50-60 (A.C. Nielson Media Index, 2002)

โดยสรุปจากการศึกษาโครงสร้างสื่อมวลชนโดยการสัมภาษณ์ ตลอดจนการศึกษาผังรายการซึ่งเปรียบเสมือน “หลักสูตร” หากจะเปรียบสื่อมวลชนว่าเป็นมหาวิทยาลัยที่ใหญ่ที่สุด (Mcquail, 1986) จะเห็นได้ว่าสื่อมวลชนไทยมีส่วนในการพยายามเสนอรายการสารสนเทศเพื่อการศึกษา ตามผังรายการมากพอสมควร เช่น โทรทัศน์ เช่น ช่อง 11 และ ITV จะมีรายการสาร

สนเทศเพื่อการศึกษามากกว่าครึ่ง แต่ปัญหาที่ทำให้สารสนเทศเพื่อการศึกษาในสื่อโทรทัศน์มีผู้ชม น้อยคือ

1. สถานีโทรทัศน์ช่องที่พยายามเสนอสารสนเทศเพื่อการศึกษา ได้รับความนิยมน้อย หรือไม่ได้รับความนิยม เช่น ช่อง 5, 9, 11 และ ITV มีสัดส่วนผู้ชมโดยรวมน้อย ทั้งๆ ที่มีศักยภาพที่จะแพร่กระจายข่าวสารอย่างมีคุณภาพ ไม่แพ้ช่อง 3 ช่อง 7 ซึ่งครองตลาดผู้ชมมากที่สุด นั่นคือ รสนิยมประชาชนผู้บริโภคสื่อ น่าจะเป็นปัญหาสำคัญไม่น้อยกว่าการผลิตสื่อ

2. ผลจากมีอัตราผู้รับชมน้อย ทำให้ผู้ให้โฆษณาซึ่งส่วนใหญ่จะคำนึงถึงตลาดสินค้าของตนเองก่อนหรือมากกว่า การส่งสารสนเทศเพื่อการศึกษาเพื่อประโยชน์ของสังคม พวกกันอุดหนุนโฆษณาในช่องที่มีผู้ชมรายการสูง จึงเปรียบเสมือนผีซ้ำด้ามพลอย และเป็นตัวดึงดูคให้ช่องที่มีรายการสารสนเทศเพื่อการศึกษาสูงต้องเปลี่ยนแปลง

3. นอกจากผลของข้อ 1 และข้อ 2 คือ รายการที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาสูง จะได้รับความนิยมจากประชาชนผู้บริโภคสื่อ ผู้รับสาร และผู้ให้โฆษณาน้อยแล้ว ช่วงเวลาสำคัญ (Prime Time) 20.00 – 22.00 น. ซึ่งมีผู้รับสื่อมากที่สุด กลับเป็นช่วงเวลาที่สื่อเสนอสารสนเทศเพื่อศึกษาน้อย ที่เป็นดังนี้ด้วยเหตุผลหลายประการคือ

(1) ข้อกำหนดที่ให้ช่วงเวลาดังกล่าวเสนอรายการที่ผลิตในประเทศไทย โดยไม่จำกัดว่าจะมีสารสนเทศเพื่อการศึกษาหรือไม่ สถานีโทรทัศน์ช่องต่างๆ จึงเสนอละคร หรือเกมส์โชว์ และได้รับการตอบรับจากผู้รับสื่อไทยอย่างมาก จนช่องที่พยายามเสนอรายการสารสนเทศเพื่อการศึกษาบางช่องต้องเปลี่ยนมาเสนอละครและเกมส์โชว์บ้าง หรือยอมให้เป็นช่องที่มีผู้ดูน้อย

ต่อกรณีดังกล่าวมีผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เสนอให้ช่วงเวลาสำคัญเป็นช่วงของการส่งสารสนเทศเพื่อการศึกษา โดยให้เลื่อนรายการละคร เกมโชว์ไปอยู่ในช่วงกลางวันหรือดึกขึ้น

(2) ช่วงเวลาสำคัญ เป็นช่วงเวลาหลังข่าวซึ่งบางส่วนอาจจะมองว่าเป็นช่วงเวลาเครียด ประกอบกับเป็นช่วงเวลาหลังอาหารเย็น ข่อยอาหาร ครอบครัวอยู่พร้อมหน้าพร้อมตามากที่สุด โทรทัศน์จึงเสนอรายการเบาสมอง สนองตอบรสนิยมผู้รับสื่อไทยส่วนใหญ่

(3) มีผู้พยายามจัดประเภทให้ค่านิยมสื่อวิทยุ และโทรทัศน์ ว่าเป็นสื่อสารเพื่อความบันเทิง แทนที่จะเป็นสื่อการศึกษาและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาได้ (Rogers, 1995; Shoumaker, 1969) ซึ่งค่านิยมที่แตกต่างดังกล่าวมีอิทธิพลต่อแหล่งสื่อ ผู้ดู นโยบายในการผลิตรายการ โดยเฉพาะส่วนที่คำนึงถึงเรตติ้งความนิยม จำนวนผู้ดู และจำนวนโฆษณาที่สนับสนุนรายการด้วย

ประเด็นสำคัญที่จะต้องมีการพิจารณาสำหรับปฏิรูปสื่อโทรทัศน์ไทยคือ ทางเลือกระหว่าง ประโยชน์สาธารณะชนและประโยชน์ของธุรกิจเอกชนว่าจะมีสัดส่วนเพียงใด นั่นคือ สื่อโทรทัศน์ควรนำเสนอสารสนเทศเพื่อการศึกษา กับสารสนเทศเพื่อความบันเทิงมากน้อยเพียงใด

สัดส่วนในปัจจุบันซึ่งมีสารสนเทศเพื่อการศึกษาเป็นส่วนน้อย นั้นเหมาะสมแล้วหรือไม่ หากไม่เหมาะสมควรเพิ่มเป็นเท่าใดที่ประชาชนและผู้ให้โฆษณาทำได้

ในสองด้านของความคิด ไม่อาจตัดสินได้ว่า ความคิดฝ่ายใดผิดหรือถูก แม้เป็นปรัชญาที่แตกต่างกัน เพราะความคิดความต้องการของมนุษย์แตกต่างกันตาม ความรู้ ความคิดทัศนคติชีวิต ความเป็นอยู่ ซึ่งมนุษย์มีทางเลือกไปว่า จะเน้นหนักไปทางใดไม่ใช่จะรับแต่เพียงแบบใดแบบหนึ่ง

หากวัดความสำเร็จเป็นรายได้เป็นเงินเชิงการตลาด แนวคิดแบบ Rupert Murdoch ที่ทำเป็นธุรกิจและค้ากำไรในสื่อมวลชน ย่อมจะประสบความสำเร็จมากกว่า Ted Turner ผู้ก่อตั้ง CNN ที่เน้นให้สารสนเทศ แต่ธุรกิจสื่อมวลชน มีด้านที่น่าพิจารณาอีกมาก นอกจากกำไรและรายได้ เช่น ชื่อเสียง การสร้างคุณประโยชน์ให้สังคม การเปลี่ยนแปลงปฏิวัติข่าวสาร การใช้ประโยชน์จากข่าวสาร ซึ่งเป็นอีกด้านหนึ่ง และที่สำคัญคือ ความสำคัญและจำเป็นลำดับแรกๆ ของสังคมสองข้อว่า ควรมุ่งสารสนเทศเพื่อการศึกษาหรือสารสนเทศเพื่อบันเทิงก่อน (Dean & Lager, 1998X)

ในระดับโลกเช่นเดียวกับประเทศไทย สารสนเทศเพื่อศึกษามักจะไม่สามารถทำเงินได้เหนือกว่าสารสนเทศประเภทบันเทิง ยกเว้นบางสื่อและบางสังคมที่สารสนเทศเพื่อศึกษามียอดขายสูงกว่าสารสนเทศเพื่อความบันเทิง ได้

หมวด 4 วิทยูกระจายเสียงไทย

1. บทบาทโครงสร้างหน้าที่ของสื่อวิทยุไทย ซึ่งมีผลต่อการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษา

วิทยูการกระจายเสียงไทยก่อตั้งพร้อมกับโทรทัศน์เป็นเวลาเกือบศตวรรษ แต่มีการเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างน้อย แต่จะมีการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงอย่างมากใน 2-3 ปี ข้างหน้า

วิทยูและโทรทัศน์ไทย เคยถูกใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนา และเต็มไปด้วยรายการที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาการโฆษณาชวนเชื่อ โดยเฉพาะในช่วงสงครามเย็น ซึ่งไทยอยู่ฝ่ายทุนนิยมและต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างชัดเจน สื่อวิทยูกระจายเสียงและโทรทัศน์จึงถูกใช้เป็นเครื่องมือการโฆษณาชวนเชื่อ (Propaganda) และหนุนช่วยในการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ แม้แต่การเสนอสารสนเทศทางการเมืองก็เป็น สารสนเทศเพื่อศึกษาด้านเดียว ความคิดเห็นโดยเสรีหลากหลายจะลดน้อยลง เนื่องจากนโยบายความมั่นคงของชาติเป็นการต่อต้านคอมมิวนิสต์ แต่ก็มี การเปิดเสรีทางความคิดมากขึ้น เมื่อสิ้นสุดยุคสงครามเย็น

หลังจากสงครามต่อสู้กับคอมมิวนิสต์สิ้นสุด วิทยุกระจายเสียงไทยที่เคยมีลักษณะคล้ายเป็นยุทธปัจจัย ก็มีลักษณะเป็นธุรกิจมากขึ้น แต่โครงสร้างก็เป็นของรัฐทั้งหมด และหน่วยงานที่เป็นเจ้าของยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก

จากการศึกษาทางด้าน โครงสร้างหน้าที่ของสถานีวิทยุกระจายเสียงไทย โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ พบว่า

วิทยุกระจายเสียงไทยมีลักษณะคล้าย ๆ กับโทรทัศน์ โดยที่รัฐเป็นเจ้าของทั้งหมด กว่า 500 สถานี มีเอกชนเช่าช่วงในบางรายการ มีผู้ให้โฆษณาเป็นผู้มีส่วนควบคุมเนื้อหา รายการส่วนใหญ่จึงเน้นเพลง หรือข่าวสารบันเทิงมากกว่าสารสนเทศเพื่อการศึกษา

การมีส่วนราชการเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ โดยมีกระทรวงกลาโหม กรมประชาสัมพันธ์ และ อสมท. ควบคุมอยู่ แต่ช่วงเวลาออกอากาศเกือบทั้งหมด เอกชนจะเช่าช่วงกันต่อไป เพื่อนำเสนอรายการที่ตลาดนิยม คือ รายการสารสนเทศประเภทบันเทิง ทำให้รายการที่เป็นสารสนเทศเพื่อการศึกษา ความรู้มีน้อย

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นว่า วิทยุกระจายเสียงไทยให้สารสนเทศเพื่อการศึกษา ประมาณร้อยละ 20 ถึง ร้อยละ 30 สอดคล้องกับการศึกษา โดยการสำรวจการเปิดรับรายการที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาในสื่อวิทยุกระจายเสียงไทย ในรายการแต่ละคลื่นและสถานีต่างจะมีผู้ฟังในอัตราส่วนที่แตกต่างกันออกไป ค่าโดยเฉลี่ยจะอยู่ในระดับที่ผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อมูลไว้ถึงประมาณ 20 - 30% คล้ายๆ กับสื่อโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ เนื่องจากอยู่ในโครงสร้างบริบทที่มีวัฒนธรรมการรับสื่อและส่งสื่อแบบเดียวกัน

จากการศึกษาโครงสร้างวิทยุไทย ซึ่งมีผลต่อการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษา พบว่า วิทยุไทยมีลักษณะเป็นของรัฐเพียงอย่างเดียวมานานมาก เนื่องจากกฎหมายการจัดตั้งสถานีวิทยุไม่สามารถจัดทำได้โดยไม่มีการขออนุญาต แต่ในอดีตที่ผ่านมาไม่มีใครได้รับใบอนุญาตจัดตั้งสถานีวิทยุเอกชน

อย่างไรก็ตาม กฎหมายนี้ไม่ได้ครอบคลุมไปถึงหน่วยงานที่มีข้อยกเว้นให้มีการจัดตั้งสถานีวิทยุได้โดยไม่ต้องขออนุญาต ดังนั้นวิทยุกระจายเสียงไทยที่มีจึงเป็นของรัฐทั้งหมด โดยหน่วยงานที่เป็นเจ้าของสถานีวิทยุไทยมี 3 กลุ่ม คือ กรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงกลาโหม องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อสมท.) ยกเว้นสถานีวิทยุชุมชนซึ่งเกิดขึ้นไม่นานและยังไม่ได้มีการจัดระเบียบควบคุม

อย่างไรก็ตาม โครงสร้างสถานีวิทยุไทย กำลังจะมีการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากกฎหมาย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 40 ให้มีการจัดสรรคลื่นวิทยุใหม่ โดยวาง

หลักให้คลื่นวิทยุกระจายเสียงเป็นของสาธารณะ ผู้ที่ครอบครองคลื่นปัจจุบันจึงต้องคืนคลื่นวิทยุโทรทัศน์ ให้มีการจัดสรรใหม่โดยคณะกรรมการวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์แห่งชาติ (กทช.)

นอกจากนั้น ช่วง 2-3ปีที่ผ่านมา หลังจากมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 40 ให้มีการจัดสรรคลื่นวิทยุใหม่ ได้มีผู้จัดตั้งสถานีวิทยุชุมชน ซึ่งมีกำลังส่งเพียงในระยะ ประมาณ 10-20 กิโลเมตร โดยเปิดล่วงหน้าไปแล้วกว่า 200 สถานี และกำลังมีการจัดตั้งเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เช่นเดียวกับรัฐบาลได้มีการพิจารณาจัดตั้งสถานีวิทยุขององค์การบริหารส่วนตำบล มากกว่า 400 สถานี ซึ่งกำลังมีการวิพากษ์วิจารณ์กันอยู่ในปัจจุบัน เนื่องจากการจัดตั้งต้องขออนุญาตจากกรมประชาสัมพันธ์ แต่ไม่ได้มีการขอกรมประชาสัมพันธ์

จากการศึกษาโครงสร้างวิทยุต่อการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาในหลายลักษณะ คือ

1. สถานีวิทยุ ซึ่งส่วนราชการจัดรายการเอง จะมีสารสนเทศเพื่อการศึกษา มาก
2. สถานีวิทยุซึ่งให้เอกชนเช่าเวลา หรือรับสัมปทานไปจัดรายการจะมีสารสนเทศเพื่อการศึกษา ไม่มากนัก ส่วนใหญ่จะเน้นรายการเพลงและบันเทิง

อย่างไรก็ตามผู้เป็นเจ้าของสถานีวิทยุโทรทัศน์ คือ กรมประชาสัมพันธ์ อสมท. และวิทยุทหารจะมีลักษณะทั้ง 3 แบบ คือ ส่วนหนึ่งให้เอกชนเช่า และส่วนหนึ่งจะจัดทำรายการเอง เช่นเดียวกับสถานีวิทยุของมหาวิทยาลัย ตำรวจ และองค์การอื่นๆ

ในส่วนของวิทยุชุมชนนั้น ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่ชี้ว่าเป็นประโยชน์แก่ชุมชน เป็นการกระจายอำนาจการสื่อสาร สร้างความรู้และความเข้มแข็งให้กับชุมชน มีส่วนเพิ่มสารสนเทศเพื่อการศึกษาซึ่งตรงกับความต้องการของผู้รับสื่อ

ส่วนผู้ทรงคุณวุฒิที่ผู้ตอบสัมภาษณ์ให้ข้อมูลมีกังวล คือ เกรงว่าวิทยุชุมชนอาจถูกอิทธิพลของนักการเมืองท้องถิ่นครอบงำ และเกรงว่าการจัดรายการจะไม่มีประสิทธิภาพ

ส่วนวิทยุองค์การบริหารส่วนตำบลผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วย ที่รัฐจะเป็นคนจัดตัวแทนภาคประชาชน สังคม แต่ส่วนใหญ่เห็นว่าประโยชน์ต่อการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษา

2. ปริมาณสารสนเทศเพื่อการศึกษาของสถานีวิทยุไทย

สถานีวิทยุกระจายเสียงไทยมีกว่า 500 สถานี ซึ่งจัดว่ามีปริมาณพอเพียงสำหรับประเทศซึ่งมีประชากรประมาณ 60 ล้านคน ในอนาคตจะมีสถานีวิทยุชุมชนและวิทยุองค์การบริหารส่วนตำบล (เพิ่ม) เพิ่มอีกประมาณเกือบ 1000 สถานี สถานีวิทยุเหล่านี้จะมีปริมาณสารสนเทศเพื่อการศึกษาแตกต่างกันออกไป

หากแบ่งตามระบบคลื่น AM. กับ FM. การศึกษา พบว่า คลื่น FM. ส่วนใหญ่จะเลือกรับส่งสารสนเทศเพื่อความบันเทิง ซึ่งจะเน้นเพลงเป็นส่วนใหญ่ สารสนเทศเพื่อการศึกษา มีน้อย

ในขณะที่คลื่น AM. ส่วนใหญ่จะเลือกรับส่งสารสนเทศเพื่อการศึกษา ประเภท ข่าว บทความ สารคดี วิจารณ์ เรื่องเด่น

หากแบ่งตามแหล่งสารสนเทศที่ส่งมาจากการศึกษาสถานีวิทยุต่าง ๆ พบว่า แหล่งสารสนเทศของสถานีวิทยุต่างๆ ส่วนใหญ่จะเป็นแหล่งสารสนเทศภายในประเทศ โดยผู้จัดรายการ หรือผู้เฝ้าช่วงเวลา เป็นผู้จัดการ

การเลือกรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาจากต่างประเทศมีไม่มากนัก ส่วนใหญ่จะรับจากเครือข่ายที่สถานีวิทยุสังกัด เช่น กรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงกลาโหม องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อสมท.) เป็นต้น ซึ่งต้นสังกัดเหล่านี้จะรับสารสนเทศจากสำนักข่าว เช่น รอยเตอร์, เอพี, เอเอฟพี, ยูพีไอพีเอ็น เป็นต้น

3. ปริมาณการเลือกรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาของผู้ฟังวิทยุไทย

การเลือกรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาของผู้ฟังวิทยุการกระจายเสียงไทย จะคล้ายกับโทรทัศน์ คือ ส่วนใหญ่จะรับฟังสารสนเทศเพื่อความบันเทิงประมาณร้อยละ 70-80 ฟังสารสนเทศเพื่อการศึกษาประมาณร้อยละ 20-30 แตกต่างกันไปตามลักษณะเฉพาะบุคคล

จากการศึกษาโดยการสำรวจโดยใช้แบบสอบถามต่อประชากรกลุ่มเป้าหมายพบว่า ผู้ฟังนิยมฟังเฉพาะคลื่น FM. รายการที่ผู้ฟังนิยม เช่น คนตรี กีฬา เรื่องน่ารู้ทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี

รายการอื่นๆ ผู้ฟังก็นิยมฟัง FM. ร้อยละ 71.1 ขึ้นไป ส่วนที่ฟัง AM. จะเป็นรายการเกี่ยวกับ สุขภาพอนามัย การออกกำลังกาย การเกษตร การช่าง ส่วนใหญ่จะรับฟังไม่เกินร้อยละ 28.9 ตัวอย่างคลื่นที่ฟังมาก คือ กรีนเวฟ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี

4. ปริมาณการเปิดฟังรายการสารสนเทศเพื่อการศึกษาในสื่อวิทยุไทย

จากการศึกษาเชิงสำรวจพบว่า ตัวแทนประชากรส่วนใหญ่จะฟังวิทยุเฉลี่ยวันละ 1 – 2 ชั่วโมง มากที่สุด จะฟัง FM. ประมาณร้อยละ 90 และ AM. ประมาณร้อยละ 10 สอดคล้องกับการสำรวจของ เอ ซี เนลสัน และงานวิจัยอื่นๆ แต่ในการพิจารณาจากผังรายการพบว่า รายการ FM. จะมี สารสนเทศเพื่อศึกษาน้อย ส่วนใหญ่จะเป็นรายการบันเทิง ขณะที่คลื่น AM. มีรายการสารสนเทศเพื่อศึกษามาก แต่มีผู้เปิดฟังน้อย ทำให้ภาพรวมของวิทยุไทยจะมีปริมาณสารสนเทศเพื่อศึกษาน้อย

จากการสำรวจรายการที่ฟัง 14 รายการ ปรากฏว่า กลุ่มตัวอย่างฟังรายการเกี่ยวกับ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 35.4 รองลงมาคือ เศรษฐกิจ

สังคม การเมือง การศึกษา ร้อยละ 21.3 และปกิณกะ ความรู้ทั่วไป ร้อยละ 14.3 ส่วนรายการอื่นๆ มีผู้ฟังไม่มากนัก

ส่วนที่ผู้ฟังกลุ่มตัวอย่างไม่นิยมฟัง คือ รายการเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ความเป็นพลเมือง การรักษาสภาพแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ การชั่ง การเกษตร การทำธุรกิจ การค้าภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ และความรู้เสริมทางมหาวิทยาลัย

จากข้อมูลเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า ผู้ฟังวิทยุเลือกฟังเฉพาะบางรายการและส่วนที่ไม่เลือกฟังนั้นเป็นส่วนที่สำคัญสำหรับการแข่งขันในศตวรรษที่ 21 ส่วนหนึ่งอาจเกิดจากรายการที่มีผู้ฟังน้อย เพราะมีให้เลือกน้อย เนื่องจากการออกแบบสอบถามอีกข้อหนึ่ง เกี่ยวกับการฟังสารสนเทศเพื่อการศึกษา พบว่า ผู้ฟังมีปัญหาว่ารายการมีให้เลือกน้อย และส่วนที่มีไม่ตรงกับความต้องการ

ส่วนประเภทรายการที่ผู้ฟังนิยมฟัง คือ รายการที่มีความบันเทิงพร้อมทั้งความรู้ เช่น รายการวาไรตี้ สนทนา ทอล์กโชว์ สัมภาษณ์ ในขณะที่รายการความรู้ หรือมีสารสนเทศเพื่อการศึกษาสูง เช่น รายการวิเคราะห์สถานการณ์ ธรรมะ และรายการของมหาวิทยาลัย จะไม่ได้รับความนิยม วิธีการรับสื่อเช่นนี้คล้ายคลึงกับโทรทัศน์และหนังสือพิมพ์

ตัวอย่างรายการที่ได้รับความนิยม เช่น รายการกรีนเวฟ 104.5, วิทยุเนชั่น, จ.ส. 100 จะได้รับความนิยมมากพอสมควร

ส่วนรายการที่ได้รับความนิยมน้อย คือรายการวิทยุจากต่างประเทศ เช่น BBC, รายการซีวานานาสัตว์, รายการสอนภาษาต่างประเทศ รายการเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ, คุณภาพชีวิต, ห่วงใยสุขภาพ รายการของโรงเรียนและมหาวิทยาลัยและรายการวิทยุคลื่นสั้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นรายการที่มีสารสนเทศเพื่อศึกษามาก

5. ปริมาณความถี่ในการเปิดฟังรายการสารสนเทศเพื่อการศึกษาของผู้ฟัง

จากการศึกษากลุ่ม โดยการสำรวจจากตัวแทนกลุ่มประชากรพบว่า มีผู้ฟังรายการวิทยุวันละ 1-2 ชั่วโมง มากที่สุด โดยฟังคลื่น FM. ประมาณร้อยละ 90 ที่เหลือเป็นคลื่น AM. ร้อยละ 10 โดยประมาณ คลื่น SW. มีผู้ฟังน้อยมาก เช่นเดียวกับวิทยุต่างประเทศ มีผู้ฟังเพียงร้อยละ 2-10 แล้วแต่สถานี

โดยภาพรวมจึงถือว่ามีผู้ฟังสารสนเทศเพื่อศึกษาน้อย เนื่องจากรายการวิทยุเพื่อการศึกษาส่วนใหญ่จะอยู่ภาค AM. วิทยุภาค FM. ส่วนใหญ่จะเป็นรายการเพลง สอดคล้องกับความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิและสถิติการฟังรายการยอดนิยม 5 อันดับแรก ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นรายการคลื่น FM.

6. ปัญหาและอุปสรรคในด้านการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาในสื่อวิทยุไทย จากการศึกษาปัญหาและอุปสรรคของสถานีวิทยุจากการเปิดรับของสารสนเทศ เพื่อการศึกษา จะมีทั้ง 2 ส่วน คือ

1. ในส่วนของสถานีวิทยุ จะมีปัญหาด้านโครงสร้างที่สถานีวิทยุส่วนใหญ่ให้เช่ารายการและให้สัมปทานเอกชน ทำให้มีการจัดรายการสารสนเทศเพื่อศึกษาน้อย เพราะไม่ได้รับการสนับสนุนจากโฆษณา และผู้ฟังเปิดรับฟังไม่มากนัก โดยมีสถิติที่สอดคล้องกับการศึกษาที่สำรวจจากกลุ่มตัวอย่าง นอกจากนั้นยังมีปัญหาด้านการผลิต ซึ่งไม่สามารถทำการผลิตที่น่าสนใจได้ เนื่องจากผู้ผลิตไม่ได้ผสมผสานความบันเทิง หรือการผลิตไม่มีข้อมูลการผลิตอย่างลึกซึ้งเพียงพอ ทางด้านการเผยแพร่คลื่นวิทยุบางคลื่นไม่ชัดเจน แต่ไม่ใช่ปัญหาใหญ่นัก เพราะจากการสำรวจผู้รับฟังจะให้ความสำคัญกับความชัดเจนของคลื่นวิทยุไม่มาก

2. ปัญหาในส่วนของผู้รับฟัง จากการสอบถามปัญหาที่ผู้รับฟังมีมากที่สุดคือ ไม่สามารถรับฟังสารสนเทศเพื่อการศึกษาได้มากเพียงพอ เนื่องจากยังไม่มีรายการสารสนเทศเพื่อการศึกษาที่หลากหลาย และรายการที่มีก็ไม่ตรงกับความต้องการ

หมวด 5 หนังสือพิมพ์

1. บทบาทโครงสร้างหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ไทย ซึ่งมีผลต่อการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษา

จากการศึกษาโดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงวุฒิด้านต่าง ๆ และการใช้แบบสอบถามเพื่อศึกษาผู้อ่านหนังสือพิมพ์กลุ่มตัวอย่างว่ามีการอ่านคอลัมน์สารสนเทศเพื่อศึกษามากน้อยเพียงใด มีข้อสังเกตตามโครงสร้าง

จากความเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่ตอบสัมภาษณ์ส่วนใหญ่ชี้ว่า คนไทยไม่ชอบการอ่าน และไม่มีวัฒนธรรมการอ่านสะสมมากนัก จะเห็นได้ว่าประชาชนคนไทย 60 ล้าน ยอดขายหนังสือพิมพ์มีไม่ถึง 2 ล้านฉบับต่อวัน หากเป็นการอ่านหนังสือพิมพ์จากต่างประเทศจะยังมีจำนวนน้อยมาก

โครงสร้างของหนังสือพิมพ์ไทยอาจแบ่งตามปริมาณสารสนเทศเพื่อการศึกษา โดยประมาณ อาจแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม

1. หนังสือพิมพ์ที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษา มาก คือ หนังสือพิมพ์มติชน ไทยโพสต์ อาทิตย์ เดอะเนชั่น บางกอกโพสต์ และหนังสือพิมพ์ธุรกิจ เช่น ฐานเศรษฐกิจ เส้นทางธุรกิจ กรุงเทพธุรกิจ ประชาชาติธุรกิจ ผู้จัดการ

2. หนังสือพิมพ์ที่มีสารสนเทศเพื่อศึกษาน้อย เช่น ไทยรัฐ เดลินิวส์ ข่าวสด คมชัดลึก บ้านเมือง สยามรัฐ

การแบ่งเช่นนี้ ไม่ใช่สูตรตายตัว แต่จะคล้ายกับการแบ่งออกเป็นหนังสือพิมพ์เชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ หรือหนังสือพิมพ์ข่าวหนักและหนังสือพิมพ์ข่าวเบา ซึ่งเป็นหลักการแบ่งทั่ว ๆ ไป ในหลักการหนังสือพิมพ์

หากพิจารณาตามการแบ่งโดยคร่าว ๆ อาจวิเคราะห์ได้เป็น 2 ด้าน คือ

1. พิจารณาจากหนังสือพิมพ์ผู้ส่งสารสนเทศเพื่อการศึกษา หากดูตามคอลัมน์ นีวที่มีในหนังสือพิมพ์ กลุ่มที่ 1 หนังสือพิมพ์เชิงคุณภาพจะมีสารสนเทศเพื่อการศึกษาให้เลือกมากที่สุด ในขณะที่กลุ่มที่ 2 หนังสือพิมพ์เชิงปริมาณมีสารสนเทศเพื่อการศึกษาให้เลือกน้อยลง

2. พิจารณาจากผู้อ่าน จากการตอบแบบสอบถามพบว่า ผู้อ่านหนังสือพิมพ์ กลุ่มที่ 1 หนังสือพิมพ์เชิงคุณภาพข่าวหลัก มีจำนวนน้อยรวมแล้ว ไม่ถึงร้อยละ 20 ในขณะที่หนังสือพิมพ์กลุ่มที่ 2 หนังสือพิมพ์เชิงปริมาณจะมีผู้อ่านมากที่สุด ประมาณร้อยละ 80 โดยนิยมอ่านไทยรัฐ เดลินิวส์ คมชัดลึก และข่าวสดเป็นร้อยละ 29.7, 27.1, 24.3, 7.8, สอดคล้องกับจำนวนยอดพิมพ์ ตามลำดับ สอดคล้องกับบทสัมภาษณ์ของผู้เชี่ยวชาญที่เห็นว่าคนอ่านสารสนเทศเพื่อศึกษามีน้อย ส่วนใหญ่จะอ่านสารสนเทศที่เร้าความสนใจ เช่น อาชญากรรม บันเทิง ท่องเที่ยว กีฬา และการพักผ่อนทั่ว ๆ ไป

สอดคล้องกับการสอบถามผู้อ่านเกี่ยวกับรายการที่อ่านมากที่สุด พบว่า ผู้อ่านจะเลือกอ่านคอลัมน์เกี่ยวกับวไรตี้ ข่าว บทความสารคดี มากกว่าการวิเคราะห์เชิงลึก

การค้นพบจะสอดคล้องกับสถิติของกลุ่มเอซี เนลสัน ที่วิจัยสื่อได้ ส่วนที่แตกต่างจากงานวิจัยต่างๆคือ การที่ผู้อ่านเลือกอ่านหนังสือพิมพ์คมชัดลึก มากกว่าหนังสือพิมพ์ข่าวสด ทั้ง ๆ หนังสือพิมพ์คมชัดลึกมีอายุเพียง 2 ปี แต่มียอดผู้อ่านสูงรองมาจาก หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ เดลินิวส์

อย่างไรก็ตาม การสำรวจนี้หากพิจารณาเฉพาะการอ่านสารสนเทศเพื่อการศึกษา ซึ่งหนังสือพิมพ์เหล่านี้มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาไม่มากนัก แต่การที่มีผู้นิยมอ่านมาก อาจจะเนื่องจากการมีสารสนเทศที่ผ่อนคลายเป็นตัวดึงดูด

จากการศึกษาบทบาทโครงสร้างของหนังสือพิมพ์ไทยที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาตั้งแต่มีในหนังสือพิมพ์เกิดขึ้นในเมืองไทย จะเห็นได้ว่าตัวกำหนดสารสนเทศเพื่อการศึกษาในอดีตมักจะเป็นอำนาจและอิทธิพลทางการเมือง ในปัจจุบันจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่าปัจจัยการตลาดได้เข้ามามีอิทธิพลมากยิ่งขึ้น

การเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาในหนังสือพิมพ์ไทยมีมาช้านานตั้งแต่เริ่มมีหนังสือพิมพ์ บางกอกกรีกอร์คเดอร์ของหมอบลัดเลย์ ซึ่งเป็นผู้สอนศาสนา ในรัชกาลที่ 4 เริ่มด้วยสิ่งพิมพ์ที่มีประเภทสารสนเทศเกี่ยวกับข้อมูล กิจการบ้านเมือง หนังสือพิมพ์ที่เกิดถัดมาก็เป็นหนังสือพิมพ์ที่มีสารสนเทศเพื่อศึกษามาก หรือที่เรียกว่า หนังสือพิมพ์เชิงคุณภาพ ไม่ว่าจะเป็นผู้ตีพิมพ์หรือครูเฒ่า

จนถึงยุคประชาธิปไตยตอนต้นที่สารสนเทศเพื่อการศึกษาได้รับการแพร่ผ่านสื่อหนังสือพิมพ์พอสมควรและลดน้อยลงในบางยุคเป็นยุคของ จอมพล ป.พิบูลสงคราม, จอมพล-สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งอำนาจการเมืองเข้ามาจำกัดเสรีภาพ สื่อหนังสือพิมพ์หาทางออกโดยการเสนอสารบันเทิง ประโลมโลก นิยายเรื่องยาว ข่าวอาชญากรรม ชู้สาว เรื่องส่วนตัว เกร็ดเล็กเกร็ดน้อย แทนที่สารสนเทศทางเศรษฐกิจการเมืองที่อาจกระทบกระทั่งรัฐบาลหรือผู้มีอำนาจในยุคนั้น

ก่อน 14 ตุลาคม 2516 เมื่อเสรีภาพหนังสือพิมพ์มีมากขึ้น เนื่องจากมีการศึกษาและการพัฒนาแบบใหม่ ๆ ในขณะที่สถาบันทางการเมืองยังใช้รูปแบบและวิธีการแบบเดิม จนเกิดการพังทลายของเผด็จการทหาร ประชาชนมีเสรีภาพได้เต็มที่ จนถึง พ.ศ.2519 การปฏิวัติรัฐประหารและปิดกั้นอย่างรุนแรงก็เกิดขึ้น ประวัติศาสตร์ของหนังสือพิมพ์ที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาสูงก็ถูกปิดอีกครั้งหนึ่ง รวมทั้งหนังสือพอกเก็ตบุ๊กสังคมนิยมเชิงซ้ายทั้งปวง (เฉลิมพร อุ้นแก้ว 2534)

หลังจากการเมืองถูกปิด เกิดมีหนังสือพิมพ์ที่นำเสนอสารสนเทศทางธุรกิจเกิดขึ้นมาก และดำรงอยู่จนปัจจุบัน แต่มียอดพิมพ์จำหน่ายไม่มากนัก

โครงสร้างหนังสือพิมพ์ที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาสูง มักจะเกิดจากนักหนังสือพิมพ์ที่มีความมุ่งมั่นในการนำเสนอสารสนเทศเพื่อศึกษามากกว่าผลประโยชน์ทางธุรกิจ ตัวอย่างเช่น การเริ่มต้นทำหนังสือพิมพ์ของนักหนังสือพิมพ์กลุ่มหนึ่ง

บทจารึกบนฝาประตูทางเข้าของสำนักงานบริษัทมติชน จำกัด ได้แสดงถึงทางเวียนของสารสนเทศเพื่อการศึกษาในหนังสือพิมพ์ไทย ในช่วง 2 ทศวรรษต่อมาได้เป็นอย่างดี ดังคำจารึกที่ว่า

“กรมหมื่นพระนราธิปพงศ์ประพันธ์ ประธานซื้อหัวหนังสือพิมพ์ประชาชาติให้ เมื่อปีพุทธศักราช 2516 พงษ์ศักดิ์ พยัณวิเชียร, ชรรชัย บุนปาน, สุจิตต์ วงศ์เทศ, สุทธิชัย หยุ่น, ไชยวัฒน์ ยนเปี่ยม จึงร่วมกันออกหนังสือพิมพ์ประชาชาติรายสัปดาห์

พุทธศักราช 2517 จึงได้จัดทำประชาชาติรายวัน พุทธศักราช 2519 เกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม ทำให้ทีมประชาชาติรายวันต้องแตกกระสานไปคนละทาง หนังสือพิมพ์ถูกปิด พุทธศักราช 2520 ทีมประชาชาติออกหนังสือพิมพ์โดยใช้หัวเข็มทิศ เป็นหนังสือพิมพ์เข็มทิศธุรกิจเพราะทำหนังสือเชิงการเมืองไม่ได้

2520 ออกมติชน จำนวน 8 หน้า หลังจากทีรัฐบาลธานินทร์ กรัยวิเชียร ถูกปฏิวัติโดยพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ขึ้นเป็นนายกแทน

2521 ขยายจำนวนหน้ามติชนเป็น 16 หน้า

2523 ออกมติชนสุดสัปดาห์

จะเห็นได้ว่ากลุ่มนักหนังสือพิมพ์กลุ่มดังกล่าวยังจัดทำสารสนเทศเพื่อการศึกษาเป็นส่วนหลักอยู่ แต่อาจแตกแขนงเป็นหนังสือพิมพ์ในเครือที่มีสารสนเทศเพื่อศึกษาน้อยลง แต่ยอดจำหน่ายสูงขึ้น เช่นกลุ่มมติชนออกข่าวสด กลุ่มเดอะเนชั่นออก คมชัดลึก

ในขณะที่เดียวกันกลุ่มหนังสือพิมพ์ที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาไม่มากก็ออกหนังสือพิมพ์ที่มีสารสนเทศมาก เช่น ไทยรัฐออกไทยโพสต์ แต่ไม่ประสบความสำเร็จ จึงได้มีการสอดแทรกหนังสือพิมพ์ขนาดเล็ก ซึ่งมีสารสนเทศประเภทบันเทิงผ่อนคลาย ประกอบไปด้วย คล้าย ๆ กับที่ผู้จัดการออกสอดแทรกหนังสือพิมพ์ขนาดเล็ก ผู้จัดกวน และออกหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ รายเดือน

อย่างไรก็ตามรูปหนังสือพิมพ์ไม่ว่าจะมีโครงสร้างอย่างไร หากพิจารณาถึงยอดจำหน่ายแล้วหนังสือพิมพ์เชิงปริมาณ ข่าวเบาที่มีสารสนเทศเพื่อศึกษาน้อย จะมียอดจำหน่ายสูง ในทางตรงกันข้ามหนังสือพิมพ์เชิงคุณภาพข่าวหนักมีสารสนเทศเพื่อศึกษามาก จะมียอดจำหน่ายต่ำ

สำหรับโฆษณาซึ่งเป็นรายได้หลักของหนังสือพิมพ์จะแปรผันตามจำนวนยอดจำหน่าย คือยอดขายสูงมักจะได้ค่าโฆษณามาก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสามารถของทีมงานหาโฆษณาด้วย

2. ลักษณะการเลือกรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาของนักหนังสือพิมพ์ไทย ซึ่งมีผลต่อการเลือกอ่านหนังสือพิมพ์

การคัดเลือกสารสนเทศเพื่อการศึกษาของหนังสือพิมพ์ไทย จะขึ้นอยู่กับปัจจัยและอิทธิพลภายในและภายนอก

ปัจจัยและอิทธิพลภายใน เช่น นโยบายขององค์กร ลักษณะเฉพาะของหนังสือพิมพ์และตัวนักหนังสือพิมพ์เอง จากการสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานหนังสือพิมพ์ ทั้งหนังสือพิมพ์ที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาและหนังสือพิมพ์ที่มีสารสนเทศเพื่อศึกษาน้อย จะมีวิธีเลือกสารสนเทศไม่เหมือนกัน แม้จะเป็นข่าว บทความ สารคดี สกู๊ป เรื่องเดียวกัน

ในด้านเนื้อหาหนังสือพิมพ์ที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาสูง จะมีเนื้อหาหลักทางเศรษฐกิจ สังคมการเมือง การศึกษา วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ปกป้อง จะลดพื้นที่เนื้อหา ข่าวอาชญากรรม เพศ ไสยศาสตร์ เรื่องส่วนตัว ซุบซิบ ในทางตรงกันข้ามหนังสือพิมพ์ที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาไม่มาก จะมีสิ่งเหล่านี้เพิ่มมากขึ้น แต่ลดเนื้อหาประเภทเศรษฐกิจ สังคม การเมืองลง ตลอดจนเน้นการคัดเลือกสารสนเทศที่สร้างความสนใจมนุษย์ แปลก ใหม่ รุนแรง หรือเร้าอารมณ์ทางเพศ

ในด้านที่มาของสารสนเทศจะมาจาก 2 แหล่งคล้ายกันคือมาจากต่างประเทศและในประเทศ

สารสนเทศจากต่างประเทศหนังสือพิมพ์ส่วนใหญ่จะเป็นสมาชิกซื้อสารสนเทศจากสำนักข่าวรอยเตอร์ เอเอฟพี เอพี รับจากอินเทอร์เน็ตของ ซีเอ็นเอ็น บีบีซี บ้าง แต่ไม่มากเท่ากับสื่อโทรทัศน์ การรับสารสนเทศจากต่างประเทศหนังสือพิมพ์จะมีโต๊ะข่าวต่างประเทศรับผิดชอบ

ส่วนสารสนเทศจากในประเทศ จะมีโต๊ะข่าวอื่น ๆ รับผิดชอบ เช่น โต๊ะข่าวเศรษฐกิจ สังคม การเมือง อย่างไรก็ตาม หนังสือพิมพ์จะมีการประชุมกองบรรณาธิการๆจะเป็นผู้กำหนดกลั่นกรอง และพิจารณาการคัดเลือกข่าวจากโต๊ะต่าง ๆ ทุกวัน

จากการสัมภาษณ์กลุ่มนักหนังสือพิมพ์ พบว่าวิธีคัดเลือกสารสนเทศเพื่อการศึกษาจะแบ่งเป็น 2 ด้าน คือ

การคัดเลือกสารสนเทศจากต่างประเทศ ส่วนใหญ่จะซื้อข่าวจากสำนักข่าวรอยเตอร์ เอพี ยูทีไอทีเอ็น และสถานีหรือสำนักข่าวเคเบิล เช่น BBC CNN โดยผ่านโต๊ะข่าวต่างประเทศ

การคัดเลือกสารสนเทศจากต่างประเทศ และสารสนเทศที่ผลิตขึ้นเองในประเทศ การผลิตข่าวภายในประเทศ หนังสือพิมพ์จะมีผู้สื่อข่าวไปประจำ ณ สถานีหรือองค์กรที่สำคัญ เช่น กระทรวงต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ หรือตามนิทรรศการ การสัมมนา การอภิปราย หรือการประชุมของคณะรัฐมนตรีหรือบุคคลสำคัญต่าง ๆ

3. ปริมาณการเลือกอ่านสารสนเทศเพื่อการศึกษาของผู้อ่านหนังสือพิมพ์ไทย

ประชากรที่เลือกอ่านคอลัมน์ หนังสือพิมพ์ที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษา ผลการตอบแบบสอบถามปรากฏว่าหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ได้รับความนิยมนับ 1 เช่นเดียวกับสถิติการอ่านหนังสือพิมพ์ทั่ว ๆ ไป แต่มีความแตกต่างในจำนวนการเลือกอ่าน เมื่อเปรียบเทียบกับหนังสือ

พิมพ์เดลินิวส์และคมชัดลึก ซึ่งได้รับความนิยมถัดมา ไม่มากนัก คืออยู่ในระดับร้อยละ 29.7, 27.1 และ 27.3 ตามลำดับ

การที่ประชากรที่เลือกอ่านคอลัมน์ที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษา ซึ่งไม่แตกต่างกันมาก ในขณะที่สถิติการจำหน่ายหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ จะแตกต่างจากเดลินิวส์ และคมชัดลึกมาก กล่าวคือมียอดพิมพ์และ สถิติการจำหน่าย ประมาณ 1 ล้าน, 7 แสน และ 4 แสน ตามลำดับ แสดงว่าการที่มีผู้อ่านเดลินิวส์ และคมชัดลึกมาก เกือบเท่าไทยรัฐอาจจะเป็นเพราะมีคอลัมน์ที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาให้เลือกอ่านมาก คล้าย ๆ กับที่ผู้ตอบแบบสอบถาม การดูรายการที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษา ในช่วง 5 และ ITV , ใกล้เคียงกับช่อง 3 และช่อง 7 ทั้ง ๆ ที่สถิติการดูรายการโดยรวม การดูรายการช่อง 3 กับช่อง 7 จะมีมากกว่าช่อง 5, 9, 11 และ ITV เป็นอย่างมาก

อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบหนังสือพิมพ์ที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาให้เลือกมากเกือบทั้งฉบับ แต่กลับมีผู้อ่านน้อยมาก เช่น มติชน เดอะเนชั่น บางกอกโพสต์ และหนังสือพิมพ์ธุรกิจทั้งหมด พบว่าหนังสือพิมพ์เชิงปริมาณ ที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาปออยู่ไม่มากจะได้รับความนิยม มากกว่าหนังสือพิมพ์ที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาล้วน ๆ กว่า 20 เท่า ตรงกับคำว่าสัมพันธของผู้ทรงคุณวุฒิที่ว่า การทำสื่อที่จะให้มีผู้รับมาก ต้องแทรกสารสนเทศเพื่อการบันเทิง ผ่อนคลายในคอลัมน์ที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษา หรือแทรกสารสนเทศเพื่อการศึกษา ในคอลัมน์ที่มีสารสนเทศเพื่อการบันเทิง ผ่อนคลาย

อย่างไรก็ตามในหนังสือพิมพ์บางฉบับก็ไม่ประสบความสำเร็จในด้านของจำนวนผู้รับสื่อ แม้จะมีการแทรกสารสนเทศที่ผ่อนคลายด้วย เช่น สยามรัฐ มีหน้าอาชญากรรมและบันเทิง ไทยโพสต์มีแทปลอยด์ที่เบาสมองแทรก กรุงเทพธุรกิจเพิ่มคอลัมน์จุดประกาย แต่การสำรวจหนังสือพิมพ์เหล่านี้ก็มีผู้อ่านในคอลัมน์ที่มีสารสนเทศเพื่อศึกษามีเพียงประมาณร้อยละ 1 เท่านั้น อาจจะเป็นเพราะภาพพจน์ของหนังสือพิมพ์เหล่านี้มีลักษณะเป็นหนังสือพิมพ์เชิงคุณภาพมานาน ตรงข้ามกับคมชัดลึก ซึ่งเพิ่งเปิดตัวมาเพียง 2 ปี แต่วางภาพพจน์เป็นหนังสือพิมพ์เชิงปริมาณมาตั้งแต่แรก จึงมีผู้อ่านสูงและมีจำนวนอ่านสารสนเทศเพื่อศึกษามากปานกลาง

4. ปริมาณการเลือกอ่านคอลัมน์ที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาในหนังสือพิมพ์

จากการศึกษาโดยการสำรวจพบว่าผู้อ่านจะเลือกอ่านคอลัมน์สารสนเทศเพื่อการศึกษาบางประเภทเท่านั้น โดยเลือกอ่านคอลัมน์เศรษฐกิจ สังคม การเมือง ปกป้อง คุ้มครอง ทั่ว ๆ กัน คือ ประมาณร้อยละ 30 รองลงมาคือ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ ซึ่งคอลัมน์เหล่านี้จะมีอยู่ในทุกหนังสือพิมพ์ แต่หนังสือพิมพ์ซึ่งมีความหลากหลายและความง่ายในการนำเสนอและมีผู้อ่านมากกว่าหนังสือพิมพ์ที่เน้นเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง เช่น หนังสือพิมพ์มติชน เน้นการเมือง หนังสือพิมพ์ธุรกิจ เน้นธุรกิจการค้า จะได้รับความนิยมน้อยกว่าไทยรัฐ เดลินิวส์

ส่วนที่เป็นข้อสังเกต คือ สารสนเทศที่มีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ในศตวรรษที่ 21 หรือเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน ความเป็นพลเมือง ลัทธิฮิงสา ไม่นิยมความรุนแรง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การทำธุรกิจ ภาษาต่างประเทศ และความรู้เสริมการศึกษา ได้รับความสนใจจากผู้อ่านน้อย อาจส่งผลถึงขีดความสามารถในการแข่งขัน หรือการพัฒนาของไทยในสังคมโลกาภิวัตน์ อย่างไรก็ตาม สาเหตุส่วนหนึ่ง อาจเกิดจากหนังสือพิมพ์ก็มีคอลัมน์เหล่านี้จำนวนน้อยด้วย

ข้อสังเกต สำหรับคอลัมน์สารสนเทศเพื่อการศึกษาที่ได้รับความนิยมสูง คือ คอลัมน์ส่องโลกของไทยรัฐ คอลัมน์เสพสมบัติสมขงเคลนิวิสต์ เคลิเวบซ์ของเคลนิวิสต์ คอลัมน์เหล่านี้จะมีลักษณะคล้ายกัน คือ จะมีการนำเสนอสารสนเทศที่เข้าใจง่าย ลึกซึ้ง น่าเชื่อถือ และเป็นคอลัมน์เก่าแก่มีระยะเวลานำเสนอนานพอสมควร

สอดคล้องกับที่ผู้เชี่ยวชาญในการผลิตสื่อหนังสือพิมพ์ที่ชี้ว่า หนังสือพิมพ์เป็นวรรณกรรมเร่งรีบ จึงต้องทำให้มีลักษณะอ่านเข้าใจง่าย มีเนื้อหาสาระให้ผู้อ่านมากพอสมควร สิ่งเหล่านี้เป็นตัวกำหนดจำนวนผู้อ่าน เช่น สถิติผู้อ่านสฎิปไทยรัฐ และเคลนิวิสต์ ไทยรัฐกลับได้รับความนิยมมากกว่าเคลนิวิสต์ถึง 5 เท่า ทั้ง ๆ ที่ยอดขายที่ไทยรัฐมากกว่าเคลนิวิสต์ไม่ถึง 1 เท่า

สอดคล้องกับการศึกษาปัญหาของผู้อ่านหนังสือพิมพ์ ซึ่งแสดงปัญหาการขาดความหลากหลายของคอลัมน์ คือผู้อ่านเห็นว่ามีคอลัมน์สารสนเทศเพื่อการศึกษาในหนังสือพิมพ์มีให้เลือกน้อย และแก้ปัญหานี้โดยการเลือกอ่านหนังสือพิมพ์ฉบับอื่นมากที่สุด

5. คอลัมน์ที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาที่ได้รับความนิยมจากผู้อ่านหนังสือพิมพ์

จากการศึกษาโดยการสำรวจความนิยมอ่านในคอลัมน์ที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาของตัวแทนกลุ่มประชากรผู้สนใจการศึกษาโดยใช้แบบสอบถาม พบว่าผู้อ่านจะอ่านคอลัมน์เกี่ยวกับรายการเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา ปกป้อง ความรู้ทั่วไปมากที่สุด รองลงมาคือ วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี คอมพิวเตอร์

ส่วนคอลัมน์ที่อ่านน้อยคือทางด้านสภาพแวดล้อม การเกษตร หน้าที่พลเมือง อหิงสา สารสนเทศเพื่อการศึกษาของมหาวิทยาลัย และภาษาต่างประเทศ

เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้อ่านซึ่งเป็นตัวแทนของประชากรที่ทำการศึกษาไม่สนใจคอลัมน์ทางด้านธรรมะ สันติ อหิงสาไม่รุนแรง การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นเนื้อหาสำคัญที่มนุษย์ในศตวรรษที่ 21 ควรจะมี ตามงานวิจัยด้านความเป็นพลเมืองในศตวรรษที่ 21 ของ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2001) ซึ่งงานวิจัยนี้ให้ความสำคัญในประเด็นเหล่านี้ไว้มาก จึงเป็นสิ่งแสดงว่าการพัฒนาการศึกษาไทย ไม่ได้เน้นในประเด็นที่น่าจะสำคัญต่ออนาคตของมวลมนุษยชาติ

หากพิจารณาทางด้านนี้คือถ่มที่อ่านนิยามอ่าน ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จะอ่านว่าไรตี้ บทสัมภาษณ์ ข่าวก บทความ สารคดี มากพอสมควร แต่จะอ่านวิเคราะห์เจาะลึก วิเคราะห์ สถานการณ์ ธุรกิจ ศาสนา น้อยมาก แสดงว่าชีวิตและการศึกษาแบบไทย ไม่ได้เน้นการคิดและวิเคราะห์

สอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิที่มองว่าการศึกษาไทยว่า เน้นการท่องจำ การแข่งขัน และการสอบเข้า มากกว่าการคิด วิเคราะห์ ศิลธรรม จริยธรรม และการทำธุรกิจอิสระ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะมีในตัวของผู้สนใจการศึกษาในยุคปัจจุบันมากที่สุด กลับได้รับความสนใจอ่านทางหนังสือพิมพ์น้อยที่สุด สอดคล้องกับความนิยมในการฟังวิทยุและชมโทรทัศน์ก็มีลักษณะคล้ายคลึงกัน

6. ปัญหาและอุปสรรคในการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาผ่านหนังสือพิมพ์ไทย

ผลการศึกษาโดยการสัมภาษณ์และสำรวจในปัญหาและอุปสรรคการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาพบว่าปัญหาและอุปสรรคจะมีทั้ง 2 ด้าน คือ ปัญหาและอุปสรรคจากผู้ส่งสื่อคือหนังสือพิมพ์และปัญหาและอุปสรรคจากผู้รับสื่อหนังสือพิมพ์คือผู้อ่าน

1. ปัญหาและอุปสรรคซึ่งมาจากผู้ส่งสื่อ

ปัญหาการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษา ซึ่งมาจากหนังสือพิมพ์จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งส่วนใหญ่ผ่านการทำงานเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์มานานพบว่า หนังสือพิมพ์ที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาสูงจะมียอดขายต่ำ และหนังสือพิมพ์ที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาต่ำจะมียอดขายสูง ทำให้หนังสือพิมพ์ที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาสูงมีปัญหาด้านการตลาดหันไปทำอาชีพอื่นด้วย หรือเปิดหนังสือพิมพ์ที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาต่ำ ซึ่งตรงกับรสนิยมและความสนใจของผู้อ่าน เช่น มติชนเปิดข่าวสด เดอะเนชั่นเปิดคมชัดลึก ปรากฏว่าหนังสือพิมพ์ที่เปิดใหม่เหล่านี้ประสบความสำเร็จทางการตลาด ในขณะที่มีผู้พยายามเปิดหนังสือพิมพ์ที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาสูง แต่ประสบความสำเร็จทางการตลาด ขาดทุนและเลิกกิจการไปหลายฉบับ ปัญหาการตลาดจึงมีผลต่อการทำหนังสือพิมพ์ที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาสูง

ในปัญหาอีกด้านหนึ่ง หนังสือพิมพ์ถูกแทรกแซงโดยนักการเมืองในรูปของการสนับสนุนหรือไม่สนับสนุนโฆษณา ทำให้หนังสือพิมพ์ไม่สามารถนำเสนอสารสนเทศเพื่อการศึกษาที่แท้จริงได้เต็มที่ แต่นำเสนอสารสนเทศตามความต้องการของผู้ให้โฆษณามากขึ้น จากการสัมภาษณ์พบว่ามีการวางเงินเป็นกองทุนให้โฆษณาที่มีมูลค่าสูง และบีบบังคับให้นำเสนอทั้งไม่นำเสนอสารสนเทศบางอย่าง ซึ่งจะทำให้เสรีภาพในการนำเสนอสารสนเทศของหนังสือพิมพ์เสียไป

2. ปัญหาและอุปสรรคจากผู้รับสื่อคือผู้อ่าน

ตอน 3 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะสำหรับสื่อมวลชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาของสื่อมวลชนไทย ซึ่งส่วนหนึ่งของวัตถุประสงค์ในการศึกษา มีการศึกษาปัญหาและอุปสรรค และแนวทางแก้ไขอยู่แล้ว จึงอาจสรุปข้อเสนอแนะในบางประเด็น สำหรับ สื่อมวลชนและระบบที่เกี่ยวข้องกับการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษา คือ

1) สื่อมวลชนไทย

จากการศึกษาพบข้อเสนอแนะต่อสื่อมวลชนไทยโดยรวม สำหรับการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษา คือ ควรมีการเปลี่ยนแปลงบทบาทโครงสร้างหน้าที่ของสื่อมวลชนไทย เพื่อให้มีการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาได้มากขึ้น ควรมีสารสนเทศเพื่อการศึกษาให้เลือกหลายหลายและตรงความต้องการของผู้รับสื่อ ควรเพิ่มรายการเพื่อการศึกษาสำหรับเด็กและเยาวชนมากขึ้น

สื่อมวลชนควรบูรณาการเชื่อมโยงกับระบบการศึกษามากขึ้น ควรแก้ไขปรับปรุงวิธีการผลิตรายการสารสนเทศเพื่อการศึกษาให้ทันสมัยยิ่งขึ้น เช่น การแทรกบันเทิงในสารสนเทศเพื่อการศึกษาปรับเวลาการเผยแพร่สารสนเทศเพื่อการศึกษาให้ตรงกับผู้รับสื่อมากขึ้น สื่อมวลชนไทยควรเผยแพร่ข่าวสาร และสร้างสังคมประภคที่ดีให้ผู้รับสื่อมวลชนในภาครายการควบลดความมาเป็นราชการลงเพื่อสามารถแข่งขันกับสื่อภาคเอกชนได้

การใช้สื่อมวลชนเพื่อช่วยในการศึกษา

ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่จะเสนอให้มีการจัดการสารสนเทศเพื่อการศึกษา ในสื่อมวลชน เพื่อช่วยลดช่องว่างของการรู้ ช่วยผู้ด้อยโอกาสในการรู้ โดยเฉพาะผู้ที่ไม่ได้อยู่ในระบบโรงเรียน ก่อนเข้าสู่ระบบโรงเรียนและสิ้นสุดการศึกษาจากระบบโรงเรียนแล้ว ตลอดจนการศึกษาทางไกล และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อถ่ายโอนสารสนเทศเพื่อการศึกษา ซึ่งยังมีความแตกต่างและช่องว่างอยู่มาก

เพิ่มรายการสารสนเทศเพื่อการศึกษาให้ประชาชนได้เลือกรับมากขึ้น

จากการศึกษาพบว่า รายการที่มีสารสนเทศเพื่อศึกษามีเป็นส่วนน้อยประมาณร้อยละ 10-30 แล้วแต่ประเภทสื่อ ในขณะที่ประเทศยังต้องปรับปรุงอีกมาก สื่อมวลชนควรให้ความสำคัญกับสารสนเทศเพื่อศึกษามากขึ้น การขยายตัวของสื่อมวลชนในปัจจุบันกำลังจะมีการปฏิรูป

จากการศึกษาพบว่า สื่อยังเน้นหนังสือที่มีสารสนเทศเพื่อศึกษาน้อย สื่อมวลชนไทยจะมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ส่วนหนึ่งก็ขึ้นอยู่กับคุณภาพของผู้รับสื่อของไทย ซึ่งส่วนใหญ่ซึ่งเป็นชาวไร่ชาวนาในชนบทไทย ว่ามีรสนิยมเช่นไร สื่อก็จะสร้างสารไปในแนวนั้น เมื่อชนบทไทยนิยมรับสารสนเทศเพื่อบันเทิงมากกว่าสารสนเทศเพื่อความรู้ เช่นเดียวกับอดีตที่ชอบชมลิเก ลำตัด หมอลำ แม้สังคมเปลี่ยนไป แต่วัฒนธรรมเก่าดั้งเดิมยังคงดำรงอยู่ สื่อมวลชนไทยจึงมีสารสนเทศเพื่อความบันเทิงมากกว่าสารสนเทศเพื่อการศึกษา

อย่างไรก็ตามจากการศึกษาพบว่า ผู้รับสื่อกลุ่มตัวอย่างชี้ว่าปัญหาสำคัญของการไหลเวียนของสารสนเทศเพื่อการศึกษา คือ สื่อมีรายการสารสนเทศเพื่อการศึกษาให้เลือกน้อย แนวทางการนำเสนอของสื่อมวลชนอาจต้องให้มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาให้เลือกมากขึ้น

สื่อมวลชนอาจเข้ามามีบทบาทดังเช่น องค์การสหประชาชาติ เขียนไว้ว่า บทบาทในฐานะผู้สอน ผู้เรียน สื่อมวลชนสามารถเป็นตัวกลางเป็นสื่อในการเรียนการสอนได้ การเรียนในอนาคตเราออกแบบให้เหมาะสมกับผู้ศึกษาแต่ละคนมากขึ้น ตรงตามความรู้ความถนัดมากขึ้น ประสิทธิภาพจะถือเป็นสิ่งที่ต้องนำมาพิจารณาเทียบโอนได้ การเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในศตวรรษใหม่จะเปลี่ยนแปลงไปมากขึ้น ความรู้ (Knowledge) จะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของโลกในอนาคตที่ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นความรู้หมดความรู้จะเปรียบเสมือนแสงสว่าง ไร้นาฬิกา จับต้องไม่ได้ จึงแพร่หลายไปทั่วโลกได้ง่ายเป็นที่ไปในทุกหนทุกแห่ง แต่ยังมีคนมีมากที่ยังขาดแคลนความรู้เมื่อแต่ความรู้เดิมๆ เช่น โรคท้องร่วง สามารถส่งไปได้ทั่วโลก และมีเด็กนับล้านคนที่ต้องตายเพราะโรคนี้ (รุ่ง แก้วแดง, อ้างถึงเอกสารองค์การสหประชาชาติ, 2542)

ในอีกด้านหนึ่ง ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่ให้เพิ่มรายการสำหรับเด็กซึ่งน่าจะเป็นรายการที่มีสารสนเทศเพื่อศึกษามากกว่ารายการปัจจุบัน

ในขณะที่ผู้ใหญ่โดยเฉพาะผู้ชายเป็นผู้คุมสื่อ สื่อสำหรับเด็กจึงมีน้อย หากเด็กจัดรายการวางผังสื่อได้เอง สื่อน่าจะมีสารสนเทศเพื่อการศึกษาของเด็กมากขึ้น สื่อโป๊หรือลามกอนาจารน่าจะมีน้อยลงรวมทั้งอิจจาริยา แ่งชิงทรัพย์สมบัติ มรดกมหาศาล เพราะเด็กไม่รู้จักสนใจทรัพย์สดุงการจนเกินเช่นนั้น สื่อก็จะกลายเป็นเครื่องมือสำหรับการศึกษามากขึ้น เพราะวัยเด็กเป็นวัยที่ประคองตั้งมืออาชีพเป็นผู้ศึกษาเรียนรู้

หากมองในเชิงลบการที่ผู้ใหญ่เป็นฝ่ายจัดสื่อ มีส่วนทำให้เนื้อหาสื่อจึงเต็มไปด้วยสิ่งประโลมโลก สนองกิเลสตัณหาแบบผู้ใหญ่ เป็นตัวอย่างและบَابัดทางจิตให้ผู้ใหญ่ที่มีทั้งจิตอกุศลรุนแรงซึก และการยุ่งเกี่ยวเรื่องส่วนตัวของผู้อื่น ซึ่งเด็กๆ จะมีจิตใจที่สะอาดกว่า มีขีดจำกัดในการลวงละเมิดความเป็นส่วนตัวผู้อื่น ทั้งจะไม่ทำร้ายจิตใจใครด้วยอำนาจสื่อที่มีอยู่

สำหรับสื่อกระจายเสียง ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เสนอให้มีการปฏิรูปสื่อวิทยุและโทรทัศน์ที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษามากขึ้น เช่นตามแนวรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พ.ศ. 2540 ได้เปิดโอกาสให้มีการปฏิรูปสิทธิการครอบครองคลื่นวิทยุ โทรทัศน์ ให้เป็นของสาธารณชน ซึ่งในอดีตจะเป็นสิทธิของรัฐ กรมประชาสัมพันธ์ และกองทัพ ตั้งแต่มีการก่อตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงในประเทศไทยมา

ตัวอย่างเช่น ประเทศเนเธอร์แลนด์ได้ขยายสิทธิ แห่งการเป็นเจ้าของสถานีโทรทัศน์และวิทยุไปถึงองค์กรเอกชน วัด โบสถ์ องค์กรศาสนา องค์กรเอกชน มหาวิทยาลัย และกลุ่มผลประโยชน์ ในขณะที่สหรัฐอเมริกาให้สถานีวิทยุกว่าหมื่นสถานี โทรทัศน์กว่า 2,000 ช่อง หรือเกือบทั้งหมดเป็นของเอกชน ในขณะที่สังคมไทยมี ITV เป็นของเอกชน แต่ก็มาโดยระบบสัมปทานจากรัฐ ซึ่งต้องมีภาระหนี้สินมากในภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ แม้จะพยายามนำเสนอข่าวสารที่เป็นสารสนเทศเพื่อการศึกษาเพื่อสังคมค่อนข้างมากก็ตาม

ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่า ควรจัดสื่อกระจายเสียงและสื่อโทรทัศน์ให้กระจายไปทั่วทุกส่วนของสังคมทั้งภาคเอกชน ภาครัฐ และภาคประชาชน เพื่อให้มีสัดส่วนรายการที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาเพิ่มขึ้น

นอกจากนั้นยังมีข้อเสนอให้มีการกระจายอำนาจการสื่อสารไปให้ชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น เพื่อการศึกษาให้มีการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาได้ดียิ่งขึ้น

ทำให้การส่งสารสนเทศเพื่อการศึกษา เช่น ความรู้ ข้อมูล ทักษะของไทย ซึ่งยังเป็นไปอย่างติดๆ ขัดๆ ด้วยระบบราชการ วิธีคิด และวิถีคิดของสังคมที่นิยมเดินทางสายเดิม และสายเดียว (Mono track) แทนที่จะเป็นสังคมทางเลือกพหุนิยมหลายแบบ

ตัวอย่างเช่น การเปลี่ยนระบบกฎหมายและอำนาจที่รวมศูนย์เอาสื่อกระจายเสียงของไทยให้อยู่ในระบบราชการมานาน แม้จะขอมมีการถ่ายโอนอำนาจให้ทีวีเสรีของเอกชนเพียง 1 ช่อง ก็เป็นไปอย่างมีเงื่อนไขบังคับก่อนและบังคับหลังอย่างมาก ทั้งๆ ที่สังคม เศรษฐกิจ การเมือง ได้ปรับเปลี่ยนสู่วิถีพหุนิยมไปมากมายแล้ว

การกระจายอำนาจทางการสื่อสารผ่านสื่อชุมชน เช่นวิทยุชุมชน โทรทัศน์ชุมชน และหนังสือพิมพ์ชุมชน ซึ่งน่าจะส่งเสริมให้มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาเพิ่มขึ้น

นอกจากนั้น ผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านได้เสนอให้มีการศึกษาสื่อ โดยจัดหลักสูตรสื่อศึกษาแทรกในหลักสูตรการศึกษาทุกระดับ เพื่อแก้ปัญหากลุ่มสื่อที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษา ซึ่งยังมีเป็นส่วนน้อยอยู่

แนวคิดเกี่ยวกับสื่อศึกษา (Media Education) คือการเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนการศึกษาสื่อ เพื่อให้รู้เท่าทันสื่อ (Media literacy) ความเข้าใจธรรมชาติของสื่อ การมีอำนาจ

เหนือสื่อ การนำเสนอสารของสื่อ สภาพและความเป็นจริงของสื่อ การสร้างภูมิคุ้มกัน การวิเคราะห์สื่อ แหล่งสื่อ การผลิตสื่อเพิ่มชุมชน ความสามารถในการผลิตสื่อ การใช้ประโยชน์จากสื่อ เช่นสื่อ การพัฒนา เพื่อการเปลี่ยนแปลง (Buckingham, 1995)

รวมตลอดไปถึงองค์ประกอบกับซึ่งในแง่ของสถาบันสื่อ องค์กรสื่อ ประเภทสื่อเทคโนโลยี ทางสื่อ ภาษาสื่อ ผู้ใช้สื่อ การนำเสนอใหม่ของสื่อ สิ่งใหม่ๆ ฯลฯ (Sammiento, 1995, David Buckingham, 1994)

เอื้อจิตร วิโรจน์ไตรรัตน์ (2540) ได้สรุปลักษณะของความรู้เท่าทันสื่อ เข้าใจสื่อ (Media Literacy) อันเป็นจุดหมายอย่างหนึ่งของการสื่อศึกษา (Media Education) ได้รวบรวมจากการวิจัยวรรณกรรมออกเป็น 9 ประเภท คือ สถาบันสื่อ องค์กรสื่อ เนื้อความสื่อ การมีส่วนร่วมและการตอบโต้สื่อของผู้รับสื่อ รูปแบบ รหัส และแบบแผนของสื่อ ตัวอย่างเช่น ในสื่อมวลชนอาจพิจารณาถึงการตีความแนวเรื่องจริง การตีความบันเทิงคดี และการโฆษณา

การศึกษาซึ่งจะเปรียบเสมือนการสร้างภูมิคุ้มกันไม่ให้รับสารสนเทศซึ่งไม่เป็นผลดี โดยเฉพาะในเด็กและเยาวชน

จากการศึกษาพบว่า สื่อมวลชนไทยมีการรับส่งสารสนเทศที่ไม่สู้จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาของพลเมือง หรือมีการรับสารสนเทศที่จะเป็นประโยชน์เพื่อการศึกษา เช่น ความรู้ ข้อมูล ทักษะ และนวัตกรรมที่สร้างสรรค์น้อยเกินไป

เนื่องจากการขึ้นนำของธุรกิจและผู้ให้โฆษณา และผู้คุมสื่อกลุ่มใหญ่ที่มีวิสัยคิดโดยสรุปว่าในทำนองว่า “สื่อสารมวลชนไว้เพื่อความบันเทิง ไม่ใช่เพื่อการศึกษา” (Dean Alger, 1998) จึงให้ความสำคัญต่อสื่อมวลชนในการเป็นสื่อเพื่อความบันเทิง การค้ามากกว่าเพื่อการศึกษา หากสังคมผู้รับรับสื่อมวลชนไทยหรือเป็นผู้รับสื่อมวลชนไทยเช่นนั้นแล้ว สังคมไทยเราควรจะมีนโยบายและแผนเพื่อเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง ปฏิรูปสื่อมวลชนในหลายๆ ด้าน

สังคมไทยได้เลือกมีนโยบายที่เป็นสังคมเปิดค่อนข้างมาก จึงต้องพบกับแรงปะทะของกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งหลังไหลมาจากโลก พร้อมกับเกิดการต่อต้าน ร่วมมือ เรียนรู้ ปรับตัวของชุมชนในท้องถิ่นไทย ซึ่งหากความสลับซับซ้อนในบางประเด็นมีมาก แต่รัฐและสังคมไม่เตรียมตัวให้รู้เท่าทันเพราะสารสนเทศเพื่อการศึกษาที่อยู่ในสังคมมีน้อยเกินไป อาจมีผลให้สังคมไม่เข้มแข็ง

ง่ายต่อการเกิดวิกฤติหรือไม่ก็กลายเป็นสังคมที่ยอมตามกระแสบริโภคนิยมจากการโฆษณา และการตลาด

แม้ประเทศที่เคยยิ่งใหญ่รุ่งเรืองในอดีต แต่ไม่ได้ปรับเปลี่ยนสารสนเทศเพื่อการศึกษาวิชาความรู้ ข่าวสาร ข้อมูล ทักษะใหม่ๆ รับแต่สารสนเทศซึ่งหมดอายุแล้ว ก็มักจะกลายเป็นประเทศล่าหลังไปในที่สุดรวมถึงประเทศที่ไม่เปิดรับสารใดๆ ประเทศเหล่านี้นอกจากตามไม่ทันในเวลาการ

แข่งขันแล้ว ยังถูกผลักให้อยู่ห่าง มีช่องว่างมากขึ้นอย่างมากมาย ไม่ว่าจะป็นรายได้ประชาชาติ รายได้เฉลี่ยต่อหัว อำนาจศักดิ์ศรี และคุณภาพชีวิต

ในทางตรงกันข้ามไม่น่าจะเป็นการยากนัก ที่ประเทศยากจน ด้อยพัฒนา หรือพัฒนาช้าใน โลกที่ 3 หรือสังคมเกษตรกรรมจะปรับเปลี่ยนตัวเองสู่สังคมที่พัฒนาแล้ว หรือสังคมข่าวสารหลัง สังคมอุตสาหกรรม ด้วยการทุ่มเทพัฒนาสารสนเทศเพื่อการศึกษาประเภทความรู้ ข้อมูล ทักษะ ซึ่ง หมายถึงการพัฒนาคอนอย่างเข้มข้น เช่นประสบการณ์ของ สิงคโปร์ ออสเตรเลีย คานาดา สหรัฐ อเมริกา ซึ่งล้วนเป็นประเทศที่มีอายุน้อยเพียงชั่ว 2 ศตวรรษ เมื่อเทียบกับไทย อินเดีย จีน กัมพูชา ซึ่งก่อตั้งชาติมานับพันๆ ปี แม้สื่อสารจะเป็นเพียงปัจจัยหนึ่ง แต่เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านอื่นๆ

ในขณะที่เดียวกันทิศทางการพัฒนาเปลี่ยนแปลงควรจะเป็นตัวของตนเองมีความแตกต่าง และไม่จำเป็นต้องเหมือนกันดั่งที่ เท็ด เทอร์เนอร์ แห่ง Cable News Network (CNN) เคยสรุป ว่า “Global” is not “Universal” and “Global Communication” does not mean “Universal Communication” นั่นคือ โลกเดียวกันไม่จำเป็นต้องมีวิถีชีวิตออกมาแบบที่เป็นสากล ซึ่งสื่อมวลชนมักจะเสนอแนวทางว่าเป็นแบบตะวันตก

ลีปพนนท์ เกตุทัต (2540) ได้เสนอให้เปิดเสรีสื่อมวลชน

เพื่อให้การศึกษาเป็นไปอย่าง รวดเร็วกว้างขวาง สิ่งที่จะทำได้รวดเร็วที่สุดคือ การเชื่อมโยงโดยเทคโนโลยีการศึกษาทั้งระบบ เครือข่ายในไทยและระบบโลกให้ทุกส่วนของสังคมได้รับความรู้ วิชาการ ข้อมูล ข่าวสาร ทักษะ ให้มากที่สุด กว้างขวางที่สุด และง่ายที่สุดในการค้นหานั้น คือการเปิดเสรีของสื่อมวลชน อินเทอร์เน็ตและระบบอื่นๆ ซึ่งเป็น “เครือข่ายของการเรียนรู้” เอื้ออำนวยต่อการศึกษาดตลอด 24 ชั่วโมง

จากการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับการเปิดเสรีสื่อมวลชนอย่างเต็มที่ เหตุผลสำคัญๆ ที่ไม่เห็นด้วยหากเป็นการเปิดเสรีระหว่างประเทศถึงผลเสียด้านวัฒนธรรมการครอบงำ จึงควรค่อยๆ เปิด

ส่วนการเปิดเสรีในประเทศนั้นมีเหตุผลสำคัญๆ ที่ไม่เห็นด้วย คือเกรงว่ารายการบันเทิงจะ มากเกินไป รายการที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาจะน้อยลงไปอีก

ยุคสังคมข่าวสาร เศรษฐกิจ การเมือง สังคม ต้องปะทะกันด้วยความสามารถของพลังสติ ปัญญา ดังที่พอล คานาดิ เรียกว่า Head to head (Paul Kanedy, 1993) นั่นคือ การเปรียบเทียบ ของสิ่งที่บรรจุไว้ในสมอง คือสารสนเทศเพื่อการศึกษาเป็น ความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร ทักษะ ฉะนั้นเป็น พลังแห่งสติปัญญา (Wisdom force) ซึ่งเพิ่มได้ลดได้ แล้วแต่นโยบายของผู้นำและศักยภาพของ สังคม ที่สามารถอบรมพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของตนเอง ให้มีความทันสมัยและรู้เท่าทันอยู่เสมอ

เพราะวิชาความรู้ต่างๆ ส่วนใหญ่จะล้าสมัยภายใน 3-5 ปี หากประชาชนไม่ได้มีการศึกษาเพิ่มเติม หรือขวนขวายเพิ่มขึ้นก็จะล้าหลังชาติ สังคม หรือกลุ่มอื่นทันที และในที่สุดก็กลายเป็นผู้รับนวัตกรรม หรือสารสนเทศเพื่อศึกษานำเข้าจากชาติอื่นตลอด แทนที่จะเป็นผู้สร้างและส่งออกนวัตกรรมสารสนเทศเพื่อการศึกษาบ้าง

ทักษิณ ชินวัตร กล่าวว่า “วันนี้ Information ล้าสมัยเป็น Information was power แต่บัดนี้ Knowledge is power เพราะ Information ไม่พอ Knowledge เป็น Information ที่ได้ข้อสรุปจนเป็นองค์ความรู้ใหม่แล้วจึงจะเป็น Power” (มติชน 27 มีนาคม 2546 หน้า 17) คือการมีสารสนเทศอย่างเดียวไม่พอแล้วต้องเพิ่มหรือทำให้เป็นสารสนเทศเพื่อการศึกษา

สอดคล้องกับการแบ่งระดับสารสนเทศในการศึกษานี้ซึ่งพบว่าสารสนเทศบางอย่างเป็นเพียงข้อมูล แต่หากมีการพัฒนาให้เป็นประโยชน์ให้ความรู้ ก็จะเป็นสารสนเทศเพื่อการศึกษาและบางส่วนอาจจะพัฒนาเป็นปัญญาต่อไป

2) โทรศัพท์ไทย

จากการศึกษามีข้อเสนอแนะสำหรับโทรศัพท์ไทยสำหรับการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาว่า ควรให้มีการเปลี่ยนแปลงบทบาท โครงสร้าง หน้าที่ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 40 เพื่อให้มีการเปิดรับสารสนเทศเพื่อศึกษามากขึ้น และจัดตั้ง กสช. เร็วขึ้น จัดสรรคลื่นโทรศัพท์ใหม่หมด ให้สถาบันการศึกษา ศาสนา การท่องเที่ยว วัฒนธรรม มีส่วนร่วมมากขึ้น ควรมีโทรศัพท์ช่องเฉพาะที่สารสนเทศเพื่อการศึกษา กระจายอำนาจการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาสู่โทรศัพท์ชุมชน เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น ควรมีการจัดรายการโทรศัพท์ส่งออกสู่ต่างประเทศมากขึ้น

ทางด้านรูปแบบเนื้อหาและวิธีการผลิต ควรให้มีเนื้อหาที่เป็นสารสนเทศเพื่อการศึกษาหลายหลายมากขึ้น

ทางด้านรูปแบบเนื้อหาและวิธีการผลิต ควรมีให้มีเนื้อหาที่เป็นสารสนเทศเพื่อการศึกษาหลายหลายมากขึ้น รายการเพื่อการศึกษาควรแทรกความบันเทิงหรือผ่อนคลายมากขึ้นในด้านผู้ชมโทรศัพท์ ควรมีการปรับวัฒนธรรมให้มีการรับสื่อเชิงวิเคราะห์ และสื่อความคิดมากขึ้น โดยแก้ไขจากครอบครัวและระบบการศึกษา

ผู้ทรงคุณวุฒิที่ตอบคำถามเรื่อง โทรศัพท์ชุมชน จะสนับสนุนให้มีการก่อตั้งวิทยุชุมชน โดยเห็นผลประโยชน์ของการลดช่องว่างการครอบงำและสร้างความสมดุล ความมีอิสระ ในการไหลเวียนของสารสนเทศเพื่อการศึกษา ระหว่างเมืองกับชนบท กรุงเทพฯ และต่างจังหวัดจะไม่แตกต่างกันมาก

โทรทัศน์ชุมชน มีความเป็นไปได้ กรมประชาสัมพันธ์พยายามทำโดยบางส่วนมันเป็นการถ่ายทอดสัญญาณจากส่วนกลาง และบางส่วนให้ท้องถิ่น ผลิตรายการเอง เพื่อที่จะให้ชุมชนได้มีบทบาทที่จะให้ข่าวสารความรู้หรือเพื่อการศึกษาทางตรง ทางอ้อม ในภูมิภาคต่างๆ สื่อสารกันใกล้ยิ่งขึ้นเพื่อความเข้มแข็งให้สื่อของชุมชนส่งสารสนเทศเพื่อกับชนบทมากขึ้น

ถ้าโทรทัศน์ไทยยังอาศัยกลไก เครือข่าย แห่งชาติ อาศัยวิทยุโทรทัศน์ที่มีกำลังส่งสูงๆ แห่งชาติหรือในเมืองเห็นหลัก ข่าวสารก็มักจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับเมืองเป็นส่วนใหญ่นะเดี๋ยวนี้ ปัญหาของชุมชน ความสนใจต่างๆ ก็ถูกละเลยไปมาก

ดังนั้นจะต้องสร้างโอกาสในขอบเขตซึ่งกำหนดแผนความถี่ต่างๆ ต้องคำนึงถึงเรื่องการสร้างโทรทัศน์ชุมชน ให้ชุมชนเขามีโอกาสที่จะส่งกระจายเสียงต่างๆ ที่บอกว่าชุมชนของตนเองมีอะไร

ปัจจุบันเรายังจะสนใจประเด็นวิทยุชุมชน เพราะลงทุนในระดับหมื่น แต่สนใจเรื่องโทรทัศน์ชุมชนน้อย เพราะเกรงจะมีค่าใช้จ่ายมาก แต่เทคโนโลยีในอนาคต โทรทัศน์ดิจิทัลจะมีต้นทุนต่ำลง บีบอัดสัญญาณได้มากขึ้น คู่มากับการเป็นสื่อของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน

ข้อเสนอแนะจากการศึกษาด้านหนึ่งคือการเพิ่มการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาในชุมชนด้วยการเปิดให้จัดตั้งโทรทัศน์ชุมชน

ในการกระจายอำนาจทางการสื่อสารทางโทรทัศน์อย่างหนึ่ง คือ การให้มีโทรทัศน์ชุมชน ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิที่ตอบคำถามประเด็นนี้เห็นว่าประเทศไทยทำได้ มีประโยชน์และจำเป็นที่จะเป็นการเพิ่มสารสนเทศเพื่อการศึกษา ซึ่งตรงกับความต้องการของชุมชนท้องถิ่นมากกว่ารายการโทรทัศน์ซึ่งมาจากส่วนกลาง

นักวิชาการทางนิเทศศาสตร์ส่วนใหญ่เห็นว่า โทรทัศน์ชุมชนทำได้และควรทำ โดยเฉพาะในยุค ซึ่งกำลังเปลี่ยนสู่โทรทัศน์ดิจิทัล ซึ่งบีบอัดเพิ่มช่องสัญญาณได้มาก นักนิเทศศาสตร์หลายตั้งปัญหาว่าใครที่พร้อมจะทำ

ทางเทคโนโลยีโทรทัศน์ก็มีโอกาสเปิดโทรทัศน์ชุมชนได้ เพียงแต่ว่า จะจัดทำหรือไม่ ในระบบเสรีและนายทุนใหญ่ มักจะไม่ให้ความสนใจไม่อยากจะให้มันหลากหลายไม่อยากจะให้มันหลากหลายไม่อยากจะให้มันลักษณะที่ไม่เป็นพาณิชย์ ถ้าเป็นโทรทัศน์ส่วนกลางตลาดจะกว้างขวางกว่า ผู้จัดทำน่าจะเป็นชุมชนหรือภาคประชาชน

3. วิทยุกระจายเสียงไทย

จากการศึกษามีข้อเสนอแนะสำหรับวิทยุกระจายเสียงไทยจะคล้ายกับสื่อโทรทัศน์ คือ ควรมีการจัดสรรคลื่นวิทยุใหม่ ให้มีสถานีเฉพาะเพื่อการศึกษาของสถาบันทางการศึกษากว้างขวางมาก

ขึ้น คิวสนับสนุนวิทยุของเอกชนและวิทยุชุมชน ให้นำเสนอสารสนเทศเพื่อการศึกษาตรงกับความต้องการของผู้ฟังมากขึ้น แทรกความบันเทิงในสารสนเทศเพื่อการศึกษา หรือ แทรกสารสนเทศเพื่อการศึกษาในรายการบันเทิงมากขึ้น

ในด้านผู้ฟังต้องปลูกฝังในระบบการศึกษาให้เลือกฟังรายการสารสนเทศเพื่อการศึกษาเชิงวิเคราะห์มากขึ้น รวมทั้งการศึกษาในระบบต้องเน้นการวิเคราะห์และการใช้ความคิด ข้อมูลสารสนเทศมากขึ้น

การเปลี่ยนแปลงตามการจัดสรรคลื่นวิทยุกระจายเสียงใหม่ตามรัฐธรรมนูญมาตรา 40 กับสารสนเทศเพื่อการศึกษาในสื่อวิทยุ

หลักกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 วางหลักไว้ว่าให้คลื่นวิทยุและคลื่นโทรทัศน์ใช้เพื่อประโยชน์ของสาธารณะ

จากหลักฐานดังกล่าวจึงต้องการมีการเรียกคืนคลื่นวิทยุและโทรทัศน์คืนทั้งหมด ยกเว้นส่วนที่ได้รับสัมปทานไปก่อนที่จะมีมาตรา 40 และสัมปทานยังไม่หมดอายุ คลื่นที่เรียกคืนมาต้องการจัดสรรใหม่หมดโดยมีคณะกรรมการกิจการวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ (กสช.) เป็นองค์กรอิสระทำหน้าที่ควบคุมดูแลการจัดสรรคลื่นวิทยุและโทรทัศน์ การจัดสรรมีแนวโน้มจะแบ่งคลื่นให้ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน แต่ยังคงอยู่ในระหว่างการพิจารณาเพราะ กสช. ซึ่งมีการคัดเลือกแล้วแต่ยังไม่ได้รับการแต่งตั้ง เนื่องจากบางส่วนมีคุณสมบัติไม่ถูกต้องในแง่ของการมีส่วนได้เสียในกิจการวิทยุหรือโทรทัศน์

นักวิทยุโทรทัศน์ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการจัดสรรคลื่นให้ภาครัฐ เอกชน และประชาชน แต่ต้องมีอัตราที่เหมาะสมเพราะหากภาครัฐกิจเอกชนมีส่วนมากเกินไป สารสนเทศเพื่อการศึกษาจะมีไม่มากเพราะมีตัวอย่างในปัจจุบัน หากอยู่ในภาครัฐอาจมีปัญหาเรื่องคุณภาพ ประสิทธิภาพและความคิดสร้างสรรค์ แนวทางที่เสนอ ส่วนใหญ่ขอให้เพิ่ม วิทยุ ภาวประชาชน ภาคประชาสังคม และเป็นองค์กรสื่ออิสระ

การจัดตั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงให้เป็นช่วงเฉพาะของสารสนเทศเพื่อการศึกษาในการจัดสรรคลื่นวิทยุโทรทัศน์ใหม่ ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นด้วยที่ให้มีช่องเฉพาะที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษา โดยเฉพาะในสถานีวิทยุกระจายเสียงซึ่งต้นทุนไม่สูงมากเกินไปเมื่อเทียบกับสถานีโทรทัศน์ อีกประการหนึ่งสถานีกระจายเสียงของไทยที่ตั้งขึ้นแล้วก็มีมากกว่า 500 สถานี สามารถนำมาจัดเพื่อการศึกษาโดยตรงได้บางสถานี ในรายละเอียดส่วนใหญ่จะให้ข้อมูลว่าหน่วยงานใดควรเป็นผู้ผลิตและเผยแพร่

นักนิเทศศาสตร์เห็นว่าสถาบันการศึกษาหรือสถาบันอิสระซึ่งมีศักยภาพทำสถานีวิทยุของตนเองได้ น่าจะแบ่งคลื่นให้จัดทำ แต่รูปแบบเนื้อหาจะมีลักษณะเฉพาะ

“ถ้าเป็นวิทยุ ถ้าเป็นวิทยุรามฯ หรือ มสธ. น่าจะเปิดได้ และบรรยายสำหรับคนที่ไม่ยากได้ ประโยชน์เขาก็ฟังได้ แต่น่าจะไม่เหมือนวิทยุแบบจุฬาฯ ธรรมศาสตร์ ที่มีอยู่แล้วเป็นกลุ่มวิทยุเพื่อการศึกษาแต่ไม่ได้เอาห้องเรียนเข้าไปอยู่ในวิทยุ แต่เป็นการศึกษาคตามอัธยาศัย มีความรู้อะไรต่าง ๆ กระจายกันไป”

การจัดเวลาที่มีผู้ฟังมากสำหรับเผยแพร่สารสนเทศเพื่อการศึกษาทางวิทยุกระจายเสียง ปัญหาหนึ่งของการเผยแพร่รายการสารสนเทศเพื่อศึกษามักจะใช้เวลาที่ไม่ตรงกับกลุ่มเป้าหมายที่จะรับฟังได้โดยสะดวก เพราะเวลาที่มีผู้นิยมฟังมากที่สุดตามผังรายการมักจะเป็นบันเทิง การเปิดให้จัดตั้งวิทยุชุมชน และวิทยุของภาคประชาชน เพื่อเพิ่มสารสนเทศเพื่อการศึกษาในชุมชน

วิทยุชุมชนและวิทยุของภาคประชาชนเป็นของใหม่สำหรับสังคมไทย ในบางที่ประเทศเสรี ประชาธิปไตยชั้นนำ มีวิทยุชุมชนจำนวนมากมานานแล้ว การศึกษาพบว่ามีความสำคัญ๐ เกี่ยวกับวิทยุชุมชนกับการไหลเวียนของสารสนเทศเพื่อการศึกษาที่จะเพิ่มขึ้นในชุมชนหลายประเด็น ดังเช่นกลุ่มนักนิเทศศาสตร์ ส่วนใหญ่เห็นว่า

หากมีวิทยุชุมชนมาก ๆ ข่าวสารเร็วความรู้ความรู้น่าจะมีการกระจายมาก หรือจะดีขึ้นเทียบ กับวิทยุกระแสหลัก มันเป็นกระแสที่ห้ามยาก เพราะวิทยุเป็นสื่อที่สามารถสร้างง่ายในแง่ของการ เป็นวิทยุชุมชน เพราะมันสามารถส่งรายการคลื่นได้ในรัศมีที่ไม่ไกล และเกิดขึ้นง่ายและสาเหตุที่ เกิดขึ้นเร็ว เพราะว่าในอดีตสังคมเรายังไม่เคยเปิดโอกาสให้ประชาชนเป็นเจ้าของคลื่นได้ สังคม หลาย ๆ อย่างที่มีความจำเป็นที่ต้องมีปากเสียงของตัวเองในระดับชุมชน คือบทบาทชุมชนมันเข้ม แข็งขึ้นมันมีองค์กร กลุ่มต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย เหล่านี้จึงจำเป็นต้องมีสื่อ และสื่อมันจะต้องง่าย ๆ เช่น วิทยุของค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) อาจจะเป็นการช่วยเพื่อเพิ่มการเปิดรับสารสนเทศเพื่อ การศึกษาในชุมชนระดับตำบล ซึ่งรัฐบาลมีนโยบายจะจัดตั้งวิทยุของค์การบริหารส่วนตำบล โดยเริ่ม ต้นจัดตั้ง 400 สถานี อาจมีส่วนช่วยให้มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาเพิ่มขึ้นได้

จากการศึกษาพบว่าผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่ยอมรับว่า จะเป็นการช่วยเพิ่มสารสนเทศเพื่อ การศึกษาในระดับตำบล มีบางส่วนแม้ไม่ได้คัดค้านในแง่ของการเป็นเจ้าของว่าวิทยุอาจกลายเป็น เครื่องมือของฝ่ายบริหาร ไม่ใช่ของประชาชนในตำบลอย่างวิทยุชุมชน

เรียนรู้แล้วต้องเอาไปปรับใช้ได้เพราะใช้สื่ออย่างเดียวยังไม่ได้ผล มีคู่มือทดลองการเตรียม การวิทยุจริง ๆ ก็ต้องมีสื่อที่อยากทำกิจกรรมเลือกประชุมกลุ่มและมีกิจกรรมนั้น ๆ ต้องใช้เมล็ดมีเดีย ไปสเตอร์ ถ้ามีวิทยุชุมชนในด้านความรู้จะดีขึ้น ก็ต้องมีข้อมูลถ่ายทอด ในรายการที่มีเรื่องสำคัญไม่ เย็นเขี้ยวโดยการใส่ภาษาท้องถิ่น อันที่จริงวิทยุกระจายเสียงก็มีอยู่แล้ว เสียงตามสายก็มีบางเวลา ไม่ เหมือนวิทยุชุมชน ซึ่งไม่รบกวนใคร” (สัมภาษณ์ นักวิทยุโทรทัศน์ 29 มกราคม 2546)

5) ระบบการศึกษาไทย

จากการศึกษามีข้อเสนอแนะสำหรับระบบการศึกษาไทย เพื่อการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษา คือ

ควรมีการบูรณาการเชื่อมโยงสื่อมวลชนและการศึกษามากขึ้น ควรแทรกความรู้เท่าทันสื่อ การเลือกรับสื่อในระบบการศึกษาทุกระดับ

ควรฝึกฝนทักษะเชิงวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ เพื่อรับส่งสารสนเทศในลักษณะนี้มากขึ้น ควรหาวิธีให้ผู้เรียนเปิดรับและเคยชินกับการรับสารสนเทศเพื่อการศึกษา เพื่อลดช่องว่างของความรู้ และการพัฒนามนุษย์

ระบบการศึกษาไทย ควรสร้างวัฒนธรรมการอ่านและเขียนมากขึ้น โดยเปิดให้มีเสรีภาพทางการศึกษามากขึ้น

สำหรับรายการเพื่อการศึกษาโดยตรง ควรปรับปรุงวิธีการนำเสนอให้ดึงดูดความสนใจของผู้รับสื่อมากขึ้น โดยเฉพาะรายการเพื่อการศึกษาของมหาวิทยาลัยที่มีการเรียนการสอนทางนิเทศศาสตร์ ควรเป็นผู้นำในการผลิตและเผยแพร่รายการเพื่อการศึกษาให้ได้รับความนิยมนอกกว่าปัจจุบัน

เช่นเดียวกับผู้ให้สัมภาษณ์ซึ่งมาจากสื่อมวลชน เช่น นักวิทยุ โทรทัศน์ นักหนังสือพิมพ์ต่างก็เห็นว่าควรเปลี่ยนระบบการศึกษาให้รู้จักคิดและวิเคราะห์และนำการศึกษาไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันให้ได้ทันที

ขณะเดียวกันการสอนต้องปรับให้เข้ากับประชาชน เปลี่ยนวิธี เพราะสื่อมวลชนของประเทศใดมีลักษณะเป็นอย่างไร จะสะท้อนถึงลักษณะสังคมของประเทศนั้น สื่อมวลชนไทยมีสารสนเทศเพื่อการศึกษาไม่พอ ก็เพราะประชาชนไม่ชอบสักซึ่ง ญี่ปุ่น ยุโรป เขาสอนเด็กมาให้ชอบค้นคว้าอ่านหนังสือมากกว่าเด็กเราเยอะ แสดงว่าวิธีการบางอย่างทำให้สังคมในแต่ละประเทศต่างกัน เขาสาระเยอะ บริโภคสื่อเยอะ ของเราบริโภคก็น้อยสาระก็น้อย (สัมภาษณ์ นักวิทยุ โทรทัศน์ 20 มกราคม 2548)

ระบบการศึกษาต้องสอนให้เด็กรู้จักคิดและวิเคราะห์ให้เข้ากับวิถีชีวิตให้ได้ ไม่ใช่สอนไปแล้วนำมาใช้ไม่ได้เลย ในลักษณะที่ข้อสอบปรนัยเป็นส่วนหนึ่งที่ปิดโอกาสความคิดของเด็กมีน้อย เด็กรุ่นปัจจุบันจะตอบเป็นอย่างเดียว แต่ทำให้เขียนเรียงความด้วยทำลำบาก สะท้อนภาพว่าเด็กไม่ค่อยได้ฝึกคิดแบบวิเคราะห์ ทางแก้หลักสูตรต้องสอนให้เด็กรู้จักคิดแล้วนำไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน ทั้งการอาชีพและไปใช้ในวิถีชีวิต สื่อมวลชนมีบทบาทที่สำคัญจะช่วยเสริมได้

“เป็นเพราะพื้นฐานการศึกษาเราไม่ได้สอนให้การอ่านเป็นสิ่งสำคัญและต้องมีตลอดเวลา ระบบการศึกษาต้องส่งเสริมการอ่านเป็นเรื่องสำคัญ ต้องปลูกฝังให้เด็กเห็นว่าไม่รู้อะไรแล้วจะเกิดอะไรขึ้น” (สัมภาษณ์ นักการศึกษา 12 กุมภาพันธ์ 2546)

นักการศึกษาบางส่วน แนะนำให้มีการบูรณาการเชื่อมประสานของการศึกษาเข้ากับสื่อมวลชนให้สื่อมีส่วนสนับสนุนการศึกษาทุกระบบมากขึ้น ให้มีส่วนเกี่ยวข้องในการศึกษาได้เรียนรู้เรื่องสื่อมากขึ้น ทางแก้ในระบบสื่อ คนที่จะทำเรื่องการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องสื่อมันต้องรวมกันเป็นระบบ

“สารสนเทศที่มีอยู่มากมาย คนที่สอนที่จะกำหนดมีปัญหาว่าตัวเองไม่มีความรู้เรื่องสื่อ คือไม่เข้าใจว่าจะทำอย่างไรให้สื่อเข้ามาเป็นส่วนสำคัญในระบบการศึกษาให้ได้” (สัมภาษณ์ นักการศึกษา 27 มกราคม 2546)

ในสภาพความเป็นจริง ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ เห็นว่า การผลิตสารสนเทศเพื่อการศึกษาเผยแพร่ทางสื่อมวลชนของสถาบันการศึกษา ยังทำได้ไม่ดี ทำให้การสื่อสารมีประสิทธิผลไม่มากนัก แม้แต่ผู้ซึ่งเป็นผู้ผลิตและเผยแพร่เองก็ยอมรับ โดยมีเหตุผลด้านการเป็นของรัฐ ความเป็นราชการ และงบประมาณน้อย

ในขณะที่นักการศึกษาชี้ปัญหาว่าเป็นเพราะการศึกษาแบบแยกส่วนไม่เป็นองค์รวม ไม่เห็นความสำคัญของการนำสื่อมวลชนมาใช้เผยแพร่สารสนเทศเพื่อการศึกษา

“ระบบการศึกษาโดยรวมมันแยกส่วนกัน ไม่เข้ากัน ความจริงเราเอาสื่อเป็นสื่อการสอนที่ดีที่สุด ความจริงสื่อบางสื่อมันก็เป็นครูอันหนึ่ง แต่คนมองไม่เห็นประเด็น” (สัมภาษณ์ นักการศึกษา 27 มกราคม 2546)

ผู้ปฏิบัติงานในสื่อที่ไปสัมภาษณ์ได้ยกตัวอย่างรายการในสื่อมวลชนบางรายการ ซึ่งจัดได้ดีกว่าเนื้อหาการสอนในห้องเรียนเสียอีก

4) หนังสือพิมพ์ไทย

จากการศึกษามีข้อเสนอแนะสำหรับหนังสือพิมพ์ สำหรับการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาคือ ควรเพิ่มปริมาณการรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาทางหนังสือพิมพ์ โดยการปลูกฝังการรักการอ่านและเขียนแนววิเคราะห์ในระบบการศึกษาไทยมากขึ้น

ในด้านเนื้อหาควรลดเนื้อหาด้านความขัดแย้ง ความรุนแรง ขั้วทางเพศ และเนื้อหาที่เป็นส่วนตัว แต่เพิ่มเนื้อหาที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษามากขึ้น ในส่วนของเนื้อหาที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาเพิ่มขึ้น ในส่วนของเนื้อหาสารสนเทศที่ได้รับความสนใจน้อย แต่จำเป็นสำหรับพัฒนาในอนาคต เช่น เนื้อหาด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การรักสันติ อหิงสา ควรหาวิธีนำเสนอให้หลากหลายน่าสนใจ เช่น แทรกสารสนเทศเชิงบันเทิง ผ่อนคลาย ในหนังสือพิมพ์เชิงคุณภาพมากขึ้น

หนังสือพิมพ์เชิงคุณภาพควรแทรกสารสนเทศที่เข้าใจง่ายขึ้น และหนังสือพิมพ์เชิงปริมาณควรเพิ่มสารสนเทศเพื่อการศึกษา

นักนิเทศศาสตร์เห็นว่าหนังสือพิมพ์ต้องเสนอสารสนเทศที่อ่านเข้าใจง่าย เพราะหนังสือพิมพ์เป็นสาธารณกรรมเร่งด่วน ทั้งผู้ผลิตและผู้อ่าน

ตัวอย่างที่ไทยรัฐมีขอขานาตลอดเพราะการเสนอข่าว การเขียนข่าว การจัดหน้า กว่าหนังสือพิมพ์หลายๆ ฉบับ มีคอลัมน์ให้เลือกมาก อ่านเข้าใจง่าย เพราะคนส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีเวลาที่จะมานั่งพินิจอ่าน หรือมาวิเคราะห์นานๆ แต่สามารถที่จะรู้เรื่องโดยเร็ว เพราะโดยทั่วไปผู้อ่านไม่ต้องการสารสนเทศเพื่อการศึกษา มาก รวมทั้งในอดีตหนังสือพิมพ์คุณภาพไม่ค่อยมีคนเขาหันมาอ่านเชิงปริมาณ จำนวนจำหน่ายเลขพุ่งสูงขึ้น

สอดคล้องกับงานศึกษาเชิงสำรวจที่มีผู้อ่านไทยรัฐมากที่สุดเกือบทุกคอลัมน์ แม้จะเป็นคอลัมน์ที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาสูงก็ตาม

จากการเยี่ยมชมดูงานไทยรัฐ จะมีหอประวัติศาสตร์แสดงการพัฒนาหนังสือพิมพ์ตามประวัติของเจ้าของผู้คุมงานหนังสือพิมพ์ไทยรัฐมายาวนาน คือ นายกำพล วัชรพล ซึ่งมีความรู้เพียงชั้นประถมศึกษา ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์บางส่วนเห็นว่า เป็นส่วนหนึ่งที่ไทยรัฐสามารถทำสื่อให้ผู้ใช้มีความรู้เข้าใจได้ดี เพราะเจ้าของจะเข้าใจความต้องการของชาวบ้านที่มีการศึกษาไม่มาก ทำให้ตลาดหนังสือพิมพ์ไทยรัฐครอบคลุมได้กว้างทุกระดับ

ในอีกด้านหนึ่ง หนังสือพิมพ์ก็เช่นเดียวกับสื่อมวลชนที่ต้องการสารสนเทศที่มีลักษณะเป็นการบันเทิง ผ่อนคลายแรกไว้ในบทความ คอลัมน์หรือแม้แต่การหาข่าวซึ่งเป็นเรื่องเล็กๆ แต่ผู้ค้นคว้ารู้ก็สามารถทำการตลาดให้ผู้อ่านนิยมได้

ตัวอย่างเช่น ผู้ปฏิบัติงานในชมชัดลึก ชี้ให้เห็นว่า หนังสือพิมพ์ชมชัดลึก พยายามหาอะไรที่เป็นสื่อบุคคล เบาสมอง กุกกัก น่าสนใจวิเคราะห์ บางเรื่องก็ไม่จำเป็นต้องเป็นเรื่องใหญ่โต แต่รู้จักจับเอาประเด็นที่น่าสนใจมานำเสนอ

สอดคล้องกับงานศึกษาเชิงสำรวจที่พบว่าผู้อ่านจะเลือกอ่านคอลัมน์ว่าไรดี สนทนาข่าว บทความ สารคดี ที่ให้ทั้งความรู้และบันเทิงมากกว่าคอลัมน์วิเคราะห์เชิงลึก

สอดคล้องกับความเห็นนักนิเทศศาสตร์ส่วนใหญ่ที่เห็นว่า สารสนเทศเพื่อการศึกษาที่แทรกบันเทิงหรือมีบันเทิงหรือมีบันเทิงแทรกจะมีผู้รับมาก

ทั้งนี้เพราะความรู้ทำให้เป็นบันเทิงได้ เป็นบันเทิงที่มีสาระ บันเทิงล้วนๆ หนังสืออ่านเล่น นวนิยาย ก็มีกลุ่มผู้อ่านกลุ่มหนึ่ง มีสาระบ้าง ก็เป็นอีกกลุ่มหนึ่ง หากมีทั้งได้ทั้งความรู้สาระได้ทั้งบันเทิงกลุ่มผู้เปิดรับสื่อก็จะกว้างขึ้น

แนวทางแก้ไขปัญหาค่าจำนวนผู้อ่านสารสนเทศเพื่อการศึกษาในหนังสือพิมพ์

จากการศึกษาผู้ทรงคุณวุฒิในด้านต่างๆ ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาทางการตลาดของหนังสือพิมพ์ที่มีสารสนเทศเพื่อศึกษามากกว่า มีความหมายจะผลิตหนังสือพิมพ์ขึ้นดีแต่ไม่ตรงกับความต้องการของตลาด จึงมีปัญหาคาดทุน

นักหนังสือพิมพ์ได้ยกตัวอย่างกลุ่มหนังสือพิมพ์ผู้จัดการและกลุ่มเดอะเนชั่นว่า มีธุรกิจแตกแขนงมากเกินไป ถ้าจะมองในแง่ทฤษฎีแล้วเจ้าของหนังสือพิมพ์ที่มีคุณภาพมีความคิดทำหนังสือ

พิมพ์ได้ก่อนข้างถูกต้องสมบูรณ์ แต่ไม่ประสบความสำเร็จเพราะมีผู้อ่านน้อย บางฉบับก็ไปขยายตัว
ในธุรกิจใกล้เคียงจนขยายตัวมากเกินไป และเมื่อธุรกิจที่ไม่มีเงินกำไรเกิดขึ้นมาเป็นการผลิต
และเป็นผลร้ายต่อหนังสือพิมพ์ได้

ในขณะที่เดียวกันหนังสือพิมพ์ที่มีสารสนเทศไม่มากอย่างไทยรัฐ จะได้รับความนิยม มีผู้
อ่านมากโดยตลอด มีรายได้สูงทั้งยอดขายและยอดโฆษณาส่วนหนึ่งเป็นเพราะการเข้าสู่ตลาดมวลชน
ซึ่งกว้างกว่า

นักหนังสือพิมพ์ซึ่งเคยเป็นบรรณาธิการไทยรัฐมาช้านาน ได้ให้ข้อมูลว่า

หนังสือพิมพ์สามารถแบ่งคนอ่านออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่ม A พวกนาย Bank พวกที่อยู่ระดับสูง

กลุ่ม B ครู อาจารย์ในมหาวิทยาลัย ครูหรือข้าราชการระดับล่างลงมา

กลุ่ม C พวกพ่อค้า แม่ค้า นักธุรกิจธรรมดา

กลุ่ม D พวกกรรมกร ชาวไร่ชาวนา ในระดับล่าง

แต่ละกลุ่มนักหนังสือพิมพ์จะมีตลาดของตนเอง อย่างไทยรัฐพยายามที่จะสนองรับผู้เสีย
เปรียบคือกลุ่มล่างที่มีการศึกษาน้อย

การที่ไทยรัฐสามารถทำตลาดได้ถึงผู้มีการศึกษาน้อยได้ ไทยรัฐต้องทำให้ผู้มีการศึกษาน้อย
อ่านเข้าใจ แม้แต่สารสนเทศเพื่อการศึกษาก็สามารถทำให้เขาสมองเข้าใจง่ายได้

นักหนังสือพิมพ์ให้ข้อมูลว่า หนังสือพิมพ์ฉบับขยายธุรกิจกว้างขวางเกินไป ทำให้ไม่มีเวลา
จัดการย่อยสารสนเทศอย่างลึกซึ้งหรือให้ง่ายลงได้

การที่สื่อหนังสือเมืองไทยเป็นแบบปัจจุบันก็เป็นสิ่งแสดงถึงรสนิยมของคนไทยเป็นอย่างนี้
หนังสือพิมพ์บางกลุ่มจึงปรับตัวเช่น มติชนกับตัวเป็นข่าวสด และไทยรัฐปรับตัวเป็นไทยโพสต์ เข้ม
ขึ้นไทยโพสต์ก็จะแย่ง กลุ่มเนชั่นออกมชดล็ก Bangkok Post ก็ออกโพสต์ทูเดย์ เป็นภาษาไทยมันก็
มาแข่งทางธุรกิจแข่งกัน คมชัดลึกตอนนี้อุดดี เหมาะออกมาเป็นแบบไทยรัฐจะขายดี แต่นัก
หนังสือพิมพ์เห็นว่า หนังสือพิมพ์เชิงปริมาณขายดีแต่คนไทย 63 ล้านคน ยังอยู่ที่เดิม ถ้าทราบใน
ฐานการศึกษาไม่เปลี่ยนยังอยู่ที่เดิม แต่สินค้าเพิ่มขึ้นก็จะดีขึ้นยาก มันก็แข่งกันชอยตลาดลงไป เมื่อ
ชอยตลาดลงไปมีตัวเลือกมากขึ้นแต่อยู่ที่เดิมฐานมันยังไม่เปลี่ยน คือ ทีมงานสู้ไทยรัฐไม่ได้ หนังสือ
พิมพ์หลายฉบับพยายามให้มาเป็นไทยรัฐที่นี้จุดอ่อนของกลุ่มพวกนี้ “กลุ่มเนชั่นมันก็ออกทีวี
กรุงเทพธุรกิจออกไม่รู้ก็สื่อ วิทย์และมาออกอะไรกันหนักหนา ไปออกวิทย์มักพูดเหมือนกัน แม้จะ
มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาสูง” (สัมภาษณ์ นักหนังสือพิมพ์ 3 กุมภาพันธ์ 2546)

“ต่างประเทศก็มีนะอาจจะมีคนประสบความสำเร็จมันเล่นคุมหมดทุกสื่อ แต่ของเรามันมี
หลายฉบับ หลายสื่อ แต่คนเดิมใจ ไปไหนก็หุ่ย วิทย์ก็หุ่ย ตรงไหนก็หุ่ย หนังสือพิมพ์ก็หุ่ย
กรุงเทพก็หุ่ย และหุ่ยวันหนึ่งๆ มี 24 ชั่วโมงจะเอาอะไรมาพูดกันหนักหนา ขาดทุกกว่าพันล้าน
นี่ใจอะไรมาขาย หุ่ยมันมากเกินไปในแต่ละวันมากเกินไป ใช้แต่คนเดิมไม่พอไม่ลงทุนเรื่องคน

ผมใช้คำว่าไม่ลงทุน ประหยัด เช่น ใช้คนเดิม เช่น เนชั่นสุดสัปดาห์ก็คือคนเดิมมาเขียนแล้วแต่งเนื้อเรื่องใหม่อยู่ที่บริบท...

...บริบทคนไทยไม่รับสื่อสิ่งพิมพ์อันนี้ด้วย บริบทฐานการศึกษาไม่พอด้วยแล้วไอ้นี้ไม่อยู่ในกลุ่มองค์กรของมันเองด้วย ปัญหาในองค์กรหมายความว่า มันขยายสื่อหลายชนิดแต่บุคลากรเดิมเมื่อบุคลากรเดิมคนหนึ่งจะต้องทำที่ที่ กังาน (สัมภาษณ์ นักหนังสือพิมพ์ 3 กุมภาพันธ์ 2546)

ในขณะที่เดียวกันนักการศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิที่ไม่ใช่นักหนังสือพิมพ์ ไม่ได้เป็นการแก้ปัญหาภายในหนังสือพิมพ์แต่เป็นห้วงด้านจรรยาบรรณ เห็นว่าหนังสือพิมพ์ควรจะมีการควบคุมกันเองมากขึ้น

การสร้างวัฒนธรรมรักการอ่านในผู้อ่านหนังสือพิมพ์

จากการศึกษาพบว่า จำนวนยอดพิมพ์หนังสือพิมพ์ของไทยเมื่อเทียบกับประเทศแถบตะวันตกแล้วค่อนข้างน้อย และหนังสือพิมพ์ที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาสูงก็ยังมีสถิติการพิมพ์และการจำหน่ายน้อยลงไปอีก

ในด้านของการศึกษาเชิงสำรวจ ยอดการอ่านหนังสือพิมพ์ คอลัมน์ที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาสูงมียอดการอ่านต่ำ อยู่ในระดับร้อยละ 10-30 ในขณะที่ยอดของผู้ไม่อ่านสารสนเทศเพื่อการศึกษาหลายคอลัมน์สูงมาก

จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่า ควรต้องเริ่มสร้างวัฒนธรรมการอ่านทั้งที่บ้านและโรงเรียน การศึกษาต้องเปลี่ยนฝึกให้คนเขียนอ่านมากขึ้น นักการศึกษาเห็นว่า

...วัฒนธรรมที่ประชาชนไทยไม่ชอบการอ่านไม่ว่าวัฒนธรรมการอ่านมาตั้งแต่เด็ก ไม่ชอบคิดอะไรลึกๆ มันเกี่ยวกับระบบการศึกษา ต้องโยงปัญหาทางการศึกษาและวิธีการแก้ไขด้วยการศึกษา ควรเปลี่ยนการเรียนการสอนโดยที่เน้นจดเน้นจำเป็นหลัก...

...คิดว่าควรเริ่มที่ครู ต้องเป็นอย่างไรที่จะให้ครูเพื่อที่จะค้นหา อ่านแล้วก็จดความเอาแล้วก็มาถกเถียงความกัน ให้เด็กได้รู้ความรู้ไม่ได้อยู่ที่ครูอยู่ที่เพื่อน อยู่ที่หนังสือ เอกสาร อินเทอร์เน็ต อะไรก็แล้วแต่อันนั้นมันถึงเริ่มรู้ คือชาวด์เซ็นเตอร์เป็นทฤษฎีที่คิดแต่ยังมีคนทำน้อย ขณะเดียวกันต้องให้เขียนมากขึ้น ตอนนี้อ่านอย่างเดียว คือถ้าเขียนเยอะเขาก็อ่านมากเอง เพราะเขาจะชินกับการเขียน แล้วเขาจะอ่านมากขึ้น (สัมภาษณ์ นักการศึกษา 18 มกราคม 2546)

นอกจากการปลูกฝังการอ่านและเขียนในโรงเรียนแล้ว ต้องมีการปลูกฝังเรื่องการรับสื่อ วิธีคัดเลือกสารสนเทศ ความรู้เท่าทันในสื่อมวลชนอีกด้วย

ผู้ให้ข้อมูลทางสื่อมวลชนเห็นว่า ควรฝึกให้เด็กรู้จักคิดและวิเคราะห์ด้วย เด็กจึงจะหันไปรับสื่อที่มีการคิดและวิเคราะห์หรือมีสารสนเทศเพื่อศึกษามากๆ ได้

...หนังสือพิมพ์ที่ขายดีที่สุดไทยรัฐ 1 ล้านฉบับ ในขณะที่มติชนขายได้ 2 แสนฉบับ สังกัดจากคนที่อ่านหนังสือพิมพ์ไทยรัฐมันแบ่งกลุ่มได้ระดับกลางถึงล่าง ส่วนคนที่อ่านกรุงเทพธุรกิจ ผู้

จัดการคนมีความรู้ นักธุรกิจ ต้องคิดว่าประเทศไทยมีคนกลุ่มไหนมากและควรเพิ่มด้านไหน ทางแก้ ต้องปลูกฝังทางด้านการศึกษาให้รู้จักวิเคราะห์ว่าหนังสือแบบนี้ให้ความรู้หรือไม่...

...สมมติแต่ละครอบครัวเขาชอบอ่านหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ แบบชาวบ้านชาวบ้าน คนที่อยู่ในครอบครัวก็ติดอย่างนั้นไป เพราะเขาไม่ชอบคิดวิเคราะห์ปัญหาบ้านเมือง แต่ทำไมอีกบ้านไม่ชอบแบบนั้น มันขึ้นอยู่กับปลูกฝังการให้ความรู้ การศึกษา ติดตามข่าวสาร พื้นฐานภายในครอบครัวเป็นส่วนประกอบที่สำคัญ...(สัมภาษณ์ นักการศึกษา 20 มกราคม 2546)

ในปัญหาอีกด้านหนึ่งที่สังคมต้องหาทางแก้ไขคือ การที่หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นขยายตัวได้น้อย เมื่อเทียบกับหนังสือพิมพ์ส่วนกลาง และประเทศที่หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นขยายมาก เช่น สหรัฐอเมริกา ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่าเพราะพื้นฐานความสนใจของประชาชนในเมืองและในชนบทก็ต่างกัน ความรู้พื้นฐานต่างกัน ทำให้หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นเติบโตช้า หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ชุมชนเป็นสื่อทางเลือกที่ดี แต่จะต้องสามารถหิบบกประเด็นที่มีผลต่อประเทศสูง หากคิดอยู่ในชุมชนนั้นตลอดก็จะเล็ก ถึงแม้สื่อชุมชนจะมีคุณภาพแต่ต้องเป็นคุณภาพที่กว้างด้วย เช่น ชุมชนที่อยู่เชียงใหม่เขา แต่เขียนประเด็นที่มีต่อประเทศชาติบ้างก็อาจจะโตได้กว้างขึ้น

“มันเข้ากับโอเปอไรเซชัน อเมริกาคอนข้างพิเศษ เรื่องสภาพเศรษฐกิจเกี่ยวกับสังคม ลอสแอนเจลิสต้องเขียนถึงยุโรป แต่ละพื้นที่มีความต้องการสูง ญี่ปุ่นหนังสือพิมพ์ความรู้หนังสือของเขาคอนข้างสูง ยอดขายหนังสือพิมพ์ก็สูงแต่หนังสือพิมพ์ท้องถิ่นของเขาน้อยมากไม่โต ของไทยคล้ายญี่ปุ่นมากกว่าอเมริกา มันอยู่ที่แต่ละท้องถิ่น การกระจายอำนาจด้วย (สัมภาษณ์ นักหนังสือพิมพ์ The Nation 17 มีนาคม 2546)

5) ภาครัฐ

จากการศึกษามีข้อเสนอแนะสำหรับภาครัฐ ในการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษา ผ่านสื่อมวลชน คือ ภาครัฐควรถือเป็นนโยบายให้สารสนเทศเพื่อการศึกษา เป็นสาธารณูปโภคแห่งชาติ (National Information Infrastructure) ใช้สนับสนุนการพัฒนาทุกระบบ ให้เป็นการพัฒนาที่รวดเร็วและยั่งยืน

รัฐควรถอนตัวจากการผูกขาดครอบงำ เป็นเจ้าของสื่อกระจายเสียงแต่ผู้เดียว ลดการใช้ระบบราชการบริหารวิทยุและโทรทัศน์จำนวนมากจนเกินความจำเป็น เช่น วิทยุและโทรทัศน์ของทหารและกรมประชาสัมพันธ์ นอกจากนั้นควรให้อิสระและเสรีภาพกับสื่อมวลชนในการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาอย่างสมบูรณ์ ในแนว NHK, BBC แม้สื่อมวลชนนั้นจะเป็นสื่อมวลชนของรัฐก็ตาม

รัฐควรสนับสนุนวิทยุและโทรทัศน์ของท้องถิ่น และของสังคมเพื่อรับส่งสารสนเทศเพื่อการศึกษาตรงกับความต้องการของท้องถิ่นมากขึ้น

ในอีกด้านหนึ่งมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการสร้างความเป็นมืออาชีพทางการผลิตสารสนเทศเพื่อการศึกษาทางโทรทัศน์

นักการศึกษาเห็นว่าการจัดรายการสารสนเทศเพื่อการศึกษาของสื่อโทรทัศน์ไทย ยังมีความเป็นมืออาชีพน้อย ต้องเพิ่มคุณภาพคน ดังเช่นความเห็นนักการศึกษาส่วนใหญ่เห็นว่า

“สื่อของต่างประเทศส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็น BBC, CNN, NHK มันยังมีความเป็นมืออาชีพเยอะ จับใจ และมันลงไปทุกจุดได้ ของเราช่อง 11 เราน่าจะคล้าย BBC แต่มันไปไม่ถึงดวงดาว มือไม่ถึง คุณภาพคนก็ยังแย่” (สัมภาษณ์ นักการศึกษา 27 มกราคม 2546)

ในส่วนของการปฏิรูปราชการ จุดของการปฏิรูปราชการวิธีคิดมันเปลี่ยนไปทั้งระบบ เดิมราชการมุ่งกระบวนการปฏิบัติของตัวเองเป็นที่ตั้ง แต่ปฏิรูปอันใหม่มุ่งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับประชาชนเป็นหลัก คือการเปลี่ยนแปลงจากที่ผ่านมามีรูปแบบปฏิบัติตามหน้าที่ แต่ที่เกิดขึ้นใหม่คือ ประสิทธิภาพต่อหน่วยคือการวัดกำไร ขาดทุน มีต้นทุน มีกำไร สื่อรัฐไม่เคยคิดต้นทุน ภาคสาขาและบริการประชาชนจะเอาจากเรตติ้งมาวัดไม่ได้ แต่ต้องเอามาปฏิรูปสื่อของทางราชการกันทั้งระบบ

ลักษณะการทำงานเป็นหน้าที่ ในขณะที่สื่อทำงานเป็นทีมแต่ระบบราชการทำยากต้องทำงานเป็นทีม การใช้เทคโนโลยีก็คิดปัญหาเงินทุนและบุคลากร ระบบก็ยังมีปัญหาการของทางธุรกิจคอร์ปชั่น สื่อในระบบราชการจึงต้องเปลี่ยน (สัมภาษณ์ นักวิทยุโทรทัศน์ 18 มกราคม 2546)

สื่อมวลชนในภาครัฐที่ผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อเสนอแนะหลายส่วนงานเช่น สำนักข่าวไทย กรมประชาสัมพันธ์ อสมท. และช่อง 5 ซึ่งมีข้อเสนอแนะโดยสรุปบางส่วนคือ

...สำนักข่าวไทยนี้จะให้เป็นในระดับ บีบีซี เอ็นเอสเค เป็นไปได้แต่ต้องเปลี่ยนวิสัยทัศน์ใหม่ต้องเปลี่ยนเป็นสำนักข่าวโลกด้วย ต้องผลิตและเผยแพร่เป็นภาษาอังกฤษ จะต้องมีการพัฒนากันเยอะ “ต้องแสดงบทบาทให้เห็นว่าสำนักข่าวมียบทบาท สำนักข่าวมันมีบทบาทสำคัญจะทำให้เราสามารถจะป้อนข่าวไปสู่ต่างประเทศได้สร้างภาพลักษณ์ให้แก่ประเทศได้”..(สัมภาษณ์ นักนิเทศศาสตร์ ธันวาคม 2545)

แนวทางส่งออกสารสนเทศ ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่แนะนำให้มีคุณภาพของสารสนเทศ โดยการเน้นการวิจัยและพัฒนาให้มากขึ้น

...เราต้องลงทุนลงแรง และคุณจะต้องมีการวิจัย ที่จะหาข่าว เราก็ต้องมีสำนักข่าวแห่งชาติไทย ซึ่งน่าจะพัฒนาให้มากกว่านี้ สามารถที่จะส่งข่าวไปต่างประเทศได้ ส่วนด้านความรู้นี้มันก็ต้องมีการวิจัยใช้ใหม่แต่เราไม่เคยเห็นความสำคัญ ในการวิจัยประเทศไทยเป็นประเทศที่มีการลงทุนน้อยมากในด้านการวิจัยเพราะฉะนั้นจะหาความรู้จากไหนไปขายคนอื่นเขา... (สัมภาษณ์ นักนิเทศศาสตร์ 25 ธันวาคม 2545)

นักวิทยุโทรทัศน์ส่วนใหญ่ก็เห็นปัญหาของช่อง 11 คล้ายกันคือขาดแคลนงบประมาณ แต่มีวัตถุประสงค์ในการก่อตั้งที่เป็นจุดมุ่งหมายค่อนข้างสูงคล้ายกับ NHK ของญี่ปุ่น

ช่อง 11 ที่ออก รายการดีๆ แต่ขาดแคลนงบประมาณ ซึ่งเป็นปัญหาหลักที่แก้กันไม่ได้ในเรื่องปัจจัย และสาระในการดำเนินงาน เมื่อรัฐบาลให้งบมาไม่พอ แล้วรายการก็ออกมาไม่ดี เพราะมีงบมีน้อย อยากให้รายการเป็นรายการแบบ NHK รัฐบาลต้องเพิ่มงบประมาณ

อย่างไรก็ตามผลจากการสำรวจผู้ชมรายการที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาจาก มีผู้นิยมดูรายการช่อง 11 อยู่ในระดับใกล้เคียงกับช่อง 3, 7 โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ที่ใช้เวลาดูโทรทัศน์ในระดับวันละ 3-4 ชั่วโมง กลุ่มนี้จะต้องดูช่อง 11 มาก ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะช่อง 11 ก่อนข้างมีความมั่นคงในการนำเสนอรายการที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาอย่างสม่ำเสมอ ตั้งแต่เปิดสถานีมาโดยไม่มีโฆษณา แม้จะมีโฆษณาประกอบในปัจจุบันก็ยังคงใช้รายการที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาอยู่ตลอดไม่ได้เปลี่ยนเป็นบันเทิงเช่นช่องอื่นๆ

6) ภาคเอกชน

ภาคเอกชนเป็นเจ้าของหนังสือพิมพ์ทั้งหมด โทรทัศน์ 1 สถานี คือ ITV คือ เคเบิลทีวี แต่ภาคเอกชนในฐานะผู้เช่าและผู้รับสัมปทานมีบทบาทอย่างสูงในสถานีวิทยุและโทรทัศน์ ที่มีผู้รับชมฟังมากที่สุด และมีแนวโน้มว่าจะเป็นเจ้าของสถานีวิทยุโทรทัศน์เองได้ประมาณร้อยละ 20 ตามแนวบทบัญญัติ มาตรา 40 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย นอกจากนี้ก็มีภาคเอกชนที่มีบทบาทสำคัญยิ่งถึงการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาคือผู้ให้โฆษณา

จากการศึกษามีข้อเสนอแนะสำหรับภาคเอกชน ในการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาคือการเตรียมพร้อมสำหรับการเป็นเจ้าของสถานีวิทยุและโทรทัศน์ในแนวเดียวกับที่เป็นอยู่ในสหรัฐอเมริกาและยุโรป และการแข่งขันด้านสารสนเทศโดยเสรีตามข้อตกลงกับ WTO ในปี 2549 ภาคเอกชนในฐานะผู้ทำธุรกิจขนาดใหญ่ที่สุดในสื่อมวลชนไทย ควรเพิ่มการผลิตเผยแพร่สารสนเทศเพื่อการศึกษาในสื่อมวลชนไทยมากขึ้น ควรหาวิธีถ้าเอกชนไทยสามารถทำธุรกิจจำหน่ายสารสนเทศข่าวหรือสารคดีได้เช่นเดียวกับ CNN, Discovery

จากการศึกษาภาคเอกชนผลิตรายการสารสนเทศเพื่อการศึกษา มีประสิทธิผลมากกว่าภาครัฐ และได้ผลที่สุดในสารสนเทศเพื่อความบันเทิง ผ่อนคลาย ภาคเอกชนและผู้ให้โฆษณาควรลงทุนทางด้านสารสนเทศเพื่อศึกษามากกว่าเดิม

ผู้สนับสนุนด้านโฆษณาควรสนับสนุนรายการที่มีสารสนเทศเพื่อศึกษามากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่มีผู้ชมโทรทัศน์ หรือฟังวิทยุมาก

โดยสรุป สถานีวิทยุกระจายเสียงของส่วนราชการซึ่งก็คือสถานีวิทยุทั้งหมดต้องนำคลื่นมาจัดสรรใหม่ การจัดรายการจึงต้องสนองภารกิจของหน่วยงาน เช่น งานประชาสัมพันธ์ งานด้านความมั่นคง หรืองานด้านให้การศึกษา ปัจจุบันมีวิทยุกระจายเสียงของมหาวิทยาลัยหลายแห่งซึ่งให้เอกชนเช่ารายการ และจัดรายการภาคบันเทิงโดยไม่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษา ในอนาคตจะทำไม่

ได้เพราะแนวโน้มกฎหมายจะให้เจ้าของสถานีจัดรายการเอง อีกทั้งภาคประชาชนจะมีส่วนร่วมมากขึ้น สารสนเทศเพื่อการศึกษาน่าจะมีเพิ่มมากขึ้น

ในอีกด้านหนึ่ง มาตรา 40 จะเปิดให้มีการทำวิทยุเอกชนเพื่อหากำไรมากขึ้น นักวิทยุโทรทัศน์ให้ข้อมูลว่า

“การเกิดของมาตรา 40 นี้ทุกคนมองไปในเรื่องผลประโยชน์ นั่นก็คือกลุ่มคนซึ่งมี 2 กลุ่มคือกลุ่มคนหนึ่งซึ่งทำโทรทัศน์อยู่แล้วก็จะมีรายได้ทางโทรทัศน์ อีกกลุ่มหนึ่งยังไม่มีสิทธิ์ตรงนี้เพราะถูกกีดกันมันก็มองว่าก็จะได้เงินด้วย อันนี้เราจะมองเห็นชัดเจนเทียบกับสถานีวิทยุซึ่งเรียกว่าชุมชนขึ้นมา เขาทุกคนมองว่าถ้าเขาทำวิทยุขึ้นมาแล้วจะกำไร เพราะฉะนั้นอยากจะทำขึ้นมาตรงนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นว่าสื่อมวลชนปัจจุบันต้องทำตามอิทธิพลของผู้ให้โฆษณา ควรให้ดำเนินการปรับโครงสร้างหน้าที่สื่อมวลชนใหม่ ตามรัฐธรรมนูญไทยปี 2540 มาตรา 40 ให้มีสารสนเทศเพื่อศึกษามากขึ้น

...สื่อมวลชนมันก็ขึ้นอยู่กับโฆษณา ลองมองไปยังกลุ่มโฆษณา และลองขอพื้นที่เพื่อการศึกษาไม่เอาเรื่องบันเทิงจะได้ไหม อีกทั้งผู้บริโภคจะต้องมีทางเลือกมากขึ้น มาตรา 40 จะให้เกิดสื่อทางเลือกมากขึ้น ต่อไปอาจจะต้องทำสื่อมวลชนเพื่อการศึกษามากขึ้นในระบบการสื่อสารหลายๆ ด้าน (สัมภาษณ์ นักการศึกษา 27 มกราคม 2546)

ผู้ทรงคุณวุฒิเกือบทั้งหมดจะสะท้อนปัญหาใหญ่ของรายการที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาว่าจะมีปัญหาด้านโฆษณา ไม่นิยมให้เงินสนับสนุนพร้อมทั้งเสนอวิธีแก้ไขหลากหลายคือ ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิทางวิทยุโทรทัศน์ว่า โฆษณากลายเป็นตัวสำคัญในการกำหนดความอยู่รอดของสถานีโทรทัศน์ โดยยกตัวอย่างช่อง 11 ว่า

“เปิดช่อง 11 ปรากฏมันเป็นแบบ NHK หรือ BBC ในตอนเริ่มเปิดช่อง 11 คือไม่มีโฆษณา ก็รัฐจะให้เงินสนับสนุน แต่ว่าช่อง 11 ก็ไม่เคยได้รับ ช่อง 11 จึงมีเสรีภาพในตอนต้นๆ เพราะไม่ต้องพึ่งโฆษณา หลังจากนั้นก็ค่อยๆ เปลี่ยนไปที่เสรีนิด คือเริ่มด้วยการขอบุคคลคน ขอบุคคลห้างร้าน ตอนนี้อย่างไรก็ได้เต็มที่เลย” (สัมภาษณ์ นักวิทยุโทรทัศน์ มกราคม 2546)

ในช่วงที่มีผู้ชมสูงสุด (Prime Time) รายการโทรทัศน์ส่วนใหญ่ จะไม่นำเสนอรายการที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษา เพราะไม่มั่นใจว่าจะขายโฆษณาได้ ทางแก้ต้องเริ่มที่จิตสำนึกของเจ้าของสถานีและผู้ให้โฆษณาที่จะกล้าเปลี่ยนวิธีคิดหรือไม่

สังคมไทยเราเป็นระบบเศรษฐกิจเสรี ระบบทุนนิยม ดังนั้นสื่อมันจึงเป็นธุรกิจหนึ่งที่แสวงหารายได้ และมันยังมีรายได้ทางบทบาทของวิชาชีพที่ต้องคำนึงถึงความอิสระเสรีภาพ แต่สิ่งที่เราจะเรียกร้องจากสื่อได้ คือ ความมาตรฐานของวิชาชีพความรับผิดชอบต่อสินค้า ซึ่งเป็นหน้าที่ของสื่อด้วย ดังนั้น สิ่งที่ควรเปลี่ยนแปลงคือการให้สื่อให้สติปัญญาแก่ผู้รับสื่อมากขึ้นในบทบาทที่สื่อแสดง ให้แสดงในทางสร้างสรรค์ ควรแสดงบทบาทให้ความรู้ ให้สติปัญญา วัฒนธรรมหรือสร้างการเรียนรู้ทางสินค้า ในเชิงสร้างสรรค์มากขึ้น โดยการแทรกความรู้ในลักษณะต่างๆ เข้าไปในเนื้อ

หาของสื่อให้มากขึ้นไม่ว่าจะเป็นข่าว ความคิดเห็นสารคดี คอลัมน์ การโฆษณา ควรสนับสนุนรายการสารสนเทศเพื่อการศึกษาในสัดส่วนที่พอเลี้ยงตัวได้พอสมควร และไม่ควรมีเนื้อหาที่เกี่ยวกับการโฆษณามากจนเกินไป เพราะทำให้เนื้อที่ด้านการให้ความรู้ ความคิดแก่ประชาชนมีน้อยลงไปอีก

อย่างไรก็ตามผู้ให้การสนับสนุนโฆษณาจะให้การสนับสนุนมากขึ้น หากรายการที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาปรับปรุงคุณภาพและวิธีการสื่อสารจนมีผู้เปิดรับมากขึ้น

8) ภาคชุมชนและประชาชน

จากการศึกษาพบว่า จะต้องมีการจัดสรรคลื่นวิทยุและโทรทัศน์ให้กับภาคชุมชนและภาคประชาชน ไม่ต่ำกว่า 1 ใน 3 จากการที่ไม่เคยเป็นเจ้าของสถานีวิทยุหรือสถานีโทรทัศน์เลย ดังนั้นจึงมีข้อเสนอแนะต่อภาคชุมชนและภาคประชาชน สำหรับการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษา ที่ได้จากการศึกษาคือ

โทรทัศน์ภาคประชาชน วิทยุชุมชน หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ควรทำเสนอสารสนเทศเพื่อการศึกษาให้เลือกอย่างหลากหลายและตรงกับความต้องการของชุมชน ท้องถิ่นนั้นๆ ในขณะเดียวกันควรมีการสนทนาเพื่อการศึกษาที่กว้างออกไปเพื่อเพิ่มจำนวนผู้รับสื่อให้มากขึ้น สื่อมวลชนชุมชนควรมีอิสระจากภาครัฐ ธุรกิจโฆษณาและผู้มีอิทธิพล แต่ให้มีการควบคุมโดยตัวแทนประชาชนแยกความประสงค์ของผู้ให้โฆษณาออกจากรายการ

สื่อชุมชนควรเป็นทางเลือกของประชาชนและเพิ่มสารสนเทศเพื่อการศึกษาให้แก่ชุมชนมากขึ้น ในระดับครอบครัวควรเปลี่ยนวัฒนธรรมการรับสื่อให้มีสารสนเทศเพื่อศึกษามากขึ้น เน้นการอ่าน การเขียนและเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นในครอบครัวมากขึ้น เพื่อให้เยาวชนแสวงหาสารสนเทศเพื่อศึกษามากขึ้น

ผลจากการศึกษาจากการสำรวจที่ผู้รับสื่อเห็นว่าปัญหาที่สำคัญที่สุดคือ การขาดทางเลือกไม่มีรายการที่เป็นสารสนเทศเพื่อศึกษามากพอ หรือมีแต่ก็ไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริง

โทรทัศน์ วิทยุชุมชน จึงเป็นทางเลือกหนึ่งที่ชุมชนได้ฟังเรื่องใกล้ตัว เรื่องของชุมชนแทนที่จะเป็นสารสนเทศจากส่วนกลางแต่ข้างเดียว นักวิทยุโทรทัศน์ส่วนใหญ่เห็นว่า

“วิทยุชุมชนได้ทุนมาจาก NGO และภาคประชาชน เขาได้ได้เน้นเพื่อขาย ถ้าไม่มีการเมื่อแรกก็ดี ในวิทยุชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นการให้ข่าวสารกับชาวบ้านมากกว่า ถ้าเทียบวิทยุทั่วไปอย่าง จส. หลักวิทยุ จส. หลักมันจะกว้างหน่อย เท่าที่ดูอันนี้มันจะให้เฉพาะข่าวที่เป็นของคนในพื้นที่ สาธารณะสุข เหมือนกระบอกเสียงกำนันอะไรทำนองนั้น สมมติคนในพื้นที่ไม่ยอมฟังคลื่นของคนเมืองอยากฟังเฉพาะเรื่องของเขา เขาก็เอาเฉพาะคนของเขาข้อมูลเฉพาะคนของเขามันก็จะแคบใกล้ตัว เว้นแต่ว่าผู้จัดรายการวิทยุชุมชนหยิบเรื่องกว้างๆ มาใส่ เขาก็จะได้มากกว่าความรู้ไปอีก แต่ตรงนี้มันขึ้นอยู่กับผู้จัดรายการ (สัมภาษณ์ นักวิทยุโทรทัศน์ 20 มกราคม 2546)

นอกจากนั้นวิทยุชุมชนยังเป็นการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาชาวบ้าน สนับสนุนการแสดงความคิดเห็นของชุมชนและสามารถเป็นช่องทางที่ให้ข้อมูลย้อนกลับได้ง่ายกว่าวิทยุส่วนกลาง

ผู้บริหารวิทยุโทรทัศน์ให้ข้อเสนอแนะวิทยุชุมชน เพื่อนำเสนอสารสนเทศเพื่อการศึกษาสำหรับชุมชนซึ่งตั้งมาเกือบ 300 สถานี รัฐบาลมีโครงการจะตั้งวิทยุ อบต. อีก 400 สถานี การสนับสนุนให้มีความพร้อมหลายอย่างเช่น การฝึกสอนในการผลิตวิทยุ พุควิทยุ มีความพร้อมในการลงทุนต้องใช้วิทยากรที่เหมาะสม เพื่อเตรียมตัวรองรับกับรัฐธรรมนูญ มาตรา 40 ซึ่งจะมีผลให้สื่อภาคประชาชนมีส่วนร่วมการมีส่วนร่วมถึง ร้อยละ 20 จากเดิมซึ่งไม่เคยมีส่วนร่วมเลย

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยชุดต่อไป

ด้วยข้อจำกัดของเวลา เนื้อหา ขอบเขตของการวิจัย ทำให้หลายๆประเด็นในการวิจัยครั้งนี้ น่าจะมีการวิจัยแตกแขนงที่ลึกซึ้งยิ่ง เช่น สารสนเทศในระบบโลกกับประเทศยากจนพลเมืองชั้นล่าง ปุ่ชุมชนสามัญ หรือกลุ่มประเทศสังคมนิยมเดิมรอบบ้านไทย โดยเฉพาะปัญหาที่พบคือ ผู้รับสื่อไทยไม่รับสื่อที่มีสารสนเทศเพื่อการศึกษาโดยตรง น่าจะมีการวิจัยถึงสาเหตุและวัฒนธรรมดังกล่าวอย่างลึกซึ้ง ตลอดจนศึกษาแนวทางการปรับปรุงแหล่งสื่อด้วย

การใช้สื่อเพื่อเสริมความแข็งแกร่งของระบบการศึกษา น่าจะมีการศึกษาการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสมสำหรับพัฒนาหรือสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง เช่น สื่อมวลชนผนวกกับอินเทอร์เน็ต น่าจะมีการศึกษาในประเด็นนี้

แนวทางในการแปรรูปสื่อกระจายเสียงและภาพไทยตามรัฐธรรมนูญมาตรา 40 ตลอดจนวิธีการสร้างความแข็งแกร่งให้สื่อมวลชนไทย ถึงขนาดส่งออกสู่ต่างประเทศได้น่าจะน่าจะมีการศึกษาวิจัย

แนวทางการจัดทำนโยบายให้สารสนเทศเพื่อการศึกษาเป็นสาธารณูปโภคที่ทุกคนเข้าถึงได้โดยง่ายและพอเพียง เปรียบเทียบกับสาธารณูปโภคที่เป็นวัตถุ เช่น ถนนหนทางว่าควรจะลงทุนด้านใดก่อนหลัง หรือด้านใดจะได้ผลตอบแทนคุ้มค่า ยั่งยืน ถาวรกว่าหรือไม่ อย่างไรก็ตามการศึกษาวิจัยน่าจะได้อำตอบได้ดีกว่าความรู้สึก

นอกจากนั้นการเปลี่ยนผ่านของสื่อและวิธีรับสื่อของไทย และประเทศเพื่อนบ้าน น่าศึกษาว่าสื่อมวลชน สื่อวัฒนธรรม จะเป็นสะพานในการสร้างความร่วมมือ ความเข้าใจ และพัฒนาร่วมกัน ได้หรือไม่ จะทำอย่างไรให้สื่อมวลชนไทยและสื่อมวลชนประเทศเพื่อนบ้านพูดภาษาได้ทุกภาษาโดยเท่าเทียมกัน

การขยายขอบเขตการวิจัย จากข้อจำกัดการวิจัยที่มี เช่น สื่ออื่น ๆ นอกจากโทรทัศน์ วิทยุ และหนังสือพิมพ์เป็น อินเทอร์เน็ต เคเบิลทีวี เทปบันทึกภาพ(วีดีโอ) เทปบันทึกเสียง การรับตรงจากดาวเทียม สื่อใดสื่อหนึ่ง หรือเทียบกัน 2 สื่อ

จากรายรายการ เพื่อการศึกษาเป็นรายการอื่น ๆ เช่น เพื่อความบันเทิง สันทนาการ นันทนาการ ผ่อนคลาย

การขยายขอบเขตของประชาชน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการการศึกษาวิจัย จากบริเวณกรุงเทพมหานครเป็นจังหวัดอื่น ๆ หรือทั่วประเทศหรือแม้แต่ขยายจากประเทศไทย สู่ต่างประเทศ เช่น สื่อมวลชนไทยในต่างประเทศ ในระดับการสื่อสารระหว่างประเทศ น่าจะมีการทำวิจัยเพื่อรองรับการเปิดเสรีทางสื่อมวลชน และการเปิดเสรีทางการศึกษา และบริการ ตามการตกลงใน WTO ในปี พ.ศ. 2549 เพราะจะมีผลกระทบต่อประเทศ ในทำนองเดียวกับ การเปิดเสรีทางการเงินและการค้า มีประเด็นการแข่งขันเสรีในสื่อมวลชนไทยและต่างประเทศ ความไม่สมดุลทางสารสนเทศ การผูกขาด ธุรกิจสื่อมวลชนข้ามชาติ ผลกระทบต่อวัฒนธรรมและการศึกษาตามอัยยาศัย

จากกลุ่มเป้าหมายซึ่งแบ่งตาม การศึกษาในระบบ นอกกระบบ และการศึกษาตามอัยยาศัย เป็นกลุ่มเป้าหมายอื่น ๆ เช่น อาชีพ กลุ่มผู้ไม่ได้อยู่ในระบบการศึกษาทั้ง 3 อย่าง กลุ่มผู้ไม่ยอมรับสื่ออย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง กลุ่มวัฒนธรรมที่แตกต่าง กลุ่มชาติพันธุ์วรรณเปรียบเทียบ

วิธีการในการศึกษา การศึกษานี้ใช้ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ แต่มีวิธีการศึกษาแบบอื่นในประเด็นนี้สามารถศึกษาเพิ่มเติมได้ เช่น การทดลองหมู่บ้านยังดำบล ที่ใช้วิทยุชุมชนให้สารสนเทศเพื่อการศึกษา กับไม่ได้ผลผลิตจะแตกต่างกันหรือไม่ น่าจะมีการศึกษาวิจัยโดยการสังเกต และมีส่วนร่วมเชิงคุณลักษณะ เพราะวิทยุชุมชนและโทรทัศน์ท้องถิ่น น่าจะมีบทบาทมากขึ้น

วัตถุประสงค์ในการวิจัย การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะ ปริมาณ ปัญหา และอุปสรรค ในการเปิดรับสารสนเทศเพื่อการศึกษาในสื่อมวลชนไทย อาจตั้งวัตถุประสงค์ใหม่ อื่น ๆ เช่นศึกษาแหล่งสื่อ ช่องสื่อ ผู้รับสื่อ วิธีการปรับปรุงแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการเปิดรับ เฉพาะบางด้านอย่างลึก ๆ ศึกษาคุณภาพของสารสนเทศ ปรัชญาการณและผลกระทบจากการเปิดรับ ของสารสนเทศ อาจจะผนวกกับกระบวนการของการศึกษาวิจัยที่กว้าง เช่น การเปรียบเทียบ ระหว่างประเทศ หรือแคบลง เช่น เฉพาะสื่อโทรทัศน์ หรือหนังสือพิมพ์ เฉพาะการปรับโครงสร้าง ตามมาตรา 40 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งต้องการงานวิจัยเพื่อสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมาก

วัตถุประสงค์อื่น ๆ ที่ควรจะมีการศึกษาอย่างมาก คือ การรับส่งสารสนเทศ ระหว่างระบบ โลกกับรัฐไทย ระหว่างชนชั้นนำกับชนชั้นล่าง ระหว่างเมืองและชนบท และ ปัญหาการสื่อสารไร้พรมแดนระหว่างประเทศ

แนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรค ในการรับส่งสารสนเทศเพื่อการศึกษาเป็นลำดับที่ นำทำการวิจัย เพราะจะเป็นประโยชน์ในการจัดทำนโยบายสื่อมวลชน และการศึกษาของชาติเป็น อย่างมาก

จุดอ่อนของการวิจัยนี้ คือ การพยายามศึกษาหลายสื่อมากเกินไป เพราะเกรงจะไม่ ครอบคลุมถึงผลกระทบ เมื่อผลการวิจัยพบว่าลักษณะปริมาณการเปิดรับสารสนเทศเพื่อ การศึกษาปัญหาและอุปสรรคของสื่อต่าง ๆ มีลักษณะใกล้เคียงกันเพราะอยู่ในบริบทของ สังคม วัฒนธรรม การรับส่งสื่อแบบเดียวกัน ความแตกต่างของเครื่องมือรับส่งสาร สนเทศเป็นเพียงปัจจัยหนึ่งเท่านั้น บริบทเชิงวัฒนธรรมการศึกษา น่าจะมีอิทธิพลสูง และ น่าศึกษาต่อไป

ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติในการลงภาคสนาม ควรจะมีการวางแผนจัดการเป็น อย่างดี ให้เผื่อเหลือเผื่อขาดด้านเวลาและค่าใช้จ่ายไว้ด้วย